

SANSKRIT

BHAGAVAD-GITA GRAMMAR



VOLUME TWO EXERCISES

Exercise 1 Writing Letters



Fill in the lines:

उ

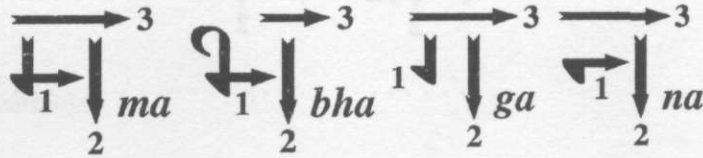
ऊ

अ

आ

ओ

औ



म

When the inherent *ḷ* is to be replaced by *ā*, a vertical line is added:

मा

उमा

Cutting the inherent *ḷ* with a 'plough':

म्

आम्

माम्

ओम्_{om}

The next consonant:

भ_{bha}

भाम_{bhāma} – passion

ग_{ga}

भाग_{bhāga} – part

न_{na}

ऊन_{ūna} – minus, less

नाम_{nāma}

त_{ta}

माता_{mātā} – mother

ल_{la}

अमल_{amala} – pure

माला_{mālā} – garland

व_{va}

नव *nava* – new

मानव *mānava* – man

भाव *bhāva* – mood

भगवान् *bhagavān*

ब *ba*

बल *bala* – strength

क *ka*

कमल *kamala* – lotus

काल *kāla* – time

काम *kāma* – desire

अकाम *a-kāma* – desireless

च *ca*

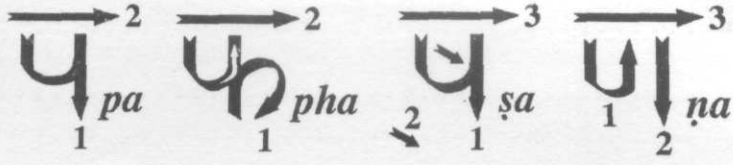
कवच *kavaca* – armor

ज *ja*

जन *jana* – person

जगत् *jagat* – universe

ञ *ña*



प *pa*

तप *tapa* – heat, austerity

फ *pha*

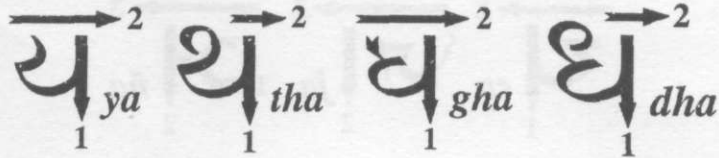
फल *phala* – fruit

ष *ṣa*

भाषा *bhāṣā* – language

ण *ṇa*

कण *kaṇa* – particle



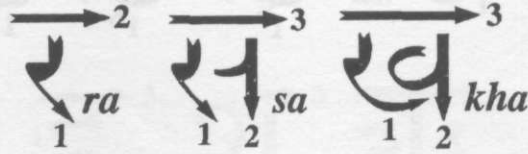
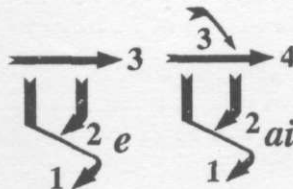
य *ya*

अयन *ayana* – path

माया *māyā* – illusion

थ *tha*

पथ *patha* – path

घ *gha*घास *ghāsa* – grassध *dha*धन *dhana* – wealthमाधव *Mādhava*र *ra*राम *rāma*बलराम *Balarāma*रथ *ratha* – chariotराजा *rājā* – kingस *sa*सम *sama* – sameनासा *nāsā* – noseख *kha* – ether

ढ *dha*

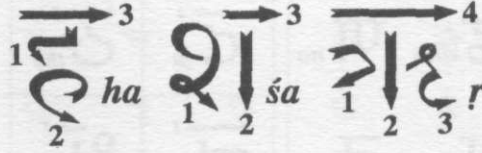
द *da*

दान *dāna* – donation

आदर *ādara* – adoration

छ *cha*

छाय *chāya* – shade



ह *ha*

हर *hara* – Śiva

हरा *harā* – the Lord's consort

अहम् *aḥam* – I

श *śa*

वश *vaśa* – wish, desire

ईश *īśa* – lord

शाखा *śākhā* – branch

ऋ *r*

ऋत *rta* – ritual, truth

Write down and memorize the alphabet:

अ _i आ _ā	ॐ _{1 2 3}	ॐ _{1 2 3 4}			
इ _i ई _ī उ _u ऊ _ū ऋ _r	इ _{1 2}	ई _{1 2 3}	उ _{1 2}	ऊ _{1 2 3}	ऋ _{1 2 3 4}
ए _e ऐ _{ai} ओ _o औ _o	ए _{1 2 3}	ऐ _{1 2 3 4}	ओ _{1 2 3 4 5}	औ _{1 2 3 4 5 6}	
क _{ka} ख _{kha} ग _{ga} घ _{gha} ङ _{ṅa}	क _{1 2 3}	ख _{1 2 3}	ग _{1 2 3}	घ _{1 2 3}	ङ _{1 2 3}
च _{ca} छ _{cha} ज _{ja} झ _{jha} ञ _{ña}	च _{1 2}	छ _{1 2}	ज _{1 2 3}	झ _{1 2 3}	ञ _{1 2 3}
ट _{ṭa} ठ _{ṭha} ड _{ḍa} ढ _{ḍha} ण _{ṇa}	ट _{1 2}	ठ _{1 2}	ड _{1 2}	ढ _{1 2}	ण _{1 2 3}
त _{ta} थ _{tha} द _{da} ध _{dha} न _{na}	त _{1 2 3}	थ _{1 2}	द _{1 2}	ध _{1 2}	न _{1 2 3}
प _{pa} फ _{pha} ब _{ba} भ _{bha} म _{ma}	प _{1 2}	फ _{1 2}	ब _{1 2 3 4}	भ _{1 2 3}	म _{1 2 3}
य _{ya} र _{ra} ल _{la} व _{va}	य _{1 2}	र _{1 2}	ल _{1 2 3}	व _{1 2 3}	
श _{śa} ष _{ṣa} स _{sa}	श _{1 2 3}	ष _{1 2 3}	स _{1 2 3}		
ह _{ha}	ह _{1 2 3}			ॐ _{1 2 3 4}	

Vowel Signs

As we saw before, the letter अ_i must be written only in the beginning of a word, because every consonant is pronounced with the help of an inherent _i. When the inherent _i is to be replaced by ā, a vertical line is added. Similarly, when the inherent _i is to be replaced by another vowel, the particular vowel sign is added.

in the beginning of a word: अ_i आā इi ईī उ« ऊ‡ ऋr एe ऐai ओo औ_i«
after the consonant मma: मma मामā मिmi मीmī मुmu मूमū मृmr मेme मैmai मोmo मौmau

More examples:

अ _i	आā	इi	ईī	उ«	ऊ‡	ऋr	एe	ऐai	ओo	औ _i «	अंam	अःiṣ
कka	का	कि	की	कु	कू	कृ	के	कै	को	कौ	कं	कः
खkha	खा	खि	खी	खु	खू	खृ	खे	खै	खो	खौ	खं	खः
गga	गा	गि	गी	गु	गू	गृ	गे	गै	गो	गौ	गं	गः
घgha	घा	घि	घी	घु	घू	घृ	घे	घै	घो	घौ	घं	घः
चca	चा	चि	ची	चु	चू	चृ	चे	चै	चो	चौ	चं	चः
छcha	छा	छि	छी	छु	छू	छृ	छे	छै	छो	छौ	छं	छः
जja	जा	जि	जी	जु	जू	जृ	जे	जै	जो	जौ	जं	जः
टṭa	टा	टि	टी	टु	टू	टृ	टे	टै	टो	टौ	टं	टः
ठṭha	ठा	ठि	ठी	ठु	ठू	ठृ	ठे	ठै	ठो	ठौ	ठं	ठः
णṇa	णा	णि	णी	णु	णू	णृ	णे	णै	णो	णौ	णं	णः
तta	ता	ति	ती	तु	तू	तृ	ते	तै	तो	तौ	तं	तः
थtha	था	थि	थी	थु	थू	थृ	थे	थै	थो	थौ	थं	थः
दda	दा	दि	दी	दु	दू	दृ	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
धdha	धा	धि	धी	धु	धू	धृ	धे	धै	धो	धौ	धं	धः
नna	ना	नि	नी	नु	नू	नृ	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
पpa	पा	पि	पी	पु	पू	पृ	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
फpha	फा	फि	फी	फु	फू	फृ	फे	फै	फो	फौ	फं	फः
बba	बा	बि	बी	बु	बू	बृ	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
भbha	भा	भि	भी	भु	भू	भृ	भे	भै	भो	भौ	भं	भः
वva	वा	वि	वी	वु	वू	वृ	वे	वै	वो	वौ	वं	वः
शśa	शा	शि	शी	शु	शू	शृ	शे	शै	शो	शौ	शं	शः
षṣa	षा	षि	षी	षु	षू	षृ	षे	षै	षो	षौ	षं	षः
सsa	सा	सि	सी	सु	सू	सृ	से	सै	सो	सौ	सं	सः
हha	हा	हि	ही	हु	हू	हृ	हे	है	हो	हौ	हं	हः

कि *ki*

किम् *kim* – what

कवि *kavi* – poet

हित *hita* – benefit

हरि *Hari*

शिव *Śiva*

ऋषि *rṣi* – sage

की *kī*

नील *nīla* – blue

गीता *Gītā*

नदी *nadī* – river

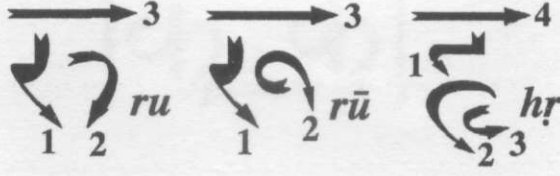
शरीर *śarīra* – body

टीका *ṭīkā* – commentary

वनमाली *Vanamālī*

कु *ku*कुल *kula* – familyमधु *madhu* – honeyमुख *mukha* – mouthसुख *sukha* – happinessगुण *guṇa* – qualityतुमुल *tumula* – tumultहनुमान् *Hanumān*मुनि *muni* – sageमुरारि *Murāri*कू *kū*कूप *kūpa* – a wellसूनु *sūnu* – sonभूमि *bhūmi* – earthकृ *kr*कृपा *krpā* – mercyगृह *grha* – homeअमृत *amṛta* – nectar

The combinations $r + \llcorner$, $r + \ddagger$ and $h + r$:



रु_{ru}

तरु_{taru} – tree

गुरु_{guru}

“If a Vaiṣṇava does not do the work of a *guru* then the spiritual Vaiṣṇava lineage will stop. Again, if he does the work of a *guru*, then he becomes a non-Vaiṣṇava. For if a *guru* thinks, ‘I am a *guru*,’ then the first \llcorner in the word *guru* disappears [and गरु *garu* means ‘cow’ in Bengali].”
(Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura)

पुरुष_{puruṣa} – person

रुचि_{ruci} – taste

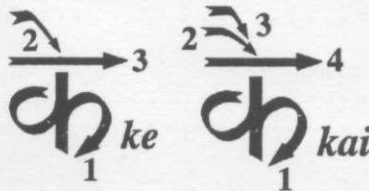
रू_{rū}

रूप_{rūpa} – form, beauty

ह्र_{hr̥}

हृदय_{hṛdaya} – heart

सुहृद्_{suhṛd} – friend



के_{ke}

केशव_{Keśava}

देह *deha* – body

देव *deva* – god

सेवा *sevā* – service

मेधा *medhā* – intelligence

धेनु *dhenu* – cow

हेतु *hetu* – cause

कै *kai*

कैलास *Kailāsa*

दैव *daiva* – godly

तैल *taila* – oil

को *ko*

कोण *koṇa* – corner

लोक *loka* – location

भोग *bhoga* – enjoyment

योग *yoga*

तोय *toya* – water

मोह *moha* – illusion

गोपाल *Gopāla*

गोपी *Gopī*

दामोदर *Dāmodara*

कौ *kau*

कौमार *kaumāra* – boyhood

मौन *mauna* – silence

गौर *Gaura*

The vowels can also be pronounced followed by a nasalization, called *anusvāra* (marked with a dot), or by an echo, called *visarga* (marked with a colon):

कं *kaṁ*

हंस *haṁsa* – swan

अहिंसा *ahimsā* – non-violence

सिंह *siṁha* – lion

नृसिंह *Nṛsiṁha*

कः *kaḥ*

मनः *manaḥ* – mind

नमः *namaḥ* – reverence

Ligatures

When two consonants are to be written together (without a vowel between them) they are combined into ligatures. F.e., क *ka* and य *ya* combine into क्क *k + य ya* = क्य *kya*. More examples:

	+ य	double	र +	+ र	others
क <i>ka</i>	क्य <i>kya</i>	क्क <i>kka</i>	र्क <i>rka</i>	क्र <i>kra</i>	क्ष <i>kṣa</i> क्त <i>кта</i> क्ल <i>kla</i>
ग <i>ga</i>	ग्य <i>gya</i>	ग्ग <i>gga</i>	र्ग <i>rga</i>	ग्र <i>gra</i>	
घ <i>gha</i>	घ्य <i>ghya</i>		र्घ <i>rgha</i>	घ्र <i>ghra</i>	
ङ <i>ṅa</i>					ङ्क <i>ṅka</i> ङ्ख <i>ṅkha</i> ङ्ग <i>ṅga</i> ङ्घ <i>ṅgha</i>
च <i>ca</i>	च्य <i>cya</i>	च्च <i>cca</i>	र्च <i>rca</i>		
छ <i>cha</i>			र्छ <i>rcha</i>	छ्र <i>chra</i>	
ज <i>ja</i>	ज्य <i>jya</i>	ज्ज <i>jja</i>	र्ज <i>rja</i>	ज्र <i>jra</i>	ज्ञ <i>jña</i>
ञ <i>ña</i>					ञ्च <i>ñca</i> ञ्छ <i>ñcha</i> ञ्ज <i>ñja</i>
ट <i>ṭa</i>	ट्य <i>ṭya</i>	ट्ट <i>ṭṭa</i>	र्ट <i>rṭa</i>	ट्र <i>ṭra</i>	
ड <i>ḍa</i>	ड्य <i>ḍya</i>	ड्ड <i>ḍḍa</i>	र्ड <i>rḍa</i>	ड्र <i>ḍra</i>	
ण <i>ṇa</i>	ण्य <i>ṇya</i>	ण्ण <i>ṇṇa</i>	र्ण <i>rṇa</i>		
त <i>ṭa</i>	त्य <i>ṭya</i>	त्त <i>ṭṭa</i>	र्त <i>rṭa</i>	त्र <i>ṭra</i>	
थ <i>ṭha</i>	थ्य <i>ṭhya</i>		र्थ <i>rṭha</i>		
द <i>ḍa</i>	द्य <i>ḍya</i>	द्द <i>ḍḍa</i>	र्द <i>rḍa</i>	द्र <i>ḍra</i>	द्र <i>dra</i> द्ध <i>ddha</i> द्ब <i>dba</i> द्भ <i>dbha</i> द्म <i>dma</i> द्द <i>dva</i>
ध <i>dha</i>	ध्य <i>dhya</i>		र्ध <i>rdha</i>	ध्र <i>dhra</i>	
न <i>na</i>	न्य <i>nya</i>	न्न <i>nna</i>	र्न <i>rna</i>	न्र <i>nra</i>	
प <i>pa</i>	प्य <i>pya</i>	प्प <i>ppa</i>	र्प <i>rpa</i>	प्र <i>pra</i>	
ब <i>ba</i>	ब्य <i>bya</i>	ब्ब <i>bba</i>	र्ब <i>rba</i>	ब्र <i>bra</i>	
भ <i>bha</i>	भ्य <i>bhya</i>		र्भ <i>rbha</i>	भ्र <i>bhra</i>	
म <i>ma</i>	म्य <i>mya</i>	म्म <i>mma</i>	र्म <i>rma</i>	म्र <i>mra</i>	
य <i>ya</i>	य्य <i>yya</i>	य्य <i>yya</i>	र्य <i>rya</i>		
ल <i>la</i>	ल्य <i>lya</i>	ल्ल <i>lla</i>	र्ल <i>rla</i>		
व <i>va</i>	व्य <i>vya</i>	व्व <i>vva</i>	र्व <i>rva</i>	व्र <i>vra</i>	
श <i>śa</i>	श्य <i>śya</i>		र्श <i>rśa</i>	श्र <i>śra</i>	श्च <i>śca</i> श्य <i>śya</i> श्ल <i>śla</i> श्र <i>śva</i>
ष <i>ṣa</i>	ष्य <i>ṣya</i>		र्ष <i>rṣa</i>		ष्ट <i>ṣṭa</i> ष्ट <i>ṣṭva</i> ष्ठ <i>ṣṭha</i>
स <i>sa</i>	स्य <i>sya</i>	स्स <i>ssa</i>	र्स <i>rsa</i>	स्र <i>sra</i>	स्त्र <i>stra</i>
ह <i>ha</i>	ह्य <i>hya</i>		र्ह <i>rha</i>	ह्र <i>hra</i>	ह्ण <i>hṇa</i> ह्न <i>hna</i> ह्म <i>hma</i> ह्ल <i>hla</i> ह्व <i>hva</i>

Ligatures are formed by one of three ways.

(1) dropping the vertical line of the first letter:

ष *ṣa* + ण *ṇa* → षण *ṣṇa*

(2) putting the first letter on top

क *ka* + ल *la* → क्ल *kla*

(3) or merging both letters

क *ka* + त *ta* → क्त *кта*

(1) Dropping the vertical line of the first letter:

त्याग *tyāga* – renunciation

आत्मा *ātmā* – soul

मध्य *madhya* – middle

अन्त *anta* – end

गोविन्द *Govinda*

बन्धु *bandhu* – friend

जन्म *janma* – birth

चैतन्य *Caitanya*

पुण्य *punya* – piety

राज्य *rājya* – kingdom

दिव्य *divya* – divine

कृष्ण *Kṛṣṇa*

विष्णु *Viṣṇu*

वैष्णव *vaiṣṇava*

हस्त *hasta* – hand

रहस्य *rahasya* – secret

स्वामी *svāmī* – master

स्थिति *sthiti* – position

शान्ति *śānti* – peace

पण्डित *paṇḍita* – scholar

Be careful to distinguish ख *kha*, रव *rava*, and स्व *sva*.

(2) Putting the first letter on top:

सङ्ग *saṅga* – association

जङ्गल *jaṅgala* – jungle

गङ्गा *Gaṅgā*

शङ्कर *śaṅkara* – Śiva

द्वार *dvāra* – door

द्वि *dvi* – two

बुद्ध *buddha* – wise

शुद्धि *śuddhi* – purity

अन्न *anna* – grain

सन्न्यासी *sannyāsī*

अष्टमी *aṣṭamī* – eighth

Similarly: ङ *ṅkta*, ङ्क्ष *ṅkṣa*, ङ्ख *ṅkha*, ङ्घ *ṅgha*, ङ्च *ṅcca*, ङ्ज *ṅcña*, ङ्ज्ज *ṅjja*, ङ्च *ṅñca*, ङ्ज्ज *ṅñja*, ट *ṭta*, ट् *ṭva*, ङ्ग *ṅdga*, ड *ḍda*

ड् *ḍva*, ङ्ग *ṅdga*, ङ्घ *ṅdgha*, ङ्द *ḍda*, ङ्द *ḍba*, ङ्द *ḍbha*, ल *lla*, ष *ṣṭva*, ष *ṣṭha*

In Hindi it is an accepted standard, due to its easier way of writing, to use the *viṣṇucakra* to represent any nasal sound. F.e., अंग is written for अङ्ग *aṅga*, अंजन for अञ्जन *añjana*, अंड for अण्ड *aṇḍa*, अंत for अन्त *anta*, and अंब for अम्ब *amba*. But *viṣṇucakra* has a different phonetical value, and therefore we should not do this.

(3) Merging both letters:

क ³ _{1 2} *kta* क्ष ³ _{1 2} *kṣa*

क *kta*

नक्त *nakta* – night

भक्ति *bhakti*

क्ष *kṣa*

क्षमा *kṣamā* – tolerance

लक्ष्मी *Lakṣmī*

ज्ञ ³ _{1 2} *jña* श्च ³ _{1 2} *śva* त् ³ _{1 2} *ṭta*

ज्ञ *jña*

ज्ञान *jñāna* – knowledge

यज्ञ *yajña* – sacrifice

श्च *śva*

विश्व *viśva* – universe

कश्चन *kaścana* – someone

श्लोक *śloka* – verse

त् *ta*

उत्तम *uttama* – supreme

सत्त्व *sattva* – existence, goodness

द्य *dya*

विद्या *vidyā* – education

द्म *dma*

पद्म *padma* – lotus

क्य (or क्) *kya*

ऐक्य *aihya* – unity

य *-ya* (in ligature)

साङ्ख्य *sāṅkhya* – enumeration

ह्म *hma*

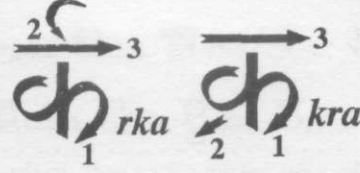
ब्रह्म *brahma* – spirit

ब्राह्मण *brāhmaṇa*

Similarly: ल्ह् *lhna*, ल्ह *hna*, ह्य *hya*, ल्हल *hla*, ल्हव *hva*.

• The consonant *r*:

Before another consonant, *r* is written as a hook on top of that letter; after another consonant, *r* is written as a small stroke.



र्क *rka*

अर्क *arka* – sun

धर्म *dharma* – duty

सर्ग *sarga* – creation

मार्ग *mārga* – path

सर्प *sarpa* – serpent

कर्ण *karṇa* – ear

कार्य *kārya* – effect, duty

पार्थ *Pārtha*

वीर्य *vīrya* – vigor

अर्जुन *Arjuna*

The sign for *r* has to be read first, even though it may appear on the right side of the syllable:

मर्त्य *martya* – mortal

कीर्ति *kīrti* – fame

क्र *kra*

क्रम *krama* – step

चक्र *cakra* – cycle

अग्र *agra* – top

but:

अग्नि *agni* – fire

प्रसाद *prasāda* – satisfaction

प्राण *prāṇa* – life air

प्रजा *prajā* – progeny

प्रज्ञा *prajñā* – understanding

प्रकृति *prakṛti* – nature

क्रिया *kriyā* – activity

निद्रा *nidrā* – sleep

चन्द्र *candra* – moon

Special combinations:

त्र *tra* श्र *śra*

त्र *tra*

पत्र *patra* – leaf, letter

त्रि *tri* – three

क्षेत्र *kṣetra* – field

चरित्र *caritra* – character

शास्त्र *śāstra* – scripture

श्र *śra*

श्रम *śrama* – labor

श्रद्धा *śraddhā* – faith

मिश्र *miśra* – mixed

श्रीमत् *śrīmat* – opulent

Similarly: हhra, दdgra, ङngra, टtra

- The *avagraha* '5' is written at the beginning of a word if the letter ङ is dropped, and transcribed as apostrophe.
लोके ऽस्मिन् *loke 'smin* – in this (*asmin*) world

- The vertical line '1' indicates the end of a sentence, or in verses the end of a line. Two vertical lines '||' indicate the end of a verse.

हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ।
हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे ॥

- The Indian numerals (with the important zero) were used in Arabia after A.D.700 as 'Al-Arqaṅ-Al-Hindu.' They spread further as 'Arabic', replacing the Roman numerals (I, II, III, IV, etc.).

१ 1, २ 2, ३ 3, ४ 4, ५ 5, ६ 6, ७ 7, ८ 8, ९ 9, ० 0

१₁ २₂ ३₃ ४₄ ५₅
६₆ ७₇ ८₈ ९₉ ०

सत्यमेव जयते ।

satyam eva jayate – Truth alone triumphs. (*Muṇḍaka Upaniṣad* 3.1.6)

Exercise 2

Reading and Writing



• Vowels and Vowel Signs of the first chapter of *Bhagavad-gītā*:

अ॒ आā इi ईī उ॑ उ॒ ऊ॑ एe ऐai ओo औ॑ om औ॒
 कka कंkam काkā काःkāḥ किki किंkim कीki कुku
 कृkr केke कैkai कैःkaiḥ कोko कौkau खkha खाkhā
 खाःkhāḥ खिkhi खींkhīm गga गाgā गाःgāḥ गुgu
 गैgai गोgo घgha घोgho चca चाcā चिci चेce
 चैcai जja जःjah जाjā जिji जीjī जोjo डḍa डḍā
 ढḍha ढंḍham ढांḍhām णṇa णाṇā णांṇām णाःṇāḥ
 णिṇi णेṇe तta तंtam तःtaḥ ताtā तांtām ताःtāḥ
 तिti तिःtiḥ तीtī तींtīm तुtu तुंtum तुःtuḥ तृtr तेte
 तैtai तैःtaiḥ तोto तोःtoḥ तौtau यथाथंtham
 थःthaḥ थाthā थाःthāḥ थिthi थुthu थैthai थोtho
 दda दंdam दाdā दाःdāḥ दिdi दुdu दृdr देde दोdo
 धdha धाdhā धिdhi धीdhī धुdhu धृdhr नna नंnam
 नःnaḥ नानā नांnām नाःnāḥ निni नुnu नेne नोno
 पpa पंpam पाpā पिpi पिपि'pi पुpu पृpr पौpau बba

बाbā बोbo भbha भभ'bha भाbhā भिbhi
 भि'bhī भिःbhiḥ भीbhī भेbhe भोbho मma
 मंmam मामā मिmi मीmī मुmu मूमū मेme
 मोmo मौmau यya यंyam यःyah याyā यांyām
 याःyāḥ यिyi युyu येye यैyai योyo रra रंram
 रःraḥ राrā राःrāḥ रिri रीrī रुरु रूरु रेre रोro
 लla लंlam लःlah लालā लाःlāḥ लुlu लोलo वva
 वंvam वःvah वाvā विvi वीvī वींvīm
 वृvr वेve शśa शंsam शःśaḥ शाśā शिśi शुśu
 शूśū शेśe शैśai शोśo षṣa षंsam षाṣā षांṣām
 षीṣī षुṣu षैṣai षोṣo सsa संsam सःsaḥ साsā
 सिsi सिंसim सीsī सुsu सूsū सृsr सेse सैsai
 सोso सौsau हाha हं'ham हःhaḥ हाhā हाःhāḥ
 हिhi हीhī हुःhuh हृhr हेhe होho

• Ligatures:

क्वैkai क्ताkta क्तेkte क्तोkto क्त्वाktivā क्रोkno क्पृkpr
 क्यkya क्राkrā क्रिकri क्षkṣa क्षिksi क्षेkṣe क्ष्यkṣya
 ग्गna ग्घghna ग्घाghnā ङṅna ङ्ङnka ङ्ङिṅksi ङ्ङेṅkṣe
 ङ्ङंṅkam ङ्ङाṅkhā ङ्ङांṅkhau ङ्ङ्येṅkhye ङ्ङंṅga
 चैःccaiḥ च्छaच्छā च्छ्यु'cyu ज्जja ज्ञाṅjā ज्ञेṅjē ज्यjya
 ज्यंyam ज्येjye ज्ञाṅna ज्ञांṅca ज्ञांṅja ङ्ङṅṅda ङ्ङीṅṅdī
 ङ्ङुṅṅdu ङ्ङोṅṅdo ङ्ङंṅṅdrām त्कुtku त्कृtkr त्ताtta त्तंttam
 त्ताṅṅtā त्तिṅṅti तेṅṅte त्त्वitva त्थाtthā त्पाtpā त्यtya त्युtyu
 त्रtra त्र'tra त्राtrā त्राःtrāḥ त्रेtre त्रैtrai त्रोtro
 त्वाtvā त्वitvi त्वैtvai त्सtsa त्साtsā त्सुtsu त्सुंtsuḥ
 स्थitsthi त्सtsna त्स्यtsya द्वीdgī द्वदḍha द्वःddhaḥ
 द्वदḍhu द्वेddhe द्वदḍbha द्विḍbhi दद्याdyā द्युdyu
 द्योdyo द्रdra द्राdrā दृdru द्रोdro द्रौdrau द्विḍvi
 धdhma ध्मुःdhmuḥ ध्मौdhmau ध्या'dhyā ध्ये'dhye
 ध्वdhva न्कnka न्कुnku न्तnta न्तःntaḥ न्तिṅṅnti न्तीṅṅntī
 न्तुntu न्तुंntuḥ न्तेṅṅnte न्दṅṅnda न्दृṅṅdr̥ न्धṅṅndha न्धिṅṅndhi
 न्धृṅṅndhū न्नna न्नःnnaḥ न्नाṅṅnā न्निṅṅnni न्पाṅṅpā न्पुṅṅpu
 न्पौṅṅpau न्बnba न्ब्रnbra न्भीṅṅnbhī न्भ्राṅṅnbhrā न्माṅṅmā

न्मेṅṅnme न्यṅṅnya न्यंṅṅnyam न्युṅṅnyu न्येṅṅnye न्नाṅṅnra
 न्साṅṅnsa न्सुṅṅnsu न्हाṅṅnha प्तpta प्तंṅṅptam प्येṅṅpye
 प्रpra प्राṅṅprā प्रिṅṅpri प्रीṅṅprī ब्बbda ब्यṅṅbya ब्रbra
 भ्यṅṅbhya भ्य'bhya भ्रbhra म्मोṅṅmno म्पाṅṅmpā
 म्बṅṅmba म्यṅṅmya र्जṅṅrja र्जीṅṅrjī र्जुṅṅrju र्जु'ṅṅrju र्णṅṅrṇa
 र्त्ताṅṅrta र्तिṅṅrti र्तुंṅṅrtuḥ र्थṅṅrtha र्थंṅṅrtham र्थःṅṅrthaḥ
 र्थेṅṅrthe र्दṅṅrda र्बुṅṅrbu र्मṅṅrma र्माṅṅrmā र्माःṅṅrmāḥ र्मेṅṅrme
 र्मोṅṅrmo र्यṅṅrya र्याṅṅryā र्याःṅṅryāḥ र्युṅṅryu र्योṅṅryo र्वाṅṅrva
 र्वाṅṅrvā र्वेṅṅrve र्षṅṅrṣa र्षंṅṅrṣam र्षोṅṅrṣṇe र्हाṅṅrha र्हाṅṅrhā
 व्यṅṅvya व्युṅṅvyū व्यौṅṅvyau श्शṅṅśca श्शःṅṅścā श्शेṅṅśce
 श्शैṅṅścai श्यṅṅśya श्याṅṅśyā श्यैṅṅśyai श्रṅṅśra श्रीṅṅśrī श्रुṅṅśru
 श्रेṅṅśre श्रṅṅśva श्रेṅṅśve षṅṅṣṭa षाṅṅṣṭā षेṅṅṣṭe षोṅṅṣṭo ष्शṅṅṣṭra
 षाṅṅṣṭrā षाṅṅṣṭvā ष्शेṅṅṣṭve षिṅṅṣṭhi ष्णṅṅṣṇa ष्णाṅṅṣṇā
 ष्णṅṅṣṇa ष्णःṅṅṣṇa ष्याṅṅṣya ष्याṅṅṣyā ष्येṅṅṣye
 ष्वाṅṅṣvā स्तṅṅsta स्ताṅṅstā स्तुṅṅstu स्त्यṅṅstya स्त्रṅṅstra
 स्त्रंṅṅstram स्त्रिṅṅstri स्त्रीṅṅstrī स्त्रेṅṅstre स्थṅṅstha स्थाṅṅsthā
 स्थिṅṅsthi स्माṅṅsmā स्मिṅṅsmi स्यṅṅsya स्याṅṅsyā स्रंṅṅsram
 स्वṅṅsva ह्यṅṅhma ह्यṅṅhya ह्येṅṅhye

• Verses:

श्रीमद्भगवद्गीता Śrīmad-Bhagavad-gītā
अथ प्रथमोऽध्यायः atha prathamo 'dhyāyāḥ

धृतराष्ट्र उवाच dhṛtarāṣṭra uvāca

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे dharma-kṣetre kuru-kṣetre समवेता युयुत्सवः samavetā yuyutsavaḥ
मामकाः पाण्डवाश्चैव māmakāḥ pāṇḍavāś caiva किमकुर्वत सञ्जय kim akurvata sañjaya /1/

सञ्जय उवाच sañjaya uvāca

दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं dr̥ṣṭvā tu pāṇḍavānikam व्यूढं दुर्योधनस्तदा vyūḍham duryodhanas tadā
आचार्यमुपसङ्गम्य ācāryam upasaṅgamyā राजा वचनमब्रवीत् rājā vacanam abravīt /2/
पश्यैतां पाण्डुपुत्राणाम् paśyaitāṃ pāṇḍu-putrāṇām आचार्य महतीं चमूम् ācārya mahatīm camūm
व्यूढां द्रुपदपुत्रेण vyūḍhām drupada-putreṇa तव शिष्येण धीमता tava śiṣyēṇa dhīmatā /3/
अत्र शूरा महेष्वासा atra śūrā maheṣvāsā भीमार्जुनसमा युधि bhīmārjuna-samā yudhi
युयुधानो विराटश्च yuyudhāno virāṭas ca द्रुपदश्च महारथः drupadaś ca mahā-rathaḥ /4/
धृष्टकेतुश्चेकितानः dhṛṣṭaketuś cekitānaḥ काशिराजश्च वीर्यवान् kāśī-rājaś ca vīryavān
पुरुजित्कुन्तिभोजश्च purujit kunti-bhojaś ca शैब्यश्च नरपुङ्गवः śaibyaś ca nara-puṅgavaḥ /5/
युधामन्युश्च विक्रान्त yudhāmanyuś ca vikrānta उत्तमौजाश्च वीर्यवान् uttamaujāś ca vīryavān
सौभद्रो द्रौपदेयाश्च saubhadro draupadeyāś ca सर्व एव महारथाः sarva eva mahā-rathāḥ /6/
अस्माकं तु विशिष्टा ये asmākaṃ tu viśiṣṭā ye तान्निबोध द्विजोत्तम tān nibodha dvijottama
नायका मम सैन्यस्य nāyakā mama sainyasya संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते sañjārtham tān bravīmi te /7/
भवान्भीष्मश्च कर्णश्च bhavān bhīṣmaś ca karnaś ca कृपश्च समितिञ्जयः kṛpaś ca samitiñjayaḥ
अश्वत्थामा विकर्णश्च aśvatthāmā vikarnaś ca सौमदत्तिस्तथैव च saumadattis tathaiva ca /8/
अन्ये च बहवः शूरा anye ca bahavaḥ śūrā मदर्थे त्यक्तजीविताः mad-arthe tyakta-jīvitāḥ
नानाशस्त्रप्रहरणाः nānā-śastra-praharaṇāḥ सर्वे युद्धविशारदाः sarve yuddha-viśāradāḥ /9/
अपर्याप्तं तदस्माकं a-paryāptaṃ tad asmākaṃ बलं भीष्माभिरक्षितम् balaṃ bhīṣmābhirakṣitam
पर्याप्तं त्विदमेतेषां paryāptaṃ tv idam eteṣāṃ बलं भीमाभिरक्षितम् balaṃ bhīmābhirakṣitam /10/
अयनेषु च सर्वेषु ayaneṣu ca sarveṣu यथाभागमवस्थिताः yathā-bhāgam avasthitāḥ
भीष्ममेवाभिरक्षन्तु bhīṣmam evābhirakṣantu भवन्तः सर्व एव हि bhavantāḥ sarva eva hi /11/
तस्य सञ्जनयन्हर्षं tasya sañjanayan harṣam कुरुवृद्धः पितामहः kuru-vṛddhaḥ pitāmahāḥ
सिंहनादं विनद्योच्चैः simha-nādam vinadyoccaiḥ शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् śaṅkham dadhmau pratāpavān /12/
ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च tataḥ śaṅkhāś ca bheryaś ca पणवानकगोमुखाः paṇavānaka-gomukhāḥ
सहसैवाभ्यहन्यन्त sahasaivābhyahanyanta स शब्दस्तुमुलोऽभवत् sa śabdastumulo 'bhavāt /13/
ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते tataḥ śvetair hayair yukte महति स्यन्दने स्थितौ mahati syandane sthitau
माधवः पाण्डवश्चैव mādavaḥ pāṇḍavaś caiva दिव्यौ शङ्खौ प्रदध्मतुः divyau śaṅkhau pradadhmatuḥ /14/
पाञ्चजन्यं हृषीकेशो pāñcajanyaṃ ṛṣīkeśo देवदत्तं धनञ्जयः devadattaṃ dhanañjayaḥ
पौण्ड्रं दध्मौ महाशङ्खं pauṇḍraṃ dadhmau mahā-śaṅkham भीमकर्मा वृकोदरः bhīma-karmā vṛkodaraḥ /15/
अनन्तविजयं राजा anantavijayaṃ rājā कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः kuntī-putro yudhiṣṭhiraḥ
नकुलः सहदेवश्च nakulaḥ sahadevaś ca सुघोषमणिपुष्पकौ sughoṣa-manipuṣpakau /16/
काश्यश्च परमेष्वासः kāśyaś ca parameṣvāsaḥ शिखण्डी च महारथः śikhaṇḍī ca mahā-rathaḥ
धृष्टद्युम्नो विराटश्च dhṛṣṭadyumno virāṭas ca सात्यकिश्चापराजितः sātyakiś cāparājitaḥ /17/
द्रुपदो द्रौपदेयाश्च drupado draupadeyāś ca सर्वशः पृथिवीपते sarvaśaḥ pṛthivī-pate
सौभद्रश्च महाबाहुः saubhadraś ca mahā-bāhuḥ शङ्खान्दध्मुः पृथक्पृथक् śaṅkhān dadhmuḥ pṛthak pṛthak /18/
स घोषो धार्तराष्ट्राणां sa ghoṣo dhārtarāṣṭrāṇām हृदयानि व्यदारयत् ṛdayāni vyadārayat
नभश्च पृथिवीं चैव nabhaś ca pṛthivīm caiva तुमुलोऽभ्यनुनादयन् tumulo 'bhyanunādayan /19/
अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा atha vyavasthitān dr̥ṣṭvā धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः dhārtarāṣṭrān kapi-dhvajaḥ
प्रवृत्ते शस्त्रसम्पाते pravṛtte śastra-sampāte धनुरुद्यम्य पाण्डवः dhanur udyamyā pāṇḍavaḥ
हृषीकेशं तदा वाक्यम् ṛṣīkeśam tadā vākyaṃ इदमाह महीपते idam āha mahī-pate /20/

अर्जुन उवाच *arjuna uvāca*

सेनयोरुभयोर्मध्ये *senayor ubhayor madhye* रथं स्थापय मेऽच्युत *ratham sthāpaya me 'cyuta*
यावदेतात्रिरीक्षेऽहं *yāvad etān nirikṣe 'ham* योद्धुकामानवस्थितान् *yoddhu-kāmān avasthitān* /21/
कैर्मया सह योद्धव्यम् *kair mayā saha yoddhavyam* अस्मिन्नणसमुद्यमे *asmin raṇa-samudyame* /22/
योत्स्यमानानवेक्षेऽहं *yotsyamānān avekṣe 'ham* य एतेऽत्र समागताः *ya ete 'tra samāgatāḥ*
धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर् *dhārtarāṣṭrasya durbuddher* युद्धे प्रियचिकीर्षवः *yuddhe priya-cikīrṣavaḥ* /23/

सञ्जय उवाच *sañjaya uvāca*

एवमुक्तो हृषीकेशो *evam ukto hrṣikeśo* गुडाकेशेन भारत *guḍākeśena bhārata*
सेनयोरुभयोर्मध्ये *senayor ubhayor madhye* स्थापयित्वा रथोत्तमम् *sthāpayitvā rathottamam* /24/
भीष्मद्रोणप्रमुखतः *bhīṣma-droṇa-pramukhataḥ* सर्वेषां च महीक्षिताम् *sarveṣāṃ ca mahī-kṣitām*
उवाच पार्थ पश्यैतान् *uvāca pārtha paśyaitān* समवेतान्कुरुनिति *samavetān kurūn iti* /25/
तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः *tatrāpaśyat sthitān pārthaḥ* पितृनथ पितामहान् *pitṛn atha pitāmahān*
आचार्यान्मातुलान्भ्रातृन् *ācāryān mātulān bhrātṛn* पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा *putrān pautrān sakhīṃs tathā*
श्वशुरान्सुहृदश्चैव *śvaśurān suhṛdaś caiva* सेनयोरुभयोरपि *senayor ubhayor api* /26/
तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः *tān samīkṣya sa kaunteyaḥ* सर्वान्बन्धूनवस्थितान् *sarvān bandhūn avasthitān*
कृपया परयाविष्टो *kṛpayā parayāviṣṭo* विषीदन्निदमब्रवीत् *viśīdann idam abravīt* /27/

अर्जुन उवाच *arjuna uvāca*

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण *drṣṭvemaṃ svajanaṃ kṛṣṇa* युयुत्सुं समुपस्थितम् *yuyutsuṃ samupasthitam*
सीदन्ति मम गात्राणि *sīdanti mama gātrāṇi* मुखं च परिशुष्यति *mukhaṃ ca pariśuṣyati* /28/
वेपथुश्च शरीरे मे *vepathuś ca śarīre me* रोमहर्षश्च जायते *romaharṣaś ca jāyate*
गाण्डीवं संसते हस्तात् *gāṇḍīvaṃ samsate hastāt* त्वक्चैव परिदह्यते *tvak caiva paridahyate* /29/
न च शक्रोम्यवस्थातुं *na ca śaknomy avasthātum* भ्रमतीव च मे मनः *bhramatīva ca me manaḥ*
निमित्तानि च पश्यामि *nimittāni ca paśyāmi* विपरीतानि केशव *viparītāni keśava* /30/
न च श्रेयोऽनुपश्यामि *na ca śreyo 'nupaśyāmi* हत्वा स्वजनमाहवे *hatvā sva-janam āhave*
न काङ्क्षे विजयं कृष्ण *na kāṅkṣe vijayaṃ kṛṣṇa* न च राज्यं सुखानि च *na ca rājyaṃ sukhāni ca* /31/
किं नो राज्येन गोविन्द *kiṃ no rājyena govinda* किं भोगैर्जीवितेन वा *kiṃ bhogair jīvitena vā*
येषामर्थे काङ्क्षितं नो *yeṣām arthe kāṅkṣitān no* राज्यं भोगाः सुखानि च *rājyaṃ bhogaḥ sukhāni ca* /32/
त इमेऽवस्थिता युद्धे *ta ime 'vasthitā yuddhe* प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च *prāṇāṃs tyaktvā dhanāni ca*
आचार्याः पितरः पुत्रास् *ācāryāḥ pitarāḥ putrās* तथैव च पितामहाः *tathāiva ca pitāmahāḥ* /33/
मातुलाः श्वशुराः पौत्राः *mātulāḥ śvaśurāḥ pautrāḥ* श्यालाः सम्बन्धिनस्तथा *śyālāḥ sambandhinas tathā*
एतान्न हन्तुमिच्छामि *etān na hantum icchāmi* घ्नतोऽपि मधुसूदन *ghnato 'pi madhusūdana* /34/
अपि त्रैलोक्यराज्यस्य *api trailokya-rājyasya* हेतोः किं नु महीकृते *hetoḥ kiṃ nu mahī-kṛte*
निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः *nihatya dhārtarāṣṭrān naḥ* का प्रीतिः स्याज्जनार्दन *kā prītiḥ syāj janārdana* /35/
पापमेवाश्रयेदस्मान् *pāpam evāśrayed asmān* हत्वैतानाततायिनः *hatvaitān ātatāyinaḥ*
तस्मान्नार्हा वयं हन्तुं *tasmān nārhā vayaṃ hantum* धार्तराष्ट्रान्सबान्धवान् *dhārtarāṣṭrān sa-bāndhavān*
स्वजनं हि कथं हत्वा *sva-janaṃ hi katham hatvā* सुखिनः स्याम माधव *sukhinaḥ syāma mādharma* /36/
यद्यप्येते न पश्यन्ति *yady apy ete na paśyanti* लोभोपहतचेतसः *lobhopahata-cetasāḥ*
कुलक्षयकृतं दोषं *kula-kṣaya-kṛtaṃ doṣaṃ* मित्रद्रोहे च पातकम् *mītra-drohe ca pātakam* /37/
कथं न ज्ञेयमस्माभिः *katham na jñeyam asmābhiḥ* पापादस्मान्निवर्तितुम् *pāpād asmān nivartitum*
कुलक्षयकृतं दोषं *kula-kṣaya-kṛtaṃ doṣaṃ* प्रपश्यद्भिर्जनार्दन *prapaśyadbhir janārdana* /38/
कुलक्षये प्रणश्यन्ति *kula-kṣaye praṇaśyanti* कुलधर्माः सनातनाः *kula-dharmāḥ sanātānāḥ*
धर्मं नष्टे कुलं कृत्स्नम् *dharmaṃ naṣṭe kulam kṛtsnam* अधर्मोऽभिभवत्युत *a-dharmo 'bhībhavaty uta* /39/
अधर्माभिभवत्कृष्ण *a-dharmābhibhavat kṛṣṇa* प्रदुष्यन्ति कुलस्त्रियः *praduṣyanti kula-striyaḥ*
स्त्रीषु दुष्टासु वार्ष्णेय *strīṣu duṣṭāsu vārṣṇeya* जायते वर्णसङ्करः *jāyate varṇa-saṅkaraḥ* /40/
सङ्करो नरकायैव *saṅkaro narakāyaiva* कुलघ्नानां कुलस्य च *kula-ghnānāṃ kulasya ca*
पतन्ति पितरो ह्येषां *patanti pitaro hy eṣāṃ* लुप्तपिण्डोदकक्रियाः *lupta-piṇḍodaka-kriyāḥ* /41/

दोषैरेतैः कुलघ्नानां *doṣair etaiḥ kula-ghnānām* वर्णसङ्करकारकैः *varṇa-saṅkara-kāraakaiḥ*
 उत्साद्यन्ते जातिधर्माः *utsādyante jāti-dharmāḥ* कुलधर्माश्च शाश्वताः *kula-dharmāś ca śāśvatāḥ* /42/
 उत्सन्नकुलधर्माणां *utsanna-kula-dharmāṇām* मनुष्याणां जनार्दन *manuṣyāṇām janārdana*
 नरके नियतं वासो *narake niyataṁ vāso* भवतीत्यनुशुश्रुम *bhavatīty anuśuśruma* /43/
 अहो बत महत्पापं *aho bata mahat pāpaṁ* कर्तुं व्यवसिता वयम् *kartuṁ vyavasitā vayam*
 यद्राज्यसुखलोभेन *yad rājya-sukha-lobhena* हन्तुं स्वजनमुद्यताः *hantuṁ sva-janam udyatāḥ* /44/
 यदि मामप्रतीकारम् *yadi mām a-pratikāram* अशस्त्रं शस्त्रपाणयः *a-śastraṁ śastra-pāṇayah*
 धार्तराष्ट्रा रणे हन्युस् *dhārtarāṣṭrā raṇe hanyus* तन्मे क्षेमतरं भवेत् *tan me kṣemataraṁ bhavet* /45/

सञ्जय उवाच *sañjaya uvāca*

एवमुक्त्वार्जुनः सङ्ख्ये *evam uktvārjunaḥ saṅkhye* रथोपस्थ उपाविशत् *rathopastha upāviśat*
 विसृज्य सशरं चापं *visṛjya sa-śaraṁ cāpaṁ* शोकसंविग्नमानसः *śoka-saṁvigna-mānasaḥ* /46/

- Writing the first chapter of the Gītā:

श्रीमद्भगवद्गीता श्रीमद्

अथ प्रथमोऽध्यायः

धृतराष्ट्र उवाच

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ।

मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत सञ्जय ॥१॥

सञ्जय उवाच

दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा ।

आचार्यमुपसङ्गम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥२॥

पश्यैतां पाण्डुपुत्राणामाचार्य महतीं चमूम् ।

व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥३॥

अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि ।

युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥४॥

धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ।

पुरुजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुङ्गवः ॥५॥

युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ।

सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥६॥

अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम ।

नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥७॥

भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिञ्जयः ।

अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥८॥

अन्ये च बहवः शूरा मदर्थं त्यक्तजीविताः ।

नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः ॥९॥

अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् ।

पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥१०॥

अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ।

भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥११॥

तस्य सञ्जनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः ।

सिंहनादं विनद्योच्चैः शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् ॥१२॥

ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः ।

सहसैवाभ्यहन्यन्त स शब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥१३॥

ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यन्दने स्थितौ ।

माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शङ्खौ प्रदध्मतुः ॥१४॥

पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनञ्जयः ।

पौण्ड्रं दध्मौ महाशङ्खं भीमकर्मा वृकोदरः ॥१५॥

अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥१६॥

काश्यश्च परमेष्वासः शिखण्डी च महारथः ।

धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥१७॥

दुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते ।

सौभद्रश्च महाबाहुः शङ्खान्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥१८॥

स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् ।

नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलोऽभ्यनुनादयन् ॥१९॥

अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ।

प्रवृत्ते शस्त्रसम्पाते धनुरुद्यम्य पाण्डवः ।

हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाह महीपते ॥२०॥

अर्जुन उवाच

सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ।

यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् ॥२१॥

कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्नरणसमुद्यमे ॥२२॥

योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्र समागताः ।

धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः ॥२३॥

सञ्जय उवाच

एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ।

सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥२४॥

भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षिताम् ।

उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरुनिति ॥२५॥

तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितृनथ पितामहान् ।

आचार्यान्मातुलान्भ्रातृन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ।

श्चशुरान्सुहृदश्चैव सेनयोरुभयोरपि ॥२६॥

तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः सर्वान्बन्धूनवस्थितान् ।

कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ॥२७॥

अर्जुन उवाच

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ।

सीदन्ति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥२८॥

वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ।

गाण्डीवं संसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ॥२९॥
 न च शक्रोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ।
 निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ॥३०॥
 न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ।
 न काङ्क्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च ॥३१॥
 किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ।
 येषामर्थे काङ्क्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च ॥३२॥
 त इमेऽवस्थिता युद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ।
 आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः ॥३३॥
 मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः सम्बन्धिनस्तथा ।
 एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन ॥३४॥
 अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं नु महीकृते ।
 निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन ॥३५॥
 पापमेवाश्रयेदस्मान्हृत्वैतानाततायिनः ।
 तस्मान्नार्हा वयं हन्तुं धार्तराष्ट्रान्सबान्धवान् ।
 स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥३६॥
 यद्यप्येते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतसः ।
 कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥३७॥
 कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुम् ।
 कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥३८॥
 कुलक्षये प्रणश्यन्ति कुलधर्माः सनातनाः ।
 धर्मं नष्टे कुलं कृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥३९॥
 अधर्माभिभवात्कृष्ण प्रदुष्यन्ति कुलस्त्रियः ।
 स्त्रीषु दुष्टासु वाष्ण्येय जायते वर्णसङ्करः ॥४०॥
 सङ्करो नरकायैव कुलघ्नानां कुलस्य च ।

पतन्ति पितरो ह्येषां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः ॥४१॥

दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसङ्करकारकैः ।

उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥४२॥

उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ।

नरके नियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥४३॥

अहो बत महत्पापं कर्तुं व्यवसिता वयम् ।

यद्राज्यसुखलोभेन हन्तुं स्वजनमुद्यताः ॥४४॥

यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।

धार्तराष्ट्रा रणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥४५॥

सञ्जय उवाच

एवमुक्त्वार्जुनः सङ्घ्ये रथोपस्थ उपाविशत् ।

विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्णमानसः ॥४६॥

Exercise 3 Samjña

Fill in the respective name of each group of letters:

?...

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	व	
श	ष	स		
ह				

?...

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म

?...

क	ख	ग	घ	ङ

?...

क	ख	ग	घ	
च	छ	ज	झ	
ट	ठ	ड	ढ	
त	थ	द	ध	
प	फ	ब	भ	

?...

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म

?...

अ	आ				
इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
				लृ	लृ

?...

अ					
इ		उ		ऋ	लृ

?...

आ					
ई		ऊ		ऋ	लृ

?...

क					
च					
ट					
त					
प					

?...

ख					
छ					
ठ					
थ					
फ					

?...

ग					
ज					
ड					
द					
ब					

?...

घ					
झ					
ढ					
ध					
भ					

?...

ङ					
ञ					
ण					
न					
म					

?...

अ	आ				
इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
ए	ऐ	ओ	औ		

?...

अ	आ				
इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
				लृ	लृ

?...

इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
ए	ऐ	ओ	औ		

?...

य	र	ल	व		

?...

ग	घ	ङ	
ज	झ	ञ	
ड	ढ	ण	
द	ध	न	
ब	भ	म	
य	र	ल	व
ह			

?...

क	ख				
च	छ				
ट	ठ				
त	थ				
प	फ				
श	ष	स			

?...

च	छ	ज	झ	ञ	

?...

त	थ	द	ध	न	
य	र	ल	व		

?...

अ आ
इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ

?...

अ आ
इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ
ए ऐ ओ औ

?...

अ
इ उ ऋ लृ

?...

क ख ग घ ङ
च छ ज झ ञ
ट ठ ड ढ ण
त थ द ध न
प फ ब भ म
य र ल व
श ष स
ह

?...

	ङ
	ञ
	ण
	न
	म

?...

क ख ग घ ङ	

?...

क ख ग घ	
च छ ज झ	
ट ठ ड ढ	
त थ द ध	
प फ ब भ	

?...

क ख ग घ ङ
च छ ज झ ञ
ट ठ ड ढ ण
त थ द ध न
प फ ब भ म

?...

अ आ
इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ

?...

आ
ई उ ऋ लृ

?...

इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ
ए ऐ ओ औ

?...

ग	
ज	
ड	
द	
ब	

?...

ख	
छ	
ठ	
थ	
फ	

?...

क	
च	
ट	
त	
प	

?...

घ ङ
झ ञ
ढ ण
ध न
भ म

?...

ख ग	
छ ज	
ठ ड	
थ द	
फ ब	

?...

इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ
ए ऐ ओ औ

?...

अ
इ उ ऋ लृ

?...

अ आ
इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ लृ

?...

य र ल व

?...

ग घ ङ
ज झ ञ
ड ढ ण
द ध न
ब भ म
य र ल व
ह

?...

क ख	
च छ	
ट ठ	
त थ	
प फ	
श ष स	

?...

क ख ग घ	
च छ ज झ	
ट ठ ड ढ	
त थ द ध	
प फ ब भ	
य र र ल	

?...

ग घ ङ
ज झ ञ
ड ढ ण
द ध न
ब भ म
य र ल व
ह

• The respective *sūtras* are:

1. नारायणादुद्भूतो ऽयं वर्णक्रमः ।

नारायणात् from Nārāyaṇa उद्भूतः manifested अयम् this वर्ण-क्रमः sequence of letters, alphabet.
“This alphabet comes from Nārāyaṇa.”

2. तत्रादौ चतुर्दश सर्वेश्वराः ।

तत्र there, in the alphabet आदौ in the beginning चतुर्दश fourteen सर्वेश्वराः *sarveśvaras* (Lords).
“The first fourteen letters (the vowels *ī* to *ī*«) are called *sarveśvaras*.”

3. दश दशावताराः ।

दश ten दशावताराः *daśāvatāras* (ten *avatāras*).

“The first ten *sarveśvaras* (*ī* to *षै*) are called *daśāvatāras*.”

... 4. तेषां द्वौ द्वावेकात्मकौ ।

तेषाम् of them द्वौ द्वौ each pair एकात्मकौ *ekātmakas* (‘one in nature’).

“They form five pairs (*a-ā, i-ī, u-ū, ṛ-ṝ, ḷ-ḹ*) of *ekātmakas*.”

... 5-6 पूर्वो वामनः । परस्त्रिविक्रमः ।

पूर्वः the first one वामनः *vāmana* परः the latter one त्रिविक्रमः *trivikrama*.

“The first in each pair of *ekātmakas* (the short *ī, i*, etc.) is called *vāmana*; the other one (the long *ā, ī*, etc.) *trivikrama*.”

8. अ-आ-वर्जिताः सर्वेश्वरा ईश्वराः ।

अ-आ-वर्जिताः excluding *ī* and *ā* सर्वेश्वराः the *sarveśvaras* ईश्वराः *īśvaras*.

“The *sarveśvaras* without *ī* and *ā* are called *īśvaras* (*i* to *ī*«).”

14-16. अं इति विष्णुचक्रम् । अँ इति विष्णुचापः । अः इति विष्णुसर्गः ।

“The nasals अं *m* and अँ are called *viṣṇucakra* and *viṣṇucāpa* (bow), respectively, and अः *ṃ* is called *viṣṇusarga*.”

17. कादयो विष्णुजनाः ।

क-आदयः beginning with *k* विष्णुजनाः *viṣṇujanas* (devotees).

“From *k* onwards (i.e. the consonants *k* to *h*) the letters are called *viṣṇujanas*.”

... 19. ते मान्ताः पञ्च पञ्च विष्णुवर्गाः ।

ते they म-अन्ताः ending in *m* पञ्च पञ्च each group of five विष्णुवर्गाः *viṣṇuvargas* (groups, *ka-varga* to *pa-varga*)

“Up to *m*, there are [horizontally] five groups, each of five letters, called *viṣṇuvargas*.”

20-23. क-च-ट-त-पा हरिकमलानि । ख-ख-ठ-थ-फा हरिखड्गाः ।

ग-ज-ड-द-बा हरिगदाः । घ-झ-ढ-ध-भा हरिघोषाः ।

“[Vertically,] *k c ṭ t p* are called *harikamalas*, *kh ch ṭh th ph harikhadgas* (swords), *g j ḍ d b harigadās* (clubs), and *gh jh ḍh dh bh harighoṣas* (conchshells).”

... 24. ङ-ञ-ण-न-मा हरिवेणवः ।

“The nasals *ṅ ṅ̄ ṇ n m* are called *hariveṇus*.”

... 25. त एतद्वर्जिता विष्णुदासाः ।

ते they एतद्-वर्जिताः without this (the group of *hariveṇus*) विष्णुदासाः *viṣṇudāsas*.

“Except for the *hariveṇus*, the first four groups are *viṣṇudāsas* (servants).”

26. य-र-ल-वा हरिमित्राणि ।

“(The semivowels, *antahstha*) *y r l v* are called *harimitras* (friends).”

27-28. श-ष-स-हा हरिगोत्राणि । श-ष-साः शौरयः ।

“(The sibilants) *ś ṣ s h* are called *harigotras* (families), and (the unvoiced sibilants) *ś ṣ s śauris* (Śauris).”

30. हरिगदा-हरिघोष-हरिवेणु-हरिमित्राणि हश्च गोपालाः ।

“(The voiced/*saghoṣa* or ‘soft’ consonants, i.e.) *harigadās, harighoṣas, hariveṇus, harimitras* and *h* are called *gopālas*.”

... 31. यादवा अन्ये ।

“(The others (the unvoiced/*aghoṣa* or ‘hard’ consonants) are called *yādavas*.”

33-34. वर्णस्वरूपे रामः । तदादिद्वये द्वयम् ।

“(A letter itself is called *rāma*. A pair of letters is called *dvaya*.”

35-37. आदेशो विरिञ्चिः । आगमो विष्णुः । लोपो हरः ।

“(The act of replacing letters is called *virin̄ci* (after Lord Brahmā, the secondary creator), an addition *viṣṇu* (after Lord Viṣṇu, the original creator), and an elision *hara* (after Lord Śiva, who destroys).”

Exercise 4 Other Meters

• Anuṣṭup

आत्ममाता गुरोः पत्नी ब्राह्मणी राजपत्निका ।
धेनुर्धात्री तथा पृथ्वी सप्तैता मातरः स्मृताः ॥

*ātma-mātā guroḥ patnī brāhmaṇī rāja-patnikā
dhenur dhātrī tathā pṛthvī saptaitā mātaraḥ smṛtāḥ*

“The following seven are considered our mothers (*mātaraḥ*): one’s own mother (*ātma-mātā*), the wife (*patnī*) of the *guru*, the wife of a *brāhmaṇa* (*brāhmaṇī*), the wife (*patnikā*) of the king, the cow (*dhenu*), the nurse (*dhātrī*) and the earth (*pṛthvī*).”
(Cāṇakya Paṇḍita)

• - -	• - •
आ त्म मा ता गु रोः प त्नी	ब्रा ह्म णी रा ज प त्नि का
<i>ā tma mā tā gu roḥ pa tnī</i>	<i>brā hma ṇī rā ja pa tni kā</i>
• - -	• - •
धे नु र्धा त्री त था पृ थ्वी	स प्तै ता मा त रः स्मृ ताः
<i>dhe nu rdhā trī ta thā pṛ thvī</i>	<i>sa ptai tā mā ta raḥ smṛ tāḥ</i>

• Upajāti (mixed meter), eleven syllables (pause after the fifth):

In the meter *indra-vajrā* (‘the thunderbolt of Indra’) the first syllable is *guru*, and in *upendra-vajrā* the first syllable is *laghu*. Otherwise they are identical. When they are mixed, i.e., when the first syllable is *guru* in one *pāda* and *laghu* in another *pāda* of the same verse, the meter is called *upajāti*.

संसारदावानललीढलोकत्राणाय कारुण्यघनाघनत्वम् ।
प्राप्तस्य कल्याणगुणार्णवस्य वन्दे गुरोः श्रीचरणारविन्दम् ॥

*samsāra-dāvānala-liḍha-loka-trāṇāya kārūṇya-ghanāghanatvam
prāptasya kalyāṇa-guṇārṇavasya vande guroḥ śrī-caraṇāravindam*

“The spiritual master is receiving benediction from the ocean of mercy. Just as a cloud pours water on a forest fire to extinguish it, so the spiritual master delivers the materially afflicted world by extinguishing the blazing fire of material existence. I offer my respectful obeisances unto the lotus feet of such a spiritual master, who is an ocean of auspicious qualities.”

(Śrī Gurb-aṣṭakam 1)

- - • - - , • • - • - -	- - • - •
सं सा र दा वा न ल ली ढ लो क	त्रा णा य का रु ण्य घ ना घ न त्वम्
<i>sam sā ra dā vā na la lī ḍha lo ka</i>	<i>trā ṇā ya kā ru ṇya gha nā gha na tvam</i>
प्रा प्त स्य क ल्या ण गु णा र्ण व स्य	व न्द गु रोः श्री च र णा र वि न्दम्
<i>prā pta sya ka lyā ṇa gu ṇā rṇa va sya</i>	<i>va nde gu roḥ śrī ca ra ṇā ra vi ndam</i>

- **Viyoginī** ('a lady separated from her beloved'), the first and third *pāda* have ten syllables, the second and fourth have eleven:

न धनं न जनं न सुन्दरीं कवितां वा जगदीश कामये ।
मम जन्मनि जन्मनीश्वरे भवताद्भक्तिरहेतुकी त्वयि ॥

*na dhanam na janam na sundarīm kavitām vā jagadīśa kāmaye
mama janmani janmanīśvare bhavatād bhaktir ahaitukī tvayi*

“O Lord of the universe, I do not desire material wealth, materialistic followers, a beautiful wife or fruitive activities described in flowery language. All I want, life after life, is unmotivated devotional service to You.”
(Śrī Śikṣāṣṭakam 4)

•	•	-	•	•	-	•	-	•	-	•	•	-	-	•	•	-	•	-	•	-
न	ध	नं	न	ज	नं	न	सु	न्द	रीं	क	वि	तां	वा	ज	ग	दी	श	का	म	ये
<i>na</i>	<i>dha</i>	<i>nam</i>	<i>na</i>	<i>ja</i>	<i>nam</i>	<i>na</i>	<i>su</i>	<i>nda</i>	<i>rīm</i>	<i>ka</i>	<i>vi</i>	<i>tām</i>	<i>vā</i>	<i>ja</i>	<i>ga</i>	<i>dī</i>	<i>śa</i>	<i>kā</i>	<i>ma</i>	<i>ye</i>
म	म	ज	न्म	नि	ज	न्म	नी	श्च	रे	भ	व	ता	द्भ	क्ति	र	है	तु	की	त्व	यि
<i>ma</i>	<i>ma</i>	<i>ja</i>	<i>nma</i>	<i>ni</i>	<i>ja</i>	<i>nma</i>	<i>nī</i>	<i>śva</i>	<i>re</i>	<i>bha</i>	<i>va</i>	<i>tā</i>	<i>dbha</i>	<i>kti</i>	<i>ra</i>	<i>hai</i>	<i>tu</i>	<i>kī</i>	<i>tva</i>	<i>yi</i>

- **Vasanta-tilakā** ('the ornament of spring'), fourteen syllables:

चिन्तामणिप्रकरसद्मसु कल्पवृक्ष लक्षावृतेषु सुरभीरभिपालयन्तम् ।
लक्ष्मीसहस्रशतसम्भ्रमसेव्यमानं गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥

*cintāmaṇi-prakara-sadmasu kalpa-vṛkṣa-lakṣāvṛteṣu surabhīr abhipālayantam
lakṣmī-sahasra-śata-sambhrama-sevyamānaṁ govindam ādi-puruṣaṁ tam ahaṁ bhajāmi*

“I worship Govinda, the primeval Lord, the first progenitor who is tending the cows, yielding all desire, in abodes built with spiritual gems, surrounded by millions of purpose trees, always served with great reverence and affection by hundreds of thousands of *lakṣmīs* or *gopīs*.”
(Brahma-saṁhitā 5.29)

-	-	•	-	•	•	•	-	•	•	-	•	-	-
चि	न्ता	म	णि	प्र	क	र	स	द्म	सु	क	ल्प	वृ	क्ष
<i>ci</i>	<i>ntā</i>	<i>ma</i>	<i>ṇi</i>	<i>pra</i>	<i>ka</i>	<i>ra</i>	<i>sa</i>	<i>dma</i>	<i>su</i>	<i>ka</i>	<i>lpa</i>	<i>vṛ</i>	<i>kṣa</i>
ल	क्षा	वृ	ते	षु	सु	र	भी	र	भि	पा	ल	य	न्तम्
<i>la</i>	<i>kṣā</i>	<i>vṛ</i>	<i>te</i>	<i>ṣu</i>	<i>su</i>	<i>ra</i>	<i>bhī</i>	<i>ra</i>	<i>bhi</i>	<i>pā</i>	<i>la</i>	<i>ya</i>	<i>ntam</i>
ल	क्ष्मी	स	ह	स्र	श	त	स	म्भ्र	म	से	व्य	मा	नं
<i>la</i>	<i>kṣmī</i>	<i>sa</i>	<i>ha</i>	<i>sra</i>	<i>śa</i>	<i>ta</i>	<i>sa</i>	<i>mbhra</i>	<i>ma</i>	<i>se</i>	<i>vya</i>	<i>mā</i>	<i>naṁ</i>
गो	वि	न्द	मा	दि	पु	रु	षं	त	म	हं	भ	जा	मि
<i>go</i>	<i>vi</i>	<i>nda</i>	<i>mā</i>	<i>di</i>	<i>pu</i>	<i>ru</i>	<i>ṣaṁ</i>	<i>ta</i>	<i>ma</i>	<i>haṁ</i>	<i>bha</i>	<i>jā</i>	<i>mi</i>

- Śārdūla-vikrīḍita ('tiger's play'), nineteen syllables (pause after the twelfth):

चेतोदर्पणमार्जनं भवमहादावाग्निनिर्वापणं
 श्रेयःकैरवचन्द्रिकावितरणं विद्यावधूजीवनम् ।
 आनन्दाम्बुधिवर्धनं प्रतिपदं पूर्णामृतास्वादनं
 सर्वात्मस्नपनं परं विजयते श्रीकृष्णसङ्कीर्तनम् ॥१॥

*ceto-darpaṇa-mārjanam bhava-mahā-dāvāgni-nirvāpaṇam
 śreyaḥ-kairava-candrikā-vitarāṇam vidyā-vadhū-jīvanam
 ānandāmbudhi-varḍhanam prati-padam pūrṇāmṛtāsvādanam
 sarvātma-snapanam param vijayate śrī-kṛṣṇa-saṅkīrtanam*

“Let there be all victory for the chanting of the holy name of Lord Kṛṣṇa, which can cleanse the mirror of the heart and stop the miseries of the blazing fire of material existence. That chanting is the waxing moon that spreads the white lotus of good fortune for all living entities. It is the life and soul of all education. The chanting of the holy name of Kṛṣṇa expands the blissful ocean of transcendental life. It gives a cooling effect to everyone and enables one to taste full nectar at every step. (Śikṣāṣṭakam 1)

— — — • • — • — • • • — — — • — — • —
 चे तो द र्प ण मा र्ज नं भ व म हा दा वा ग्नि नि र्वा प णं
 ce to da rpa ṇa mā rja nam bha va ma hā dā vā gni ni rvā pa ṇam
 श्रे यः कै र व च न्द्रि का वि त र णं वि द्या व धू जी व नम्
 śre yaḥ kai ra va ca ndri kā vi ta ra ṇam vi dyā va dhū jī va nam
 आ न न्दा म्बु धि व र्ध नं प्र ति प दं पू र्णा मृ ता स्वा द नं
 ā na ndā mbu dhi va rdha nam pra ti pa dam pū rṇā mṛ tā svā da nam
 स र्वा त्म स्न प नं प रं वि ज य ते श्री कृ ष्ण स ङ्की र्त नम्
 sa rvā tma sna pa nam pa raṁ vi ja ya te śrī kṛ ṣṇa sa ṅkī rta nam

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	Name	Example	
8	x	x	x	x	•	-	-	x															<i>anuṣṭup</i>	<i>hare kṛṣṇa hare kṛṣṇa kṛṣṇa kṛṣṇa hare hare</i>
10	•	•	-	•	•	-	•	-	•	-													<i>viyoginī</i>	<i>na dhanam na janam kavitām vā jagad-īśa</i>
+11	•	•	-	-	•	•	-	•	-	•	-													<i>samsāra-dāvānala-</i>
11	-	-	•	-	•	•	-	•	-	-													<i>upendra-vajrā</i>	<i>mahāprabhoḥ kīrtana-</i>
11	•	-	•	-	•	•	-	•	-	-													<i>upajāti</i>	<i>mahāprabhoḥ kīrtana-</i>
11	x	-	•	-	•	•	-	•	-	-													<i>druta-vilambita</i>	<i>nigama-kalpa-taror</i>
12	•	•	•	-	•	•	-	•	•	-	•	-	•	-									<i>indra-vamśā</i>	<i>āśliṣya vā pāda-ratām</i>
12	-	-	•	-	•	•	-	•	-	•	-	•	-										<i>vasanta-tilakā</i>	<i>cintā-maṇi-prakara-</i>
14	-	-	•	-	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	<i>śikharinī</i>	<i>śriyaḥ kāntāḥ kāntāḥ</i>
17	•	-	-	-	-	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	<i>mandākrāntā</i>	<i>kṛṣṇasyocaiḥ prānaya-</i>
17	-	-	-	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	<i>śārdūla-vikrīḍita</i>	<i>ceto-darpaṇa-mārjanam</i>
19	-	-	•	•	-	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	<i>srag-dharā</i>	<i>vande 'ham śrī-guroḥ</i>
21	-	-	-	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	<i>srag-dharā</i>	<i>vande 'ham śrī-guroḥ</i>

Exercise 5 Chandas

• The second chapter of *Bhagavad-gītā*:

अथ द्वितीयो ऽध्यायः

• - • - - - -
a tha dvi tī yo 'dhyā yaḥ

सञ्जय उवाच

तं तथा कृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम् ।

विषीदन्तमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥१॥

- • • • - -
sa nīja ya u vā ca

- • - • • - - - - - • - • -
taṁ ta thā kr pa yā vi ṣṭam a śru pū rñā ku le kṣa ṇam
• - - • • - - - • - • • - • -
vi ṣī da nta mi daṁ vā kyam u vā ca ma dhu sū da naḥ

श्रीभगवानुवाच

कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम् ।

अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥२॥

śrī bha ga vā nu vā ca

• - - • - •
ku ta stvā ka śma la mi daṁ vi ṣa me sa mu pa sthi tam
• - - • - •
a nā rya ju ṣṭa ma.sva rgyam a kī rti ka ra ma rju na

Continue to mark the syllables as *ladhu* or *guru*!

क्वैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।

क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परन्तप ॥३॥

klai byaṁ mā sma ga maḥ pā rtha nai ta ttva yyu pa pa dya te
kṣu draṁ hr da ya dau rba lyaṁ tya ktvo tti ṣṭha pa ra nta pa

अर्जुन उवाच

कथं भीष्ममहं सङ्घे द्रोणं च मधुसूदन ।

इषुभिः प्रतियोत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन ॥४॥

a rju na u vā ca

ka thaṁ bhī śma ma haṁ sa ṅkhye dro ṇaṁ ca ma dhu sū da na
i ṣu bhiḥ pra ti yo tsyā mi pū jā rhā va ri sū da na

गुरुनहत्वा हि महानुभावाऽश्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके ।

हत्वार्थकामांस्तु गुरुनिहैव भुञ्जीय भोगान् रुधिरप्रदिग्धान् ॥५॥

- • - - • • - • - - -
gu rū na ha tvā hi ma hā nu bhā vāṅ śre yo bho ktuṁ bhai kṣya ma pī ha lo ke

ha tvā rtha kā māṁ stu gu rū ni hai va bhu ṅjī ya bho gā nru dhi ra pra di gdhān
The verse meter is *upajāti* (eleven syllables). The third syllable in the second *pāda* differs from the pattern of *upajāti*.

न चैतद्विद्मः कतरन्नो गरीयो यद्वा जयेम यदि वा नो जयेयुः ।
यानेव हत्वा न जिजीविषामस्तेऽवस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥६॥

na cai ta dvi dmaḥ ka ta ra nno ga rī yo ya dvā ja ye ma ya di vā no ja ye yuḥ
yā ne va ha tvā na ji jī vi śā mas te 'va sthi tāḥ pra mu khe dhā rta rā śtrāḥ
The first two pādas of this verse contain an extra ninth syllable, and four other syllables differ from the pattern.

कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामि त्वां धर्मसम्मूढचेताः ।
यच्छ्रेयः स्यान्निश्चितं ब्रूहि तन्मे शिष्यस्तेऽहं शाधि मां त्वां प्रपन्नम् ॥७॥

kā rpa nya do ṣo pa ha ta sva bhā vaḥ pṛ cchā mi tvām dha rma sa mmū dha ce tāḥ
ya cchre yaḥ syā nni ści tam brū hi ta nme śi śya ste 'ham śā dhi mām tvām pra pa nnam

न हि प्रपश्यामि ममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिन्द्रियाणाम् ।
अवाप्य भूमावसपत्नमृद्धं राज्यं सुराणामपि चाधिपत्यम् ॥८॥

na hi pra pa śyā mi ma mā pa nu dyād ya ccho ka mu ccho ṣa ṇa mi ndri yā ṇām
a vā pya bhū mā va sa pa tna mṛ ddham rā jyaṁ su rā ṇā ma pi cā dhi pa tyam

सञ्जय उवाच

एवमुक्त्वा हृषीकेशं गुडाकेशः परन्तपः ।
न योत्स्य इति गोविन्दमुक्त्वा तूष्णीं बभूव ह ॥९॥

sa ṅja ya u vā ca

e va mu ktvā hṛ śī ke śam gu dā ke śaḥ pa ra nta paḥ
na yo tsya i ti go vi ndam u ktvā tū ṣṇīm ba bhū va ha

तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भारत ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदन्तमिदं वचः ॥१०॥

ta mu vā ca hṛ śī ke śaḥ pra ha sa nni va bhā ra ta
se na yo ru bha yo rma dhye vi śī da nta mi dam va caḥ

श्रीभगवानुवाच

अशौच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ।
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्तिपण्डिताः ॥११॥

śrī bha ga vā nu vā ca

a śo cyā na nva śo ca stvaṁ pra jñā vā dām śca bhā ṣa se
ga tā sū na ga tā sūm śca nā nu śo ca nti pa ṇḍi tāḥ

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः ।
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥१२॥

na tve vā haṁ jā tu nā saṁ na tvaṁ ne me ja nā dhi pāḥ
na cai va na bha vi śyā maḥ sa rve va ya ma taḥ pa ram

देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।

तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥१३॥

de hi no 'smi nya thā de he kau mā raṁ yau va naṁ ja rā
ta thā de hā nta ra prā pti dhī ra sta tra na mu hya ti

मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः ।

आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥१४॥

mā trā spa rśā stu kau nte ya śī to ṣṇa su kha duḥ kha dāḥ
ā ga mā pā yi no 'ni tyās tāṁ sti ti kṣa sva bhā ra ta

यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ ।

समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥१५॥

yaṁ hi na vya tha ya ntye te pu ru ṣaṁ pu ru ṣa rṣa bha
sa ma duḥ kha su khaṁ dhī raṁ so 'mṛ ta tvā ya ka lpa te

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः ।

उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥१६॥

nā sa to vi dya te bhā vo nā bhā vo vi dya te sa taḥ
u bha yo ra pi dṛ ṣṭo 'ntas tva na yo sta tva da rśi bhiḥ

अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम् ।

विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥१७॥

a vi nā śi tu ta dvi ddhi ye na sa rva mi daṁ ta tam
vi nā śa ma vya ya syā sya na ka ści tka rtu ma rha ti

अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः ।

अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युध्यस्व भारत ॥१८॥

a nta va nta i me de hā ni tya syo ktāḥ śa rī ri ṇaḥ
a nā śi no 'pra me ya sya ta smā dyu dhya sva bhā ra ta

य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतम् ।

उभौ तौ न विजानीतो नायं हन्ति न हन्यते ॥१९॥

ya e naṁ ve tti ha ntā raṁ ya ścai naṁ ma nya te ha tam
u bhau tau na vi jā nī to nā yaṁ ha nti na ha nya te

न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ।

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥२०॥

na jā ya te mri ya te vā ka dā cin nā yaṁ bhū tvā bha vi tā vā na bhū yaḥ
a jo ni tyāḥ śā śva to 'yaṁ pu rā ṇo na ha nya te ha nya mā ne śa rī re

वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययम् ।
कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयति हन्ति कम् ॥२१॥

ve dā vi nā śi naṁ ni tyam ya e na ma ja ma vya yam
ka thaṁ sa pu ru ṣaḥ pā rtha kaṁ ghā ta ya ti ha nti kam

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥२२॥

vā sā msi jī rṇā ni ya thā vi hā ya na vā ni gr ḥṇā ti na ro 'pa rā ṇi
ta thā śa rī rā ṇi vi hā ya jī rṇā nya nyā ni saṁ yā ti na vā ni de hī

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥२३॥

nai naṁ chi nda nti śa strā ṇi nai naṁ da ha ti pā va kaḥ
na cai naṁ kle da ya ntyā po na śo ṣa ya ti mā ru ta

अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च ।
नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥२४॥

a cche dyo 'ya ma dā hyo 'yam a kle dyo 'śo ṣya e va ca
ni tyah sa rva ga taḥ sthā ṇur a ca lo 'yam sa nā ta naḥ

अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ।
तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥२५॥

a vya kto 'ya ma ci ntyo 'yam a vi kā ryo 'ya mu cya te
ta smā de vaṁ vi di tvai naṁ nā nu śo ci tu ma rha si

अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतम् ।
तथापि त्वं महाबाहो नैनं शोचितुमर्हसि ॥२६॥

a tha cai naṁ ni tya jā tam ni tyam vā ma nya se mṛ tam
ta thā pi tvam ma hā bā ho nai naṁ śo ci tu ma rha si

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥२७॥

jā ta sya hi dhru vo mṛ tyur dhru vaṁ ja nma mṛ ta sya ca
ta smā da pa ri hā rye 'rthe na tvam śo ci tu ma rha si

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥२८॥

a vya ktā dī ni bhū tā ni vya kta ma dhyā ni bhā ra ta
a vya kta ni dha nā nye va ta tra kā pa ri de va nā

आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित् ॥२९॥

ā śca rya va tpa śya ti ka ści de nam ā śca rya va dva da ti ta thai va cā nyaḥ
ā śca rya va ccai na ma nyaḥ śr ṇo ti śru tvā pye nam ve da na cai va ka ścit
The second pāda has an extra sixth syllable.

देही नित्यमवध्योऽयं देहे सर्वस्य भारत ।
तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ॥३०॥

de hī ni tya ma va dhyo 'yam de he sa rva sya bhā ra ta
ta smā tsa rvā ṇi bhū tā ni na tvam śo ci tu ma rha si

स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकम्पितुमर्हसि ।
धर्म्याद्धि युद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते ॥३१॥

sva dha rma ma pi cā ve kṣya na vi ka mpi tu ma rha si
dha rmyā ddhi yu ddhā cchre yo 'nyat kṣa tri ya sya na vi dya te

यदृच्छया चोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभन्ते युद्धमीदृशम् ॥३२॥

ya dṛ ccha yā co pa pa nnam sva rga dvā ra ma pā vṛ tam
su khi naḥ kṣa tri yāḥ pā rtha la bha nte yu ddha mī dṛ śam

अथ चेत्त्वमिमं धर्म्यं सङ्ग्रामं न करिष्यसि ।
ततः स्वधर्मं कीर्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥३३॥

a tha ce ttva mi mam dha rmyam sa ṅgrā mam na ka ri śya si
ta taḥ sva dha rman kī rtiṁ ca hi tvā pā pa ma vā psyas si

अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यन्ति तेऽव्ययाम् ।
सम्भावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥३४॥

a kī rtiṁ cā pi bhū tā ni ka tha yi śya nti te 'vya yām
sa mbhā vi ta sya cā kī rtir ma ra ṇā da ti ri cya te

भयाद्रणादुपरतं मंस्यन्ते त्वां महारथाः ।
येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवम् ॥३५॥

bha yā dra ṇā du pa ra tam mam sya nte tvām ma hā ra thāḥ
ye śam ca tvam ba hu ma to bhū tvā yā sya si lā gha vam

अवाच्यवादांश्च बहून्वदिष्यन्ति तवाहिताः ।
निन्दन्तस्तव सामर्थ्यं ततो दुःखतरं नु किम् ॥३६॥

a vā cya vā dām śca ba hūn va di śya nti ta vā hi tāḥ
ni nda nta sta va sā ma rthyam ta to duḥ kha ta raṁ nu kim

हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीम् ।
तस्मादुत्तिष्ठ कौन्तेय युद्धाय कृतनिश्चयः ॥३७॥

ha to vā prā psyā si sva rgam ji tvā vā bho kṣya se ma hīm
ta smā du tti śṭha kau nte ya yu ddhā ya kṛ ta ni śca yaḥ

सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ।
ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्यसि ॥३८॥

su kha duḥ khe sa me kṛ tvā lā bhā lā bhau ja yā ja yau
ta to yu ddhā ya yu jya sva nai vaṁ pā pa ma vā psyā si

एषा तेऽभिहिता साङ्ख्ये बुद्धिर्योगे त्विमां शृणु ।
बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ कर्मबन्धं प्रहास्यसि ॥३९॥

e śā te 'bhi hi tā sā űkhye bu ddhi ryo ge tvi mām śṛ ṇu
bu ddhyā yu kto ya yā pā rtha ka rma ba ndham pra hā syā si

नेहाभिक्रमनाशोऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते ।
स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ॥४०॥

ne hā bhi kra ma nā śo 'sti pra tya vā yo na vi dya te
sva lpa ma pyā syā dha rma syā trā ya te ma ha to bha yāt

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन ।
बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥४१॥

vya va sā yā tmi kā bu ddhir e ke ha ku ru na nda na
ba hu śā khā hya na ntā śca bu ddha yo 'vya va sā yi nām

यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदन्त्यविपश्चितः ।
वेदवादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥४२॥

yā mi mām pu śpi tāṁ vā caṁ pra va da ntya vi pa ści taḥ
ve da vā da ra tāḥ pā rtha nā nya da stī ti vā di naḥ

कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम् ।
क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति ॥४३॥

kā mā tmā naḥ sva rga pa rā ja nma ka rma pha la pra dām
kri yā vi śe śa ba hu lām bho gai śva rya ga tiṁ pra ti

भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहतचेतसाम् ।
व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥४४॥

bho gai śva rya pra sa ktā nām ta yā pa hṛ ta ce ta sām
vya va sā yā tmi kā bu ddhiḥ sa mā dhau na vi dhī ya te

त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ।
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥४५॥

traī gu nya vi ṣa yā ve dā ni strai gu nyo bha vā rju na
ni rdva ndvo ni tya sa ttva stho ni ryo ga kṣe ma ā tma vān

यावानर्थ उदपाने सर्वतः सम्प्लुतोदके ।
तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥४६॥

yā vā na rtha u da pā ne sa rva taḥ sa mplu to da ke
tā vā nsa rve ṣu ve de ṣu brā hma ṇa sya vi jā na taḥ

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि ॥४७॥

ka rma ṇye vā dhi kā ra ste mā pha le ṣu ka dā ca na
mā ka rma pha la he tu rbhūr mā te sa ṅgo 'stva ka rma ṇi

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनञ्जय ।
सिद्धयसिद्धयोः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥४८॥

yo ga sthaḥ ku ru ka rmā ṇi sa ṅgaṁ tya ktvā dha na ṇja ya
si ddhya si ddhyoḥ sa mo bhū tvā sa ma tvaṁ yo ga u cya te

दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनञ्जय ।
बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥४९॥

dū re ṇa hya va raṁ ka rma bu ddhi yo gā ddha na ṇja ya
bu ddhau śa ra ṇa ma nvi ccha kṛ pa nāḥ pha la he ta vaḥ

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥५०॥

bu ddhi yu kto ja hā tī ha u bhe su kṛ ta du ṣkṛ te
ta smā dyo gā ya yu jya sva yo gaḥ ka rma su kau śa lam

कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः ।
जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम् ॥५१॥

ka rma jam bu ddhi yu ktā hi pha lam tya ktvā ma nī ṣi ṇaḥ
ja nma ba ndha vi ni rmu ktāḥ pa daṁ ga ccha ntya nā ma yam

यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ।
तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥५२॥

ya dā te mo ha ka li lam bu ddhi rvya ti ta ri sya ti
ta dā ga ntā si ni rve daṁ śro ta vya sya śru ta sya ca

श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला ।
समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥५३॥

śru ti vi pra ti pa nnā te ya dā sthā sya ti ni śca lā
sa mā dhā va ca lā bu ddhis ta dā yo ga ma vā psya si

अर्जुन उवाच
स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ।
स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत् ब्रजेत किम् ॥५४॥

a rju na u vā ca
sthi ta pra jña sya kā bhā ṣā sa mā dhi stha sya ke śa va
sthi ta dhīḥ kiṁ pra bhā ṣe ta ki mā sī ta vra je ta kim

श्रीभगवानुवाच
प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥५५॥

śrī bha ga vā nu vā ca
pra ja hā ti ya dā kā mān sa rvā npā rtha ma no ga tān
ā tma nye vā tma nā tu ṣṭaḥ sthi ta pra jña sta do cya te

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥५६॥

duḥ khe ṣva nu dvi gna ma nāḥ su khe ṣu vi ga ta spr haḥ
vī ta rā ga bha ya kro dhaḥ sthi ta dhī rmu ni ru cya te

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ।
नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥५७॥

yaḥ sa rva trā na bhi sne has ta tta tprā pya śu bhā śu bham
nā bhi na nda ti na dve ṣṭi ta sya pra jñā pra ti ṣṭhi tā

यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥५८॥

ya dā saṁ ha ra te cā yaṁ kū rmo 'ngā nī va sa rva śaḥ
i ndri yā nī ndri yā rthe bhyas ta sya pra jñā pra ti ṣṭhi tā

विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः ।

रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥५९॥

vi ṣa yā vi ni va rta nte ni rā hā ra sya de hi naḥ
ra sa va rjaṁ ra so 'pya sya pa raṁ dṛ ṣṭvā ni va rta te

यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः ।

इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥६०॥

ya ta to hya pi kau nte ya pu ru ṣa sya vi pa ści taḥ
i ndri yā ṇi pra mā thī ni ha ra nti pra sa bhaṁ ma naḥ

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत् मत्परः ।

वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥६१॥

tā ni sa rvā ṇi saṁ ya mya yu kta ā sī ta ma tpa raḥ
va śe hi ya sye ndri yā ṇi ta sya pra jñā pra ti ṣṭhi tā

ध्यायतो विषयान्पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते ।

सङ्गात्सञ्जायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥६२॥

dhyā ya to vi ṣa yā npuṁ saḥ sa ṅga ste ṣū pa jā ya te
sa ṅgā tsa ṅjā ya te kā maḥ kā mā tkro dho 'bhi jā ya te

क्रोधाद्भवति सम्मोहः सम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः ।

स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥६३॥

kro dhā dbha va ti sa mmo haḥ sa mmo hā tsmṛ ti vi bhra maḥ
smṛ ti bhraṁ śā dbu ddhi nā śo bu ddhi nā śā tpra ṇa śya ti

रागद्वेषविमुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् ।

आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥६४॥

rā ga dve ṣa vi mu ktai stu vi ṣa yā ni ndri yai śca ran
ā tma va śyai rvi dhe yā tmā pra sā da ma dhi ga ccha ti

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ।

प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥६५॥

pra sā de sa rva duḥ khā nāṁ hā ni ra syo pa jā ya te
pra sa nna ce ta so hyā śu bu ddhiḥ pa rya va ti ṣṭha te

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना ।

न चाभावयतः शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम् ॥६६॥

nā sti bu ddhi ra yu kta sya na cā yu kta sya bhā va nā
na cā bhā va ya taḥ śā ntir a śā nta sya ku taḥ su kham

इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते ।
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि ॥६७॥

i ndri yā nām hi ca ra tām ya nma no 'nu vi dhī ya te
ta da sya ha ra ti pra jñām vā yu rnā va mi vā mbha si

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥६८॥

ta smā dya sya ma hā bā ho ni gr hī tā ni sa rva śaḥ
i ndri yā nī ndri yā rthe bhyas ta sya pra jñā pra ti ṣṭhi tā

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥६९॥

yā ni śā sa rva bhū tā nām ta syām jā ga rti sam ya mī
ya syām jā gra ti bhū tā ni śā ni śā pa śya to mu neh

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत् ।
तद्वत्कामा यं प्रविशन्ति सर्वे स शान्तिमाप्नोति न कामकामी ॥७०॥

ā pū rya mā ṇa ma ca la pra ti ṣṭham sa mu dra mā paḥ pra vi śa nti ya dvat
ta dva tkā mā yaṁ pra vi śa nti sa rve sa śā nti mā pno ti na kā ma kā mī

विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति निःस्पृहः ।
निर्ममो निरहङ्कारः स शान्तिमधिगच्छति ॥७१॥

vi hā ya kā mā nyaḥ sa rvān pu mām śca ra ti niḥ spr haḥ
ni rma mo ni ra ha ṅkā raḥ sa śā nti ma dhi ga ccha ti

एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति ।
स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥७२॥

e śā brā hmī sthi tiḥ pā rtha nai nām prā pya vi mu hya ti
sthi tvā syā ma nta kā le 'pi bra hma ni rvā ṇa mṛ ccha ti

12/ - (first line:) (second line:)
13/ -
14/ -
15/ -
16/ -
17/ -
18/ -
19/ -
10/ -
11/ -
12/ -
13/ -
14/ -

Exercise 6

Sandhi

• The Third Chapter of *Bhagavad-gītā*.

अर्जुन उवाच

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।
तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥१॥

arjunaḥ uvāca

*jjāyasī ced_(61)_karmaṇaḥ_(78)_te matā buddhiḥ_(83)_janārdana
tad_(61)_kim_(69)_karmaṇi ghore mām_(69)_niyojayasi keśava*

व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।
तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥२॥

*vyāmiśreṇa_()_iva vākyaena buddhim_()_mohayasi_()_iva me
tad ekam_()_vada niścitya yena śreyoḥ_()_aham āpnuyām*

Fill in the number of the *sandhi* rule and then check with our opinion (41, 69, 40, 69, 80+51).

श्रीभगवानुवाच

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मया नघ ।
ज्ञानयोगेन साङ्ख्यानं कर्मयोगेन योगिनाम् ॥३॥

śrī-bhagavān uvāca

*loke_()_asmin dvi-vidhā niṣṭhā purā proktā mayā_()_an-agma
jñāna-yogena sāṅkhyānām_()_karma-yogena yoginām*

न कर्मणामनारम्भात्प्रैकर्म्यं पुरुषोऽश्नुते ।
न च सन्न्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥४॥

*na karmaṇām an-ārambhāt naiṣkarmyam_()_puruṣaḥ_()_aśnute
na ca sannnyasanāt_()_eva siddhim_()_samadhigacchati*

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।
कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥५॥

*na hi kaścīd_()_kṣaṇam api jātu tiṣṭhati_()_a-karma-kṛt
kāryate hi_()_a-vaśaḥ karma sarvaḥ prakṛti-jaiḥ_()_guṇaiḥ*

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।
इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥६॥

*karmendriyāṇi saṁyamya yaḥ āste manasā smaran
indriyārthān vimūḍhātmā mithyācāraḥ saḥ ucyate*

यस्त्विन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन ।
कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥७॥

*yaḥ_()_tu_()_indriyāṇi manasā niyamya_()_ārabhate_()_arjuna
karmendriyaiḥ karma-yogam a-saktaḥ saḥ viśiṣyate*

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।
शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्धचेदकर्मणः ॥८॥

*niyatam_()_kuru karma tvam_()_karma jyāyaḥ_()_hi_()_a-karmaṇaḥ
śarīra-yātrā_()_api ca te na prasiddhyet_()_a-karmaṇaḥ*

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।

तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥९॥

*yajñārthāt karmaṇaḥ_()_anyatra lokaḥ_()_ayam_()_karma-bandhanaḥ
tad-artham_()_karma kaunteya mukta-saṅgaḥ samācara*

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः ।

अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥१०॥

*saha-yajñāḥ prajāḥ sṛṣṭvā purā()_uvāca prajā-patiḥ
anena prasaviṣyadhvam eṣaḥ_vah()_astu()_iṣṭa-kāma-dhuk*

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः ।

परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥११॥

*devān bhāvayata()_anena te devāḥ_bhāvayantu vah
parasparam()_bhāvayantaḥ śreyaḥ param avāpsyatha*

इष्टान्भोगान्हि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः ।

तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव सः ॥१२॥

*iṣṭān bhogān hi vaḥ()_devāḥ_dāsyante yajña-bhāvitāḥ
taiḥ()_dattān a-pradāya()_ebhyaḥ()_yaḥ()_bhuṅkte stenaḥ_eva saḥ*

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ।

भुञ्जते ते त्वघं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥१३॥

*yajña-śiṣṭāśinaḥ santaḥ()_mucyante sarva-kilbiṣaiḥ
bhuñjate te tu()_agham()_pāpāḥ_ye pacanti()_ātma-kāraṇāt*

अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः ।

यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥१४॥

*annāt()_bhavanti bhūtāni parjanyaāt()_anna-sambhavaḥ
yajñāt()_bhavati parjanyaḥ()_yajñaḥ karma-samudbhavaḥ*

कर्म ब्रह्माद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।

तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥१५॥

*karma brahmodbhavam()_viddhi brahma()_akṣara-samudbhavam
tasmāt sarva-gatam()_brahma nityam()_yajñe pratiṣṭhitam*

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः ।

अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥१६॥

*evam()_pravartitam()_cakram()_na()_anuvartayati()_iha yaḥ
aghāyuh()_indriyārāmaḥ()_mogham()_pārtha saḥ_jīvati*

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।

आत्मन्येव च सन्तुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥१७॥

*yaḥ()_tu()_ātma-ratiḥ()_eva syāt()_ātma-tṛptaḥ()_ca mānavaḥ
ātmani()_eva ca santuṣṭaḥ()_tasya kāryam()_na vidyate*

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन ।

न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥१८॥

*na()_eva tasya kṛtena()_arthaḥ()_na()_a-kṛtena()_iha kaścana
na ca()_asya sarva-bhūteṣu kaścīd artha-vyapāśrayaḥ*

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।

असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥१९॥

*tasmāt()_a-saktaḥ satatam()_kāryam()_karma samācara
a-saktaḥ()_hi()_ācāran karma param āpnoti pūruṣaḥ*

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।

लोकसङ्ग्रहमेवापि सम्पश्यन्कर्तुमर्हसि ॥२०॥

*karmanā_()_eva hi saṁsiddhim āsthitāḥ janakādayaḥ
loka-saṅgraham eva_()_api sampaśyan kartum arhasi*

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।

स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥२१॥

*yad yad ācarati śreṣṭhaḥ_()_tad_()_tad eva itaraḥ_()_janaḥ
saḥ_yad_()_pramāṇam_()_kurute lokāḥ_()_tad anuvartate*

न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किञ्चन ।

नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥२२॥

*na me pārtha_()_asti kartavyam_()_triṣu lokeṣu kiñcana
na_()_an-avāptam avāptavyam_()_varte_eva ca karmaṇi*

यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः ।

मम वर्तमानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥२३॥

*yadi hi_()_aham_()_na varteyam_()_jātu karmaṇi_()_a-tandritaḥ
mama vartma_()_anuvartante manuṣyāḥ pārtha sarvaśaḥ*

उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्या कर्म चेदहम् ।

सङ्करस्य च कर्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥२४॥

*utsīdeyuh_()_ime lokāḥ_na kuryām_()_karma ced aham
saṅkarasya ca kartā syām upahanyām imāḥ prajāḥ*

सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत ।

कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसङ्ग्रहम् ॥२५॥

*saktāḥ karmaṇi_()_a-vidvāṁsaḥ_()_yathā kurvanti bhārata
kuryāt_()_vidvān_tathā_()_a-saktaḥ_()_cikīrṣuḥ_()_loka-saṅgraham*

न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् ।

जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥२६॥

*na buddhi-bhedam_()_janayet_()_a-jñānām_()_karma-saṅginām
joṣayet sarva-karmāṇi vidvān yuktaḥ samācaran*

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।

अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥२७॥

*prakṛteḥ kriyamāṇāni guṇaiḥ karmāṇi sarvaśaḥ
ahaṅkāra-vimūdhātmā kartā_()_aham iti manyate*

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।

गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सज्जते ॥२८॥

*tattva-vid_()_tu mahā-bāho guṇa-karma-vibhāgayoḥ
guṇāḥ_guṇeṣu vartante iti matvā na sajjate*

प्रकृतेर्गुणसम्मूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु ।

तानकृत्स्नविदो मन्दान्कृत्स्नविन्न विचालयेत् ॥२९॥

*prakṛteḥ_()_guṇa-sammūdhāḥ sajjante guṇa-karmasu
tān a-kṛtsna-vidaḥ_()_mandān kṛtsna-vid_na vicālayet*

मयि सर्वाणि कर्माणि सन्न्यस्याध्यात्मचेतसा ।

निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥३०॥

*mayi sarvāṇi karmāṇi sannyasya_()_adhyātma-cetasā
nirāśīḥ_()_nirmamaḥ_()_bhūtvā yudhyasva vigata-jvaraḥ*

ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः ।

श्रद्धावन्तोऽनसूयन्तो मुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥३१॥

*ye me matam idam_()_nityam anutiṣṭhanti mānavāḥ
śraddhāvantaḥ_()_an-asūyantaḥ_()_mucyante te_()_api karmabhiḥ*

ये त्वेतदभ्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ति मे मतम् ।

सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानचेतसः ॥३२॥

*ye tu_()_etad abhyasūyantaḥ_()_na_()_anutiṣṭhanti me matam
sarva-jñāna-vimūdhān_tān viddhi naṣṭān a-cetasāḥ*

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।

प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥३३॥

*sadṛśam_()_ceṣṭate svasyāḥ prakṛteḥ_()_jñānavān api
prakṛtim_()_yānti bhūtāni nigrahaḥ kim_()_kariṣyati*

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।

तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥३४॥

*indriyasya_()_indriyasya_()_arthe rāga-dveṣau vyavasthitau
tayorḥ_()_na vaśam āgacchet tau hi_()_asya paripanthinau*

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।

स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥३५॥

*śreyān sva-dharmaḥ_()_viguṇaḥ para-dharmāt svanuṣṭhitāt
sva-dharme nidhanam_()_śreyaḥ para-dharmaḥ_()_bhayāvahaḥ*

अर्जुन उवाच

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।

अनिच्छन्नपि वाष्ण्येय बलादिव नियोजितः ॥३६॥

arjunaḥ_uvāca

*atha kena prayuktaḥ_()_ayam_()_pāpam_()_carati pūruṣaḥ
an-icchana_apa vāṣṇeya balād_iva niyojitaḥ*

श्रीभगवानुवाच

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।

महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥३७॥

śrī-bhagavān uvāca

*kāmaḥ eṣaḥ krodhaḥ eṣaḥ rajo-guṇa-samudbhavaḥ
mahāśanaḥ_()_mahā-pāpmā viddhi_()_enam iha vairiṇam*

धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च ।

यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥३८॥

*dhūmena_()_āvriyate vahnir_yathā_()_ādarśaḥ_()_malena ca
yathā_()_ulbena_()_āvṛtaḥ_()_garbhaḥ_()_tathā tena_()_idam āvṛtam*

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।

कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥३९॥

*āvṛtam_ ()_jñānam etena jñāninaḥ_ ()_nitya-vairiṇā
kāma-rūpeṇa kaunteya duṣpūreṇa_ ()_analena ca*

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ।

एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥४०॥

*indriyāṇi manaḥ_ ()_buddhiḥ_ ()_asya_ ()_adhiṣṭhānam ucyate
etaiḥ_ ()_vimohayati_ ()_eṣaḥ_jñānam āvṛtya dehinam
tasmāत्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।*

पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥४१॥

*tasmāt tvam indriyāṇi_ ()_āḍau niyamyā bharatarṣabha
pāpmānam_ ()_prajahi hi_ ()_enam_ ()_jñāna-vijñāna-nāśanam*

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः ।

मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥४२॥

*indriyāṇi parāṇi_ ()_āhuḥ_ ()_indriyebhyaḥ param_ ()_manaḥ
manasaḥ_ ()_tu parā buddhiḥ_ ()_yaḥ_ ()_buddheḥ parataḥ_ ()_tu saḥ*

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।

जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥४३॥

*evam_ ()_buddheḥ param_ ()_buddhvā saṁstabhya_ ()_ātmānam ātmanā
jahi śatrum_ ()_mahā-bāho kāma-rūpam_ ()_durāsadam*

/3/ sandhi: 51, 40, 69

/4/ sandhi: 69, 80+51, 59, 69

/5/ sandhi: 61, 46, 46, 83

/7/ sandhi: 78, 47, 40, 51

/8/ sandhi: 69, 69, 80, 46, 40, 59

/9/ sandhi: 80+51, 80+51, 69, 69

/10/ sandhi: 42, 80+51, 47

/11/ sandhi: 40, 69

/12/ sandhi: 80, 83, 44, 80, 80

/13/ sandhi: 80, 47, 69, 46

/14/ sandhi: 59, 59, 59, 80

/15/ sandhi: 69, 40, 69, 69

/16/ sandhi: 69, 69, 69, 40, 40, 83, 80, 69

/17/ sandhi: 78, 47, 83, 59, 78, 46, 78, 69

/18/ sandhi: 44, 40, 80, 40, 41, 40

/19/ sandhi: 59, 69, 80, 46

/20/ sandhi: 44, 40

/21/ sandhi: 78, 61, 80, 61, 69, 78

/22/ sandhi: 40, 69, 40, 69

/23/ sandhi: 46, 69, 69, 46, 40

/24/ sandhi: 83, 69

/25/ sandhi: 46, 80, 59, 40, 78, 83

/26/ sandhi: 69, 59, 69

/27/ sandhi: 40

/28/ sandhi: 61

/29/ sandhi: 83, 80

/30/ sandhi: 40, 83, 80

/31/ sandhi: 69, 80+51, 80, 51

/32/ sandhi: 47, 80, 40

/33/ sandhi: 69, 83, 69, 69

/34/ sandhi: 41, 40, 83, 46

/35/ sandhi: 80, 69, 80

/36/ sandhi: 80+51, 69, 69, 59

/37/ sandhi: 80, 46

/38/ sandhi: 40, 83, 40, 80, 42, 40, 80, 78, 41

/39/ sandhi: 69, 80, 40

/40/ sandhi: 80, 83, 40, 83, 46

/41/ sandhi: 46, 69, 46, 69

/42/ sandhi: 46, 83, 69, 78, 83, 80, 78

/43/ sandhi: 69, 69, 40, 69, 69

Exercise 7 Sandhi-sūtras

(Try to remember the *sūtra* also.)

- बाहु-उदर *bāhu-udara* → बाहूदर (40.) दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः ।
 द्वौ इमौ *dvau_ima* → द्वाविमौ (50.)
 गण-ईश *gaṇa-īśa* → गणेश (41.)
 मनु-अन्तर *manu-antara* → मन्वन्तर (47.)
 न एव *na_eva* → नैव (44.)
 वन्दे अहम् *vande_aham* → वन्देऽहम् (51.)
 नित्य-आनन्द *nitya-ānanda* → नित्यानन्द (40.)
 पुरुष-उत्तम *puruṣa-uttama* → पुरुषोत्तम (42.)
 श्री-ईश *śrī-īśa* → श्रीश (40.)
 उत्तम-ओज *uttama-oja* → उत्तमौज (45.)
 यदि अपि *yadi_ape* → यद्यपि (46.)

- | | | |
|-----------------------|----------------------|--------------------------|
| आश्चर्यवत् च → (64.) | जगत्-नाथ → (60.) | श्रद्धावान् लभते → (67.) |
| अगतासून् च → (66.) | कश्चित् माम् → (60.) | सुहृद् सताम् → (61.) |
| अहम् भजामि → (69.) | मद्-चित्तः → (64.) | स्वामिन् इति → (73.) |
| भगवत्-गीता → (59.) | मद्-मनः → (60.) | स्यात् जनार्दनः → (64.) |
| भुवनात् लोकाः → (64.) | प्रहसन् इव → (73.) | तान् तितिक्षस्व → (66.) |
| जगत्-ईश → (59.) | पृथक्-विध → (59.) | यद् ज्ञात्वा → (64.) |

- | | | |
|----------------------------|---------------------|------------------------|
| अग्निः ज्योतिः अहः → (83.) | मणिगणाः इव → (81.) | सः अर्जुनः → (80.+51.) |
| अर्जुनः उवाच → (81.) | नमः नमः → (80.) | सेनयोः उभयोः → (83.) |
| गुणमयैः भावैः → (83.) | नमः ते → (78.) | वेदैः च → (78.) |
| हरेः नाम → (83.) | सः कौन्तेयः → (82.) | |

- | | | |
|-------------------------|----------------------------|----------------------|
| गुणमयैः भावैः → (83.) | भगवत्-गीता → (59.) | हरेः नाम → (83.) |
| उत्तम-ओज → (45.) | भुवनात् लोकाः → (64.) | नित्य-आनन्द → (40.) |
| पृथक्-विध → (59.) | आश्चर्यवत् च → (64.) | जगत्-नाथ → (60.) |
| पुरुष-उत्तम → (42.) | अगतासून् च → (66.) | जगत्-ईश → (59.) |
| सः कौन्तेयः → (82.) | अहम् भजामि → (69.) | कश्चित् माम् → (60.) |
| सेनयोः उभयोः → (83.) | अग्निः ज्योतिः अहः → (83.) | मद्-चित्तः → (64.) |
| सुहृद् सताम् → (61.) | अर्जुनः उवाच → (81.) | मद्-मनः → (60.) |
| स्वामिन् इति → (73.) | बाहु-उदर → (40.) | मनु-अन्तर → (47.) |
| स्यात् जनार्दनः → (64.) | श्री-ईश → (40.) | न एव → (44.) |
| तान् तितिक्षस्व → (66.) | गण-ईश → (41.) | नमः नमः → (80.) |
| वन्दे अहम् → (51.) | द्वौ इमौ → (50.) | नमः ते → (78.) |
| यद् ज्ञात्वा → (64.) | यदि अपि → (46.) | वेदैः च → (78.) |

• The fourth chapter of *Bhagavad-gītā*.

श्रीभगवानुवाच

इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययम् ।
विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥१॥

śrī-bhagavān uvāca

*imam_()_vivasvate yogam_()_proktavān aham avyayam
vivasvān manave prāha manuḥ_()_ikṣvākave_()_abravīt*

एवं परम्पराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः ।

स कालेनेह महता योगो नष्टः परन्तप ॥२॥

*evam_()_paramparā-prāptam imam_()_rājarṣayah_()_viduḥ
saḥ_()_kālena_()_iha mahatā yogah_()_naṣṭaḥ parantapa*

स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः ।

भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥३॥

*saḥ_()_eva_()_ayam_()_mayā te_()_adya yogah proktaḥ purātanah
bhaktaḥ_()_asi me sakhā ca_()_iti rahasyam_()_hi_()_etad uttamam*

अर्जुन उवाच

अपरं भवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः ।

कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ॥४॥

arjunah_()_uvāca

*a-param_()_bhavataḥ_()_janma param_()_janma vivasvataḥ
katham etad vijānīyān_()_tvam ādau proktavān iti*

श्रीभगवानुवाच

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन ।

तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परन्तप ॥५॥

śrī-bhagavān uvāca

*bahūni me vyatītāni janmāni tava ca_()_arjuna
tāni_()_aham_()_veda sarvāṇi na tvam_()_vettha parantapa*

अजोऽपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् ।

प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय सम्भवाम्यात्ममायया ॥६॥

*ajah_()_api san_()_avyayātmā bhūtānām īśvarah_()_api san
prakṛtim_()_svām adhiṣṭhāya sambhavāmi_()_ātma-māyayā*

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥७॥

*yadā yadā hi dharmasya glāniḥ_()_bhavati bhārata
abhyutthānam a-dharmasya tadā_()_ātmānam_()_srjāmi_()_aham*

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।

धर्मसंस्थापनार्थाय सम्भवामि युगे युगे ॥८॥

*paritrāṇāya sādḥūnām_()_vināśāya ca duṣkṛtām
dharma-saṁsthāpanārthāya sambhavāmi yuge yuge*

जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः ।

त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ॥९॥

*janma karma ca me divyam evam_()_yaḥ_()_vetti tattvataḥ
tyaktvā deham_()_punaḥ_()_janma na_()_eti mām eti saḥ_()_arjuna*

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः ।

बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥१०॥

vīta-rāga-bhaya-krodhāḥ()_man-mayāḥ()_mām upāśritāḥ
bahavaḥ()_jñāna-tapasā pūtāḥ()_mad-bhāvam āgatāḥ

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।

मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥११॥

ye yathā mām()_prapadyante tān()_tathā()_eva bhajāmi()_aham
mama vartma()_anuvartante manuṣyāḥ pārtha sarvaśaḥ

काङ्क्षन्तः कर्मणां सिद्धिं यजन्त इह देवताः ।

क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥१२॥

kāṅkṣantaḥ karmaṇām()_siddhim()_yajante()_iha devatāḥ
kṣipram()_hi mānuṣe loke siddhiḥ()_bhavati karma-jā

चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः ।

तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययम् ॥१३॥

cātur-varṇyam()_mayā sṛṣṭam()_guṇa-karma-vibhāgaśaḥ
tasya kartāram api mām()_viddhi()_a-kartāram a-vyayam

न मां कर्माणि लिम्पन्ति न मे कर्मफले स्पृहा ।

इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ॥१४॥

na mām()_karmāṇi līmpanti na me karma-phale sprhā
iti mām()_yaḥ()_abhijānāti karmabhiḥ()_na saḥ()_badhyate

एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः ।

कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वं पूर्वतरं कृतम् ॥१५॥

evam()_jñātvā kṛtam()_karma pūrvaiḥ()_api mumukṣubhiḥ
kuru karma()_eva tasmāt tvam()_pūrvaiḥ pūrvataram()_kṛtam

किं कर्म किमकर्मेति कवयोऽप्यत्र मोहिताः ।

तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥१६॥

kim()_karma kim a-karma()_iti kavayaḥ()_api()_atra mohitāḥ
tad()_te karma pravakṣyāmi yad()_jñātvā mokṣyase()_a-śubhāt

कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ।

अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥१७॥

karmaṇaḥ()_hi()_api boddhavyam()_boddhavyam()_ca vikarmaṇaḥ
a-karmaṇaḥ()_ca boddhavyam()_gahanā karmaṇaḥ()_gatiḥ

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ।

स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् ॥१८॥

karmaṇi()_a-karma yaḥ paśyet()_a-karmaṇi ca karma yaḥ
saḥ()_buddhimān manuṣyeṣu saḥ()_yuktaḥ kṛtsna-karma-kṛt

यस्य सर्वे समारम्भाः कामसङ्कल्पवर्जिताः ।

ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पण्डितं बुधाः ॥१९॥

yasya sarve samārambhāḥ kāma-saṅkalpa-varjitāḥ
jñānāgni-dagdha-karmāṇam()_tam āhuḥ paṇḍitam()_budhāḥ

त्यक्त्वा कर्मफलासङ्गं नित्यतृप्तो निराश्रयः ।

कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि नैव किञ्चित्करोति सः ॥२०॥

*tyaktvā karma-phalāsaṅgam_()_nitya-tr̥ptaḥ_()_nirāśrayaḥ
karmaṇi_()_abhipravṛttaḥ_()_api na_()_eva kiñcid_()_karoti saḥ*

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः ।

शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥२१॥

*nirāśīḥ_()_yata-cittātmā tyakta-sarva-parigrahaḥ
śārīram_()_kevalam_()_karma kurvan na_()_āpnoti kilbiṣam*

यदृच्छालाभसन्तुष्टो द्वन्द्वातीतो विमत्सरः ।

समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते ॥२२॥

*yadṛcchālābhasantuṣṭhaḥ_()_dvandvātītaḥ_()_vimatsaraḥ
samaḥ siddhau_()_a-siddhau ca kṛtvā_()_api na nibadhyate*

गतसङ्गस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः ।

यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥२३॥

*gata-saṅgasya muktasya jñānavasthita-cetasah
yajñāya_()_ācarataḥ karma samagram_()_pravilīyate*

ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्मग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ।

ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥२४॥

*brahma_()_arpanam_()_brahma haviḥ_()_brahmāgnau brahmaṇā hutam
brahma_()_eva tena' gantavyam_()_brahma-karma-samādhinā*

दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते ।

ब्रह्मग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥२५॥

*daivam eva_()_apare yajñam_()_yoginaḥ paryupāsate
brahmāgnau_()_apare yajñam_()_yajñena_()_eva_()_upajuhvati*

श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति ।

शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु जुह्वति ॥२६॥

*śrotrādīni_()_indriyāṇi_()_anye saṁyamāgniṣu juhvati
śabdādīn viṣayān anye_()_indriyāgniṣu juhvati*

सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे ।

आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञानदीपिते ॥२७॥

*sarvāṇi_()_indriya-karmāṇi prāṇa-karmāṇi ca_()_apare
ātma-saṁyama-yogāgnau juhvati jñāna-dīpīte*

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगयज्ञास्तथापरे ।

स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः ॥२८॥

*dravya-yajñāḥ_()_tapo-yajñāḥ_()_yoga-yajñāḥ_()_tathā_()_a-pare
svādhyāya-jñāna-yajñāḥ_()_ca yatayaḥ saṁśita-vratāḥ*

अपाने जुह्वति प्राणं प्राणेऽपानं तथापरे ।

प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ।

अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुह्वति ॥२९॥

*apāne juhvati prāṇam_()_prāṇe_()_apānam tathā_()_a-pare
prāṇāpāna-gatī ruddhvā prāṇāyāma-parāyaṇāḥ
a-pare niyatāhārāḥ prāṇān prāṇeṣu juhvati*

सर्वेऽप्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ।

यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम् ॥३०॥

sarve_()_api_()_ete yajña-vidah_()_yajña-kṣapita-kalmaṣāḥ
yajña-śiṣṭāmṛta-bhujah_()_yānti brahma sanātanam

नायं लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्यः कुरुसत्तम ॥३१॥

na_()_ayam_()_lokaḥ_()_asti_()_a-yajñasya kutah_()_anyaḥ kurusattama

एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे ।

कर्मजान्विद्धि तान्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥३२॥

evam_()_bahu-vidhāḥ_()_yajñāḥ_()_vitatāḥ_()_brahmaṇah_()_mukhe
karma-jān viddhi tān sarvān evam_()_jñātvā vimokṣyase

श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परन्तप ।

सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥३३॥

śreyān dravya-mayāt_()_yajñāt_()_jñāna-yajñah parantapa
sarvam_()_karma_()_a-khilaḥ_()_pārtha jñāne parisamāpyate

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया ।

उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥३४॥

tad viddhi praṇipātena paripraśnena sevayā
upadekṣyanti te jñānam_()_jñāninaḥ_()_tattva-darśinaḥ

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पाण्डव ।

येन भूतान्यशेषाणि द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥३५॥

yad_()_jñātvā na punah_()_moham evam_()_yāsyasi pāṇḍava
yena bhūtāni_()_a-śeṣāṇi drakṣyasi_()_ātmani_()_atho mayi

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ।

सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं सन्तरिष्यसि ॥३६॥

api ced asi pāpebhyah sarvebhyah pāpa-kṛttamaḥ
sarvam_()_jñāna-plavena_()_eva vrjinam_()_santarīṣyasi

यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।

ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥३७॥

yathā_()_edhānsi samiddhaḥ_()_agnih_()_bhasmasāt kurute_()_arjuna
jñānāgnih sarva-karmāṇi bhasmasāt kurute tathā

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।

तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥३८॥

na hi jñānena sadṛśam_()_pavitram iha vidyate
tad_()_svayam_()_yoga-samsiddhaḥ kālena_()_ātmani vindati

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।

ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥३९॥

śraddhāvāṅlabhate jñānam_()_tat-paraḥ samyātendriyah
jñānam_()_labdhvā parām_()_śāntim a-cireṇa_()_adhigacchati

अज्ञश्चाश्रद्धानश्च संशयात्मा विनश्यति ।

नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥४०॥

a-jñah_()_ca_()_a-śraddadhānah_()_ca saṁśayātmā vinaśyati
na_()_ayam lokah_()_asti na paraḥ_()_na sukham_()_saṁśayātmanah

योगसन्न्यस्तकर्माणं ज्ञानसङ्घिनसंशयम् ।

आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनञ्जय ॥४१॥

yoga-sannyasta-karmāṇam_()_jñāna-saṅghinna-saṁśayam
ātmavantam_()_na karmāṇi nibadhnanti dhanañjaya

तस्मादज्ञानसम्भूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः ।

चित्तैवं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥४२॥

tasmāt_()_a-jñāna-sambhūtam_()_hṛt-stham_()_jñānāsina_()_ātmanah
chittvā_()_enam_()_saṁśayam_()_yogam ātiṣṭha_()_uttiṣṭha bhārata

- 11/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते ।
- 12/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 82. एष-स-परो विष्णुजने । 41. अद्वयमिद्वये ए ।
- 13/ sandhi: 82. एष-स-परो विष्णुजने । 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 41. अद्वयमिद्वये ए । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे ।
- 14/ sandhi: 81. अद्वय-भो-भगो-अघोभ्यो लोप्यः... । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् ।
- 15/ sandhi: 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने ।
- 16/ sandhi: 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 73. वामनात् ड-ण-नाः द्विः सर्वेश्वरे । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे ।
- 17/ sandhi: 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे ।
- 18/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने ।
- 19/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 84. अनीश्वरादपि ररामजः । 44. एद्वये ऐ । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते ।
- 110/ sandhi: 81. अद्वय-भो-भगो-अघोभ्यो लोप्यः... । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् ।
- 111/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 66. नो ऽन्तश्चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः, विष्णुचक्रपूर्वो विष्णुचापपूर्वो वा । 44. एद्वये ऐ । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः ।
- 112/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 49. ए अय् ऐ आय् । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः ।
- 113/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे ।
- 114/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 82. एष-स-परो विष्णुजने ।
- 115/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 44. एद्वये ऐ ।
- 116/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 41. अद्वयमिद्वये ए । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 61. यादवमात्रे हरिकमलम् । 64. दतौ परवर्णौ ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते ।
- 117/ sandhi: 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 78. चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः ।
- 118/ sandhi: 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 59. विष्णुदासो विष्णुपदान्ते हरिघोषे च हरिगदा । 82. एष-स-परो विष्णुजने ।
- 119/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने ।
- 120/ sandhi: 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 44. एद्वये ऐ । 61. यादवमात्रे हरिकमलम् ।
- 121/ sandhi: 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः ।
- 122/ sandhi: 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 50. ओ अक् औ आव् । 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः ।
- 123/ sandhi: 40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने ।

Summary Sandhi

sandhi	example	sūtra
<i>alā</i> _ <i>a</i> <i>ā</i> _ <i>i</i> <i>ī</i> _ <i>u</i> <i>ū</i> _ <i>r</i> / <i>ṛ</i> _ <i>e</i> / <i>ai</i> _ <i>o</i> / <i>au</i>	<i>nitya</i> - <i>ānanda</i> → <i>nityānanda</i> <i>gaṇa</i> - <i>īśa</i> → <i>gaṇeśa</i> <i>puruṣa</i> - <i>uttama</i> → <i>puruṣottama</i> <i>deva</i> - <i>rṣi</i> → <i>devarṣi</i> <i>na</i> _ <i>eva</i> → <i>naiva</i> <i>uttama</i> - <i>oja</i> → <i>uttamauja</i>	40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 41. अद्वयमिद्वये ए । 42. उद्वये ओ । 43. ऋद्वये अर् । 44. एद्वये ऐ । 45. ओद्वये औ ।
<i>i</i> / <i>ī</i> _ <i>i</i> <i>ī</i> _ other sarv.	<i>śrī</i> - <i>īśa</i> → <i>śrīśa</i> <i>yadi</i> _ <i>api</i> → <i>yady api</i>	40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 46. इद्वयमेव यः सर्वेश्वरे ।
<i>u</i> / <i>ū</i> _ <i>u</i> <i>ū</i> _ other sarv.	<i>bāhu</i> - <i>udara</i> → <i>bāhūdara</i> <i>manu</i> - <i>antara</i> → <i>manvantara</i>	40. दशावतार एकात्मके मिलित्वा त्रिविक्रमः । 47. उद्वयं वः ।
<i>e</i> _ <i>a</i> _ other sarv.	<i>vande</i> _ <i>aham</i> → <i>vande 'ham</i> <i>yotsye</i> _ <i>iti</i> → <i>na yotsya(y) iti</i>	51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते । 49. ए अय् ऐ आय् ।
<i>o</i> _ <i>a</i>	<i>namo</i> _ <i>astu te</i> → <i>namo 'stu te</i>	51. एओभ्याम् अस्य हरो विष्णुपदान्ते ।
<i>au</i> _ <i>sarveśvaras</i>	<i>dvau</i> _ <i>imau</i> → <i>dvā(v) imau</i>	50. औ अच् औ आव् ।
<i>k</i> _ <i>m</i> _ <i>sarv.</i> / <i>gop.</i>	<i>vāk</i> - <i>mayam</i> → <i>vāñ-mayam tapaḥ</i> <i>prthak</i> - <i>vidha</i> → <i>prthag-vidha</i>	60. हरिवेणौ हरिवेणुर्वा । 59. विष्णुदासो विष्णुपदान्ते हरिघोषे च हरिगदा ।
<i>t</i> _ <i>sarveśvaras</i> _ <i>c</i> _ <i>j</i> _ <i>n</i> _ <i>l</i> _ <i>ś</i> _ <i>h</i> _ other <i>gop.</i>	<i>jagat</i> - <i>īśa</i> → <i>jagad-īśa</i> <i>āścaryavat</i> _ <i>ca</i> → <i>āścaryavac ca</i> <i>syāt</i> _ <i>janardana</i> → <i>syāj janardana</i> <i>jagat</i> - <i>nāthaḥ</i> → <i>jagan-nāthaḥ</i> <i>-bhuvanāt</i> _ <i>lokāḥ</i> → <i>-bhuvanāl lokāḥ</i> <i>yuddhāt</i> _ <i>śreyah</i> → <i>yuddhāc chreyah</i> <i>sākṣāt</i> _ <i>hari</i> → <i>sākṣād dhari</i> <i>Bhagavat</i> - <i>gūtā</i> → <i>Bhagavad-gītā</i>	59. विष्णुदासो विष्णुपदान्ते हरिघोषे च हरिगदा । 64. दतौ परवर्णो ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 64. दतौ परवर्णो ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 60. हरिवेणौ हरिवेणुर्वा । 64. दतौ परवर्णो ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 65. तश्च शे । + 62. ततः शश्छो वा । 59. विष्णुदासो विष्णुपदान्ते... + 63. हो हरिघोषः । 59. विष्णुदासो विष्णुपदान्ते हरिघोषे च हरिगदा ।
<i>d</i> _ <i>c</i> _ <i>j</i> _ <i>n</i> _ <i>m</i> _ <i>ś</i> _ other <i>yād.</i> _ <i>virāma</i>	<i>mad</i> - <i>cittaḥ</i> → <i>mac-cittaḥ</i> <i>yad</i> _ <i>jñātvā</i> → <i>yaj jñātvā</i> <i>tad</i> - <i>niṣṭha</i> → <i>tan-niṣṭha</i> <i>mad</i> - <i>manaḥ</i> → <i>man-manaḥ</i> <i>yad</i> _ <i>śreyah</i> → <i>yac chreyah</i> <i>suhṛd</i> _ <i>satām</i> → <i>suhṛt satām</i> <i>tattvavid</i> _ → <i>tattvavit.</i>	64. दतौ परवर्णो ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 64. दतौ परवर्णो ल-च-टवर्गेषु नित्यम् । 60. हरिवेणौ हरिवेणुर्वा । 60. हरिवेणौ हरिवेणुर्वा । 61. यादवमात्रे हरिकमलम् । + 65. तश्च शे । + 62. ततः शश्छो वा । (see <i>t</i> _ <i>ś</i>) 61. यादवमात्रे हरिकमलम् । 174. विष्णुदासस्य हरिकमलं वा विरामे ।
<i>n</i> _ <i>c</i> _ <i>j</i> _ <i>t</i> _ <i>l</i> _ <i>ś</i> <i>an</i> _ <i>sarveśvaras</i> <i>in</i> _ <i>sarveśvaras</i>	<i>agatāsūn</i> _ <i>ca</i> → <i>agatāsūnś ca</i> <i>spṛśan</i> _ <i>jighran</i> → <i>spṛśañ jighran</i> <i>tān</i> _ <i>titikṣasva</i> → <i>tānś titikṣasva</i> <i>śraddhāvān</i> _ <i>labhate</i> → <i>śraddhāvāñ labhate</i> <i>paśyan</i> _ <i>śṛṇvan</i> → <i>paśyañ śṛṇvan</i> <i>prahasan</i> _ <i>iva</i> → <i>prahasann iva</i> <i>svāmīn</i> _ <i>iti</i> → <i>svāmīnn iti</i>	66. नो ऽन्तश्चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः... । 68. ज-झ-ज-श-रामेषु जरामः । 66. नो ऽन्तश्चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः... । 67. ले लराम एव । 68. ज-झ-ज-श-रामेषु जरामः । 73. वामनात् ङ-ण-नाः द्विः सर्वेश्वरे । 73. वामनात् ङ-ण-नाः द्विः सर्वेश्वरे ।
<i>m</i> _ <i>viṣṇujanas</i> <i>m</i> _ <i>viṣṇuvarga</i>	<i>aham</i> _ <i>bhajāmi</i> → <i>ahamñ bhajāmi</i> <i>sam.kīrtana</i> → <i>sañkīrtana</i>	69. मो विष्णुचक्रं विष्णुजने । 70. विष्णुचक्रस्य हरिवेणुर्विष्णुवर्गे विष्णुपदान्तस्य तु वा ।

h k kh p ph ś ś s	īśvaraḥ paramaḥ kṛṣṇaḥ (no sandhi)	
h _c _t	vedaiḥ _ca → vedaiś ca namaḥ _te → namas te	78. चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः । 78. चछयोः शरामः टठयोः षरामः तथयोः सरामः ।
ah _a _other sarv. _gopālas eṣaḥ,s _a ah _not a	namaḥ _astu te → namo 'stu te arjunaḥ _uvāca → arjuna uvāca namaḥ _namaḥ → namo namaḥ saḥ _arjunaḥ → so 'rjunaḥ saḥ _kaunteyaḥ → sa kaunteyaḥ	80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम्... 81. अद्वय-भो-भगो-अघोभ्यो लोप्यः... । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । 80. आदरामगोपालयोर् उर्नित्यम् । + 51. एओभ्याम्... 82. एष-स-परो विष्णुजने ।
āh _sarv./gop.	maṇigaṇāḥ _iva → maṇigaṇā iva	81. अद्वय-भो-भगो-अघोभ्यो लोप्यः... ।
ih _sarv./gop. eh _sarv./gop. aiḥ _sarv./gop. oh _sarv./gop.	agniḥ _jyotiḥ _ahaḥ → agnir jyotir ahaḥ hareḥ _nāma → harer nāma guṇamayaiḥ _bhāvaiḥ _ebhiḥ → guṇamayair bhāvair ebhiḥ senayoḥ _ubhayoḥ _madhye → senayor ubhayor madhye	83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः । 83. र ईश्वरात् सर्वेश्वरगोपालयोः ।

Exercise 8 Declension I

• Similar to *kṛṣṇa*, make now the charts of *īśa*, *śaṅkha*, *śabda*, *śama*, *anala*, *anta*, *bhakta*, *bhāva*, *deva*, *gandha*, *guṇa*, *jana*, *jaya*, *kāla*, *kāma*, *lobha*, *mānava*, *moha*, *māsa*, *nara*, *nivāsa*, *ratha*, *tyāga*, *yajña*.

īśa – the lord

ईशः	ईशौ	ईशाः
ईशम्	ईशौ	ईशान्
ईशेन	ईशाभ्याम्	ईशैः
ईशाय	ईशाभ्याम्	ईशेभ्यः
ईशात्	ईशाभ्याम्	ईशेभ्यः
ईशस्य	ईशयोः	ईशानाम्
ईशे	ईशयोः	ईशेषु
हे ईश	हे ईशौ	हे ईशाः

śaṅkha – conchshell

शङ्खः	शङ्खौ	शङ्खाः
शङ्खम्	शङ्खौ	शङ्खान्
शङ्खेन	शङ्खाभ्याम्	शङ्खैः
शङ्खाय	शङ्खाभ्याम्	शङ्खेभ्यः
शङ्खात्	शङ्खाभ्याम्	शङ्खेभ्यः
शङ्खस्य	शङ्खयोः	शङ्खानाम्
शङ्खे	शङ्खयोः	शङ्खेषु
हे शङ्ख	हे शङ्खौ	हे शङ्खाः

śabda – sound

शब्दः	शब्दौ	शब्दाः
शब्दम्	शब्दौ	शब्दान्
शब्देन	शब्दाभ्याम्	शब्दैः
शब्दाय	शब्दाभ्याम्	शब्देभ्यः
शब्दात्	शब्दाभ्याम्	शब्देभ्यः
शब्दस्य	शब्दयोः	शब्दानाम्
शब्दे	शब्दयोः	शब्देषु
हे शब्द	हे शब्दौ	हे शब्दाः

śama – mind control

शमः	शमौ	शमाः
शमम्	शमौ	शमान्
शमेन	शमाभ्याम्	शमैः
शमाय	शमाभ्याम्	शमेभ्यः
शमात्	शमाभ्याम्	शमेभ्यः
शमस्य	शमयोः	शमानाम्
शमे	शमयोः	शमेषु
हे शम	हे शमौ	हे शमाः

anala – fire

अनलः	अनलौ	अनलाः
अनलम्	अनलौ	अनलान्
अनलेन	अनलाभ्याम्	अनलैः
अनलाय	अनलाभ्याम्	अनलेभ्यः
अनलात्	अनलाभ्याम्	अनलेभ्यः
अनलस्य	अनलयोः	अनलानाम्
अनले	अनलयोः	अनलेषु
हे अनल	हे अनलौ	हे अनलाः

anta – end

अन्तः	अन्तौ	अन्ताः
अन्तम्	अन्तौ	अन्तान्
अन्तेन	अन्ताभ्याम्	अन्तैः
अन्ताय	अन्ताभ्याम्	अन्तेभ्यः
अन्तात्	अन्ताभ्याम्	अन्तेभ्यः
अन्तस्य	अन्तयोः	अन्तानाम्
अन्ते	अन्तयोः	अन्तेषु
हे अन्त	हे अन्तौ	हे अन्ताः

bhakta – devotee

भक्तः	भक्तौ	भक्ताः
भक्तम्	भक्तौ	भक्तान्
भक्तेन	भक्ताभ्याम्	भक्तैः
भक्ताय	भक्ताभ्याम्	भक्तेभ्यः
भक्तात्	भक्ताभ्याम्	भक्तेभ्यः
भक्तस्य	भक्तयोः	भक्तानाम्
भक्ते	भक्तयोः	भक्तेषु
हे भक्त	हे भक्तौ	हे भक्ताः

bhāva – nature

भावः	भावौ	भावाः
भावम्	भावौ	भावान्
भावेन	भावाभ्याम्	भावैः
भावाय	भावाभ्याम्	भावेभ्यः
भावात्	भावाभ्याम्	भावेभ्यः
भावस्य	भावयोः	भावानाम्
भावे	भावयोः	भावेषु
हे भाव	हे भावौ	हे भावाः

deva – god

देवः	देवौ	देवाः
देवम्	देवौ	देवान्
देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
देवस्य	देवयोः	देवानाम्
देवे	देवयोः	देवेषु
हे देव	हे देवौ	हे देवाः

gandha – smell

गन्धः	गन्धौ	गन्धाः
गन्धम्	गन्धौ	गन्धान्
गन्धेन	गन्धाभ्याम्	गन्धैः
गन्धाय	गन्धाभ्याम्	गन्धेभ्यः
गन्धात्	गन्धाभ्याम्	गन्धेभ्यः
गन्धस्य	गन्धयोः	गन्धानाम्
गन्धे	गन्धयोः	गन्धेषु
हे गन्ध	हे गन्धौ	हे गन्धाः

guṇa – quality

गुणः	गुणौ	गुणाः
गुणम्	गुणौ	गुणान्
गुणेन	गुणाभ्याम्	गुणैः
गुणाय	गुणाभ्याम्	गुणेभ्यः
गुणात्	गुणाभ्याम्	गुणेभ्यः
गुणस्य	गुणयोः	गुणानाम्
गुणे	गुणयोः	गुणेषु
हे गुण	हे गुणौ	हे गुणाः

jana – people

जनः	जनौ	जनाः
जनम्	जनौ	जनान्
जनेन	जनाभ्याम्	जनैः
जनाय	जनाभ्याम्	जनेभ्यः
जनात्	जनाभ्याम्	जनेभ्यः
जनस्य	जनयोः	जनानाम्
जने	जनयोः	जनेषु
हे जन	हे जनौ	हे जनाः

jaya – victory

जयः	जयौ	जयाः
जयम्	जयौ	जयान्
जयेन	जयाभ्याम्	जयैः
जयाय	जयाभ्याम्	जयेभ्यः
जयात्	जयाभ्याम्	जयेभ्यः
जयस्य	जययोः	जयानाम्
जये	जययोः	जयेषु
हे जय	हे जयौ	हे जयाः

kāla – time

कालः	कालौ	कालाः
कालम्	कालौ	कालान्
कालेन	कालाभ्याम्	कालैः
कालाय	कालाभ्याम्	कालेभ्यः
कालात्	कालाभ्याम्	कालेभ्यः
कालस्य	कालयोः	कालानाम्
काले	कालयोः	कालेषु
हे काल	हे कालौ	हे कालाः

kāma – desire

कामः	कामौ	कामाः
कामम्	कामौ	कामान्
कामेन	कामाभ्याम्	कामैः
कामाय	कामाभ्याम्	कामेभ्यः
कामात्	कामाभ्याम्	कामेभ्यः
कामस्य	कामयोः	कामानाम्
कामे	कामयोः	कामेषु
हे काम	हे कामौ	हे कामाः

lobha – greed

लोभः	लोभौ	लोभाः
लोभम्	लोभौ	लोभान्
लोभेन	लोभाभ्याम्	लोभैः
लोभाय	लोभाभ्याम्	लोभेभ्यः
लोभात्	लोभाभ्याम्	लोभेभ्यः
लोभस्य	लोभयोः	लोभानाम्
लोभे	लोभयोः	लोभेषु
हे लोभ	हे लोभौ	हे लोभाः

mānava – man

मानवः	मानवौ	मानवाः
मानवम्	मानवौ	मानवान्
मानवेन	मानवाभ्याम्	मानवैः
मानवाय	मानवाभ्याम्	मानवेभ्यः
मानवात्	मानवाभ्याम्	मानवेभ्यः
मानवस्य	मानवयोः	मानवानाम्
मानवे	मानवयोः	मानवेषु
हे मानव	हे मानवौ	हे मानवाः

moha – illusion

मोहः	मोहौ	मोहाः
मोहम्	मोहौ	मोहान्
मोहेन	मोहाभ्याम्	मोहैः
मोहाय	मोहाभ्याम्	मोहेभ्यः
मोहात्	मोहाभ्याम्	मोहेभ्यः
मोहस्य	मोहयोः	मोहानाम्
मोहे	मोहयोः	मोहेषु
हे मोह	हे मोहौ	हे मोहाः

māsa – month

मासः	मासौ	मासाः
मासम्	मासौ	मासान्
मासेन	मासाभ्याम्	मासैः
मासाय	मासाभ्याम्	मासेभ्यः
मासात्	मासाभ्याम्	मासेभ्यः
मासस्य	मासयोः	मासानाम्
मासे	मासयोः	मासेषु
हे मास	हे मासौ	हे मासाः

loka – world

लोकः	लोकौ	लोकाः
लोकम्	लोकौ	लोकान्
लोकेन	लोकाभ्याम्	लोकैः
लोकाय	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकात्	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकस्य	लोकयोः	लोकानाम्
लोके	लोकयोः	लोकेषु
हे लोक	हे लोकौ	हे लोकाः

nivāsa – residence

निवासः	निवासौ	निवासाः
निवासम्	निवासौ	निवासान्
निवासेन	निवासाभ्याम्	निवासैः
निवासाय	निवासाभ्याम्	निवासेभ्यः
निवासात्	निवासाभ्याम्	निवासेभ्यः
निवासस्य	निवासयोः	निवासानाम्
निवासे	निवासयोः	निवासेषु
हे निवास	हे निवासौ	हे निवासाः

ratha – chariot

रथः	रथौ	रथाः
रथम्	रथौ	रथान्
रथेन	रथाभ्याम्	रथैः
रथाय	रथाभ्याम्	रथेभ्यः
रथात्	रथाभ्याम्	रथेभ्यः
रथस्य	रथयोः	रथानाम्
रथे	रथयोः	रथेषु
हे रथ	हे रथौ	हे रथाः

tyāga – renunciation

त्यागः	त्यागौ	त्यागाः
त्यागम्	त्यागौ	त्यागान्
त्यागेन	त्यागाभ्याम्	त्यागैः
त्यागाय	त्यागाभ्याम्	त्यागेभ्यः
त्यागात्	त्यागाभ्याम्	त्यागेभ्यः
त्यागस्य	त्यागयोः	त्यागानाम्
त्यागे	त्यागयोः	त्यागेषु
हे त्याग	हे त्यागौ	हे त्यागाः

yajña – sacrifice

यज्ञः	यज्ञौ	यज्ञाः
यज्ञम्	यज्ञौ	यज्ञान्
यज्ञेन	यज्ञाभ्याम्	यज्ञैः
यज्ञाय	यज्ञाभ्याम्	यज्ञेभ्यः
यज्ञात्	यज्ञाभ्याम्	यज्ञेभ्यः
यज्ञस्य	यज्ञयोः	यज्ञानाम्
यज्ञे	यज्ञयोः	यज्ञेषु
हे यज्ञ	हे यज्ञौ	हे यज्ञाः

• Similarly to *rāma*, make the charts of *sarga*, *sarpa*, *sāgara*, *ācārya*, *dharma*, *nara*, *sūrya*, *putra*, *puruṣa*, *śiṣya*, *manuṣya* and *mokṣa*.

sarga – creation

सर्गः	सर्गी	सर्गाः
सर्गम्	सर्गी	सर्गान्
सर्गेण	सर्गाभ्याम्	सर्गैः
सर्गाय	सर्गाभ्याम्	सर्गेभ्यः
सर्गात्	सर्गाभ्याम्	सर्गेभ्यः
सर्गस्य	सर्गयोः	सर्गाणाम्
सर्गे	सर्गयोः	सर्गेषु
हे सर्ग	हे सर्गी	हे सर्गाः

sarpa – snake

सर्पः	सर्पी	सर्पाः
सर्पम्	सर्पी	सर्पान्
सर्पेण	सर्पाभ्याम्	सर्पैः
सर्पाय	सर्पाभ्याम्	सर्पेभ्यः
सर्पात्	सर्पाभ्याम्	सर्पेभ्यः
सर्पस्य	सर्पयोः	सर्पाणाम्
सर्पे	सर्पयोः	सर्पेषु
हे सर्प	हे सर्पी	हे सर्पाः

sāgara – ocean

सागरः	सागरौ	सागराः
सागरम्	सागरौ	सागरान्
सागरेण	सागराभ्याम्	सागरैः
सागराय	सागराभ्याम्	सागरेभ्यः
सागरात्	सागराभ्याम्	सागरेभ्यः
सागरस्य	सागरयोः	सागराणाम्
सागरे	सागरयोः	सागरेषु
हे सागर	हे सागरौ	हे सागराः

ācārya – teacher

आचार्यः	आचार्यौ	आचार्याः
आचार्यम्	आचार्यौ	आचार्यान्
आचार्येण	आचार्याभ्याम्	आचार्यैः
आचार्याय	आचार्याभ्याम्	आचार्येभ्यः
आचार्यात्	आचार्याभ्याम्	आचार्येभ्यः
आचार्यस्य	आचार्ययोः	आचार्याणाम्
आचार्ये	आचार्ययोः	आचार्येषु
हे आचार्य	हे आचार्यौ	हे आचार्याः

dharma – religious duty

धर्मः	धर्मौ	धर्माः
धर्मम्	धर्मौ	धर्मान्
धर्मेण	धर्माभ्याम्	धर्मैः
धर्माय	धर्माभ्याम्	धर्मेभ्यः
धर्मात्	धर्माभ्याम्	धर्मेभ्यः
धर्मस्य	धर्मयोः	धर्माणाम्
धर्मे	धर्मयोः	धर्मेषु
हे धर्म	हे धर्मौ	हे धर्माः

nara – man

नरः	नरौ	नराः
नरम्	नरौ	नरान्
नरेण	नराभ्याम्	नरैः
नराय	नराभ्याम्	नरेभ्यः
नरात्	नराभ्याम्	नरेभ्यः
नरस्य	नरयोः	नराणाम्
नरे	नरयोः	नरेषु
हे नर	हे नरौ	हे नराः

sūrya – sun

सूर्यः	सूर्यौ	सूर्याः
सूर्यम्	सूर्यौ	सूर्यान्
सूर्येण	सूर्याभ्याम्	सूर्यैः
सूर्याय	सूर्याभ्याम्	सूर्येभ्यः
सूर्यात्	सूर्याभ्याम्	सूर्येभ्यः
सूर्यस्य	सूर्ययोः	सूर्याणाम्
सूर्ये	सूर्ययोः	सूर्येषु
हे सूर्य	हे सूर्यौ	हे सूर्याः

putra – son

पुत्रः	पुत्रौ	पुत्राः
पुत्रम्	पुत्रौ	पुत्रान्
पुत्रेण	पुत्राभ्याम्	पुत्रैः
पुत्राय	पुत्राभ्याम्	पुत्रेभ्यः
पुत्रात्	पुत्राभ्याम्	पुत्रेभ्यः
पुत्रस्य	पुत्रयोः	पुत्राणाम्
पुत्रे	पुत्रयोः	पुत्रेषु
हे पुत्र	हे पुत्रौ	हे पुत्राः

puruṣa – person

पुरुषः	पुरुषौ	पुरुषाः
पुरुषम्	पुरुषौ	पुरुषान्
पुरुषेण	पुरुषाभ्याम्	पुरुषैः
पुरुषाय	पुरुषाभ्याम्	पुरुषेभ्यः
पुरुषात्	पुरुषाभ्याम्	पुरुषेभ्यः
पुरुषस्य	पुरुषयोः	पुरुषाणाम्
पुरुषे	पुरुषयोः	पुरुषेषु
हे पुरुष	हे पुरुषौ	हे पुरुषाः

śiṣya – disciple

शिष्यः	शिष्यौ	शिष्याः
शिष्यम्	शिष्यौ	शिष्यान्
शिष्येण	शिष्याभ्याम्	शिष्यैः
शिष्याय	शिष्याभ्याम्	शिष्येभ्यः
शिष्यात्	शिष्याभ्याम्	शिष्येभ्यः
शिष्यस्य	शिष्ययोः	शिष्याणाम्
शिष्ये	शिष्ययोः	शिष्येषु
हे शिष्य	हे शिष्यौ	हे शिष्याः

manuṣya – man

मनुष्यः	मनुष्यौ	मनुष्याः
मनुष्यम्	मनुष्यौ	मनुष्यान्
मनुष्येण	मनुष्याभ्याम्	मनुष्यैः
मनुष्याय	मनुष्याभ्याम्	मनुष्येभ्यः
मनुष्यात्	मनुष्याभ्याम्	मनुष्येभ्यः
मनुष्यस्य	मनुष्ययोः	मनुष्याणाम्
मनुष्ये	मनुष्ययोः	मनुष्येषु
हे मनुष्य	हे मनुष्यौ	हे मनुष्याः

mokṣa – liberation

मोक्षः	मोक्षौ	मोक्षाः
मोक्षम्	मोक्षौ	मोक्षान्
मोक्षेण	मोक्षाभ्याम्	मोक्षैः
मोक्षाय	मोक्षाभ्याम्	मोक्षेभ्यः
मोक्षात्	मोक्षाभ्याम्	मोक्षेभ्यः
मोक्षस्य	मोक्षयोः	मोक्षाणाम्
मोक्षे	मोक्षयोः	मोक्षेषु
हे मोक्ष	हे मोक्षौ	हे मोक्षाः

• Make the charts of *āsana* (neuter), *udara* (neuter), *kāraṇa* (neuter), *kula* (neuter), *kṣetra* (neuter), *cakra* (neuter), *dāna* (neuter), *dvāra* (neuter), *dhyāna* (neuter), *puṣpa* (neuter), *rūpa* (neuter), *śarīra* (neuter), *arjuna*, *kṛṣṇa*, *yoga*, *sannyāsa*, *sukha* (neuter), *bandha*, *bāla*, *pañḍita*, *phala* (neuter), *sthāna* (neuter), *artha*, *saṅga*, *kāya*, *kāra*, *sakta*, *loka*, *saṃyoga*, *svabhāva*, *pāpa* (neuter), *sukṛta* (neuter), *jñāna* (neuter), *brāhmaṇa*, *sarga*, *sāmya* (neuter), *bhoga*, *budha*, *vega*.

āsana (neuter) – seat

आसनम्	आसने	आसनानि
आसनम्	आसने	आसनानि
आसनेन	आसनाभ्याम्	आसनैः
आसनाय	आसनाभ्याम्	आसनेभ्यः
आसनात्	आसनाभ्याम्	आसनेभ्यः
आसनस्य	आसनयोः	आसनानाम्
आसने	आसनयोः	आसनेषु
हे आसन	हे आसने	हे आसनानि

udara (neuter) – belly

उदरम्	उदरे	उदराणि
उदरम्	उदरे	उदराणि
उदरेण	उदराभ्याम्	उदरैः
उदराय	उदराभ्याम्	उदरेभ्यः
उदरात्	उदराभ्याम्	उदरेभ्यः
उदरस्य	उदरयोः	उदराणाम्
उदरे	उदरयोः	उदरेषु
हे उदर	हे उदरे	हे उदराणि

kāraṇa (neuter) – cause

कारणम्	कारणे	कारणाणि
कारणम्	कारणे	कारणाणि
कारणेन	कारणाभ्याम्	कारणैः
कारणाय	कारणाभ्याम्	कारणेभ्यः
कारणात्	कारणाभ्याम्	कारणेभ्यः
कारणस्य	कारणयोः	कारणानाम्
कारणे	कारणयोः	कारणेषु
हे कारण	हे कारणे	हे कारणानि

kula (neuter) – family

कुलम्	कुले	कुलयोः
कुलम्	कुले	कुलानि
कुलेन	कुलाभ्याम्	कुलैः
कुलाय	कुलाभ्याम्	कुलेभ्यः
कुलात्	कुलाभ्याम्	कुलेभ्यः
कुलस्य	कुलयोः	कुलानाम्
कुले	कुलयोः	कुलेषु
हे कुल	हे कुले	हे कुलानि

kṣetra (neuter) – field

क्षेत्रम्	क्षेत्रे	क्षेत्राणि
क्षेत्रम्	क्षेत्रे	क्षेत्राणि
क्षेत्रेण	क्षेत्राभ्याम्	क्षेत्रैः
क्षेत्राय	क्षेत्राभ्याम्	क्षेत्रेभ्यः
क्षेत्रात्	क्षेत्राभ्याम्	क्षेत्रेभ्यः
क्षेत्रस्य	क्षेत्रयोः	क्षेत्राणाम्
क्षेत्रे	क्षेत्रयोः	क्षेत्रेषु
हे क्षेत्र	हे क्षेत्रे	हे क्षेत्राणि

cakra (neuter) – wheel, disc

चक्रम्	चक्रे	चक्राणि
चक्रम्	चक्रे	चक्राणि
चक्रेण	चक्राभ्याम्	चक्रैः
चक्राय	चक्राभ्याम्	चक्रेभ्यः
चक्रात्	चक्राभ्याम्	चक्रेभ्यः
चक्रस्य	चक्रयोः	चक्राणाम्
चक्रे	चक्रयोः	चक्रेषु
हे चक्र	हे चक्रे	हे चक्राणि

dāna (neuter) – donation

दानम्	दाने	दानानि
दानम्	दाने	दानानि
दानेन	दानाभ्याम्	दानैः
दानाय	दानाभ्याम्	दानेभ्यः
दानात्	दानाभ्याम्	दानेभ्यः
दानस्य	दानयोः	दानानाम्
दाने	दानयोः	दानेषु
हे दान	हे दाने	हे दानानि

dvāra (neuter) – door

द्वारम्	द्वारे	द्वाराणि
द्वारम्	द्वारे	द्वाराणि
द्वारेण	द्वाराभ्याम्	द्वारैः
द्वाराय	द्वाराभ्याम्	द्वारेभ्यः
द्वारात्	द्वाराभ्याम्	द्वारेभ्यः
द्वारस्य	द्वारयोः	द्वाराणाम्
द्वारे	द्वारयोः	द्वारेषु
हे द्वार	हे द्वारे	हे द्वाराणि

dhyāna (neuter) – meditation

ध्यानम्	ध्याने	ध्यानानि
ध्यानम्	ध्याने	ध्यानानि
ध्यानेन	ध्यानाभ्याम्	ध्यानैः
ध्यानाय	ध्यानाभ्याम्	ध्यानेभ्यः
ध्यानात्	ध्यानाभ्याम्	ध्यानेभ्यः
ध्यानस्य	ध्यानयोः	ध्यानानाम्
ध्याने	ध्यानयोः	ध्यानेषु
हे ध्यान	हे ध्याने	हे ध्यानानि

puṣpa (neuter) – flower

पुष्पम्	पुष्पे	पुष्पाणि
पुष्पम्	पुष्पे	पुष्पाणि
पुष्पेण	पुष्पाभ्याम्	पुष्पैः
पुष्पाय	पुष्पाभ्याम्	पुष्पेभ्यः
पुष्पात्	पुष्पाभ्याम्	पुष्पेभ्यः
पुष्पस्य	पुष्पयोः	पुष्पाणाम्
पुष्पे	पुष्पयोः	पुष्पेषु
हे पुष्प	हे पुष्पे	हे पुष्पाणि

rūpa (neuter) – form

रूपम्	रूपे	रूपाणि
रूपम्	रूपे	रूपाणि
रूपेण	रूपाभ्याम्	रूपैः
रूपाय	रूपाभ्याम्	रूपेभ्यः
रूपात्	रूपाभ्याम्	रूपेभ्यः
रूपस्य	रूपयोः	रूपाणाम्
रूपे	रूपयोः	रूपेषु
हे रूप	हे रूपे	हे रूपाणि

śarīra (neuter) – body

शरीरम्	शरीरे	शरीराणि
शरीरम्	शरीरे	शरीराणि
शरीरेण	शरीराभ्याम्	शरीरैः
शरीराय	शरीराभ्याम्	शरीरेभ्यः
शरीरात्	शरीराभ्याम्	शरीरेभ्यः
शरीरस्य	शरीरयोः	शरीराणाम्
शरीरे	शरीरयोः	शरीरेषु
हे शरीर	हे शरीरे	हे शरीराणि

arjuna – Arjuna

अर्जुनः	अर्जुनौ	अर्जुनाः
अर्जुनम्	अर्जुनौ	अर्जुनान्
अर्जुनेन	अर्जुनाभ्याम्	अर्जुनैः
अर्जुनाय	अर्जुनाभ्याम्	अर्जुनेभ्यः
अर्जुनात्	अर्जुनाभ्याम्	अर्जुनेभ्यः
अर्जुनस्य	अर्जुनयोः	अर्जुनानाम्
अर्जुने	अर्जुनयोः	अर्जुनेषु
हे अर्जुन	हे अर्जुनौ	अर्जुनाः

kṛṣṇa – Śrī Kṛṣṇa

कृष्णः	कृष्णौ	कृष्णाः
कृष्णम्	कृष्णौ	कृष्णान्
कृष्णेन	कृष्णाभ्याम्	कृष्णैः
कृष्णाय	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णात्	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णस्य	कृष्णयोः	कृष्णानाम्
कृष्णे	कृष्णयोः	कृष्णेषु
हे कृष्ण	हे कृष्णौ	हे कृष्णाः

yoga – Yoga

योगः	योगौ	योगाः
योगम्	योगौ	योगान्
योगेन	योगाभ्याम्	योगैः
योगाय	योगाभ्याम्	योगेभ्यः
योगात्	योगाभ्याम्	योगेभ्यः
योगस्य	योगयोः	योगानाम्
योगे	योगयोः	योगेषु
हे योग	हे योगौ	हे योगाः

sannyāsa – renunciation

सन्न्यासः	सन्न्यासौ	सन्न्यासाः
सन्न्यासम्	सन्न्यासौ	सन्न्यासान्
सन्न्यासेन	सन्न्यासाभ्याम्	सन्न्यासैः
सन्न्यासाय	सन्न्यासाभ्याम्	सन्न्यासेभ्यः
सन्न्यासात्	सन्न्यासाभ्याम्	सन्न्यासेभ्यः
सन्न्यासस्य	सन्न्यासयोः	सन्न्यासानाम्
सन्न्यासे	सन्न्यासयोः	सन्न्यासेषु
हे सन्न्यास	हे सन्न्यासौ	हे सन्न्यासः

sukha (neuter) – happiness

सुखम्	सुखे	सुखानि
सुखम्	सुखे	सुखानि
सुखेन	सुखाभ्याम्	सुखैः
सुखाय	सुखाभ्याम्	सुखेभ्यः
सुखात्	सुखाभ्याम्	सुखेभ्यः
सुखस्य	सुखयोः	सुखानाम्
सुखे	सुखयोः	सुखेषु
हे सुख	हे सुखे	हे सुखानि

bandha – bond

बन्धः	बन्धौ	बन्धाः
बन्धम्	बन्धौ	बन्धान्
बन्धेन	बन्धाभ्याम्	बन्धैः
बन्धाय	बन्धाभ्याम्	बन्धेभ्यः
बन्धात्	बन्धाभ्याम्	बन्धेभ्यः
बन्धस्य	बन्धयोः	बन्धानाम्
बन्धे	बन्धयोः	बन्धेषु
हे बन्ध	हे बन्धौ	बन्धाः

bāla – boy

बालः	बालौ	बालाः
बालम्	बालौ	बालान्
बालेन	बालाभ्याम्	बालैः
बालाय	बालाभ्याम्	बालेभ्यः
बालात्	बालाभ्याम्	बालेभ्यः
बालस्य	बालयोः	बालानाम्
बाले	बालयोः	बालेषु
हे बाल	हे बालौ	हे बालाः

pañḍita – scholar

पण्डितः	पण्डितौ	पण्डिताः
पण्डितम्	पण्डितौ	पण्डितान्
पण्डितेन	पण्डिताभ्याम्	पण्डितैः
पण्डिताय	पण्डिताभ्याम्	पण्डितेभ्यः
पण्डितात्	पण्डिताभ्याम्	पण्डितेभ्यः
पण्डितस्य	पण्डितयोः	पण्डितानाम्
पण्डिते	पण्डितयोः	पण्डितेषु
हे पण्डित	हे पण्डितौ	हे पण्डिताः

phala (neuter) – fruit

फलम्	फले	फलानि
फलम्	फले	फलानि
फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
फलस्य	फलयोः	फलानाम्
फले	फलयोः	फलेषु
हे फल	हे फले	हे फलानि

sthāna (neuter) – position

स्थानम्	स्थाने	स्थानानि
स्थानम्	स्थाने	स्थानानि
स्थानेन	स्थानाभ्याम्	स्थानैः
स्थानाय	स्थानाभ्याम्	स्थानेभ्यः
स्थानात्	स्थानाभ्याम्	स्थानेभ्यः
स्थानस्य	स्थानयोः	स्थानानाम्
स्थाने	स्थानयोः	स्थानेषु
हे स्थान	हे स्थाने	हे स्थानानि

artha – purpose

अर्थः	अर्थौ	अर्थाः
अर्थम्	अर्थौ	अर्थान्
अर्थेन	अर्थाभ्याम्	अर्थैः
अर्थाय	अर्थाभ्याम्	अर्थेभ्यः
अर्थात्	अर्थाभ्याम्	अर्थेभ्यः
अर्थस्य	अर्थयोः	अर्थानाम्
अर्थे	अर्थयोः	अर्थेषु
हे अर्थ	हे अर्थौ	हे अर्थाः

saṅga – association

सङ्गः	सङ्गो	सङ्गाः
सङ्गम्	सङ्गो	सङ्गान्
सङ्गेन	सङ्गाभ्याम्	सङ्गैः
सङ्गाय	सङ्गाभ्याम्	सङ्गेभ्यः
सङ्गात्	सङ्गाभ्याम्	सङ्गेभ्यः
सङ्गस्य	सङ्गयोः	सङ्गानाम्
सङ्गे	सङ्गयोः	सङ्गेषु
हे सङ्ग	हे सङ्गो	हे सङ्गाः

kāya – body

कायः	कायी	कायाः
कायम्	कायी	कायान्
कायेन	कायाभ्याम्	कायैः
कायाय	कायाभ्याम्	कायेभ्यः
कायात्	कायाभ्याम्	कायेभ्यः
कायस्य	काययोः	कायानाम्
काये	काययोः	कायेषु
हे काय	हे कायी	हे कायाः

kāra – doer

कारः	कारौ	काराः
कारम्	कारौ	कारान्
कारेण	काराभ्याम्	कारैः
काराय	काराभ्याम्	कारेभ्यः
कारात्	काराभ्याम्	कारेभ्यः
कारस्य	कारयोः	काराणाम्
कारे	कारयोः	कारेषु
हे कार	हे कारौ	हे काराः

sakta – attached

सक्तः	सक्तौ	सक्ताः
सक्तम्	सक्तौ	सक्तान्
सक्तेन	सक्ताभ्याम्	सक्तैः
सक्ताय	सक्ताभ्याम्	सक्तेभ्यः
सक्तात्	सक्ताभ्याम्	सक्तेभ्यः
सक्तस्य	सक्तयोः	सक्तानाम्
सक्ते	सक्तयोः	सक्तेषु
हे सक्त	हे सक्तौ	हे सक्ताः

loka – world

लोकः	लोकौ	लोकाः
लोकम्	लोकौ	लोकान्
लोकेन	लोकाभ्याम्	लोकैः
लोकाय	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकात्	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकस्य	लोकयोः	लोकानाम्
लोके	लोकयोः	लोकेषु
हे लोक	हे लोकौ	हे लोकाः

saṃyoga – conjunction

संयोगः	संयोगौ	संयोगाः
संयोगम्	संयोगौ	संयोगान्
संयोगेन	संयोगाभ्याम्	संयोगैः
संयोगाय	संयोगाभ्याम्	संयोगेभ्यः
संयोगात्	संयोगाभ्याम्	संयोगेभ्यः
संयोगस्य	संयोगयोः	संयोगानाम्
संयोगे	संयोगयोः	संयोगेषु
हे संयोग	हे संयोगौ	हे संयोगाः

svabhāva – own nature

स्वभावः	स्वभावौ	स्वभावाः
स्वभावम्	स्वभावौ	स्वभावान्
स्वभावेन	स्वभावाभ्याम्	स्वभावैः
स्वभावाय	स्वभावाभ्याम्	स्वभावेभ्यः
स्वभावात्	स्वभावाभ्याम्	स्वभावेभ्यः
स्वभावस्य	स्वभावयोः	स्वभावानाम्
स्वभावे	स्वभावयोः	स्वभावेषु
हे स्वभाव	हे स्वभावौ	हे स्वभावाः

pāpa (neuter) – sin

पापम्	पापे	पापानि
पापम्	पापे	पापानि
पापेन	पापाभ्याम्	पापैः
पापाय	पापाभ्याम्	पापेभ्यः
पापात्	पापाभ्याम्	पापेभ्यः
पापस्य	पापयोः	पापानाम्
पापे	पापयोः	पापेषु
हे पाप	हे पापे	हे पापानि

sukṛta (neuter) – pious deed

सुकृतम्	सुकृते	सुकृतानि
सुकृतम्	सुकृते	सुकृतानि
सुकृतेन	सुकृताभ्याम्	सुकृतैः
सुकृताय	सुकृताभ्याम्	सुकृतेभ्यः
सुकृतात्	सुकृताभ्याम्	सुकृतेभ्यः
सुकृतस्य	सुकृतयोः	सुकृतानाम्
सुकृते	सुकृतयोः	सुकृतेषु
हे सुकृत	हे सुकृते	हे सुकृतानि

jñāna (neuter) – knowledge

ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
ज्ञानेन	ज्ञानाभ्याम्	ज्ञानैः
ज्ञानाय	ज्ञानाभ्याम्	ज्ञानेभ्यः
ज्ञानात्	ज्ञानाभ्याम्	ज्ञानेभ्यः
ज्ञानस्य	ज्ञानयोः	ज्ञानानाम्
ज्ञाने	ज्ञानयोः	ज्ञानेषु
हे ज्ञान	हे ज्ञाने	हे ज्ञानानि

brāhmaṇa – Brāhmaṇa

ब्राह्मणः	ब्राह्मणौ	ब्राह्मणाः
ब्राह्मणम्	ब्राह्मणौ	ब्राह्मणान्
ब्राह्मणेन	ब्राह्मणाभ्याम्	ब्राह्मणैः
ब्राह्मणाय	ब्राह्मणाभ्याम्	ब्राह्मणेभ्यः
ब्राह्मणात्	ब्राह्मणाभ्याम्	ब्राह्मणेभ्यः
ब्राह्मणस्य	ब्राह्मणयोः	ब्राह्मणानाम्
ब्राह्मणे	ब्राह्मणयोः	ब्राह्मणेषु
हे ब्राह्मण	हे ब्राह्मणौ	हे ब्राह्मणाः

sarga – creation

सर्गः	सर्गौ	सर्गाः
सर्गम्	सर्गौ	सर्गान्
सर्गेन	सर्गाभ्याम्	सर्गैः
सर्गाय	सर्गाभ्याम्	सर्गेभ्यः
सर्गात्	सर्गाभ्याम्	सर्गेभ्यः
सर्गस्य	सर्गयोः	सर्गानाम्
सर्गे	सर्गयोः	सर्गेषु
हे सर्ग	हे सर्गौ	हे सर्गाः

sāmya (neuter) – equality

साम्यम्	साम्ये	साम्यानि
साम्यम्	साम्ये	साम्यानि
साम्येन	साम्याभ्याम्	साम्यैः
साम्याय	साम्याभ्याम्	साम्येभ्यः
साम्यात्	साम्याभ्याम्	साम्येभ्यः
साम्यस्य	साम्ययोः	साम्यानाम्
साम्ये	साम्ययोः	साम्येषु
हे साम्य	हे साम्ये	हे साम्यानि

bhoga – enjoyment

भोगः	भोगौ	भोगाः
भोगम्	भोगौ	भोगान्
भोगेन	भोगाभ्याम्	भोगैः
भोगाय	भोगाभ्याम्	भोगेभ्यः
भोगात्	भोगाभ्याम्	भोगेभ्यः
भोगस्य	भोगयोः	भोगानाम्
भोगे	भोगयोः	भोगेषु
हे भोग	हे भोगौ	हे भोगाः

budha – wise

बुधः	बुधौ	बुधाः
बुधम्	बुधौ	बुधान्
बुधेन	बुधाभ्याम्	बुधैः
बुधाय	बुधाभ्याम्	बुधेभ्यः
बुधात्	बुधाभ्याम्	बुधेभ्यः
बुधस्य	बुधयोः	बुधानाम्
बुधे	बुधयोः	बुधेषु
हे बुध	हे बुधौ	हे बुधाः

vega – impetus

वेगः	वेगौ	वेगाः
वेगम्	वेगौ	वेगान्
वेगेन	वेगाभ्याम्	वेगैः
वेगाय	वेगाभ्याम्	वेगेभ्यः
वेगात्	वेगाभ्याम्	वेगेभ्यः
वेगस्य	वेगयोः	वेगानाम्
वेगे	वेगयोः	वेगेषु
हे वेग	हे वेगौ	हे वेगाः

Exercise 9 Declension II

- Make the charts of *marut*, *karma-kṛt*, *veda-vid*.

marut – the wind god

मरुत्	मरुतौ	मरुतः
मरुतम्	मरुतौ	मरुतः
मरुता	मरुद्भ्याम्	मरुद्भिः
मरुते	मरुद्भ्याम्	मरुद्भ्यः
मरुतः	मरुद्भ्याम्	मरुद्भ्यः
मरुतः	मरुतोः	मरुताम्
मरुति	मरुतोः	मरुत्सु
हे मरुत्	हे मरुतौ	हे मरुतः

karma-kṛt – the doer of work

कर्मकृत्	कर्मकृतौ	कर्मकृतः
कर्मकृतम्	कर्मकृतौ	कर्मकृतः
कर्मकृता	कर्मकृद्भ्याम्	कर्मकृद्भिः
कर्मकृते	कर्मकृद्भ्याम्	कर्मकृद्भ्यः
कर्मकृतः	कर्मकृद्भ्याम्	कर्मकृद्भ्यः
कर्मकृतः	कर्मकृतोः	कर्मकृताम्
कर्मकृति	कर्मकृतोः	कर्मकृत्सु
हे कर्मकृतः	हे कर्मकृतौ	हे कर्मकृतः

tattva-vid – the knower of the truth

तत्त्वविद्	तत्त्वविदौ	तत्त्वविदः
तत्त्वविदम्	तत्त्वविदौ	तत्त्वविदः
तत्त्वविदा	तत्त्वविद्भ्याम्	तत्त्वविद्भिः
तत्त्वविदे	तत्त्वविद्भ्याम्	तत्त्वविद्भ्यः
तत्त्वविदः	तत्त्वविद्भ्याम्	तत्त्वविद्भ्यः
तत्त्वविदः	तत्त्वविदोः	तत्त्वविदाम्
तत्त्वविदि	तत्त्वविदोः	तत्त्वविद्वत्सु
हे तत्त्वविद्	हे तत्त्वविदौ	हे तत्त्वविदः

- Make the charts of *dehavat[u]*, *hetumat[u]*, *hanumat[u]*, *yuñjat[r]*, *aśnat[r]*, *jāgrat[r]*.

dehavat[u] – having a body

देहवान्	देहवन्तौ	देहवन्तः
देहवन्तम्	देहवन्तौ	देहवन्तः
देहवता	देहवद्भ्याम्	देहवद्भिः
देहवते	देहवद्भ्याम्	देहवद्भ्यः
देहवतः	देहवद्भ्याम्	देहवद्भ्यः
देहवतः	देहवतोः	देहवताम्
देहवति	देहवतोः	देहवत्सु
हे देहवन्	हे देहवन्तौ	हे देहवन्तः

hetumat[u] – having a cause

हेतुमान्	हेतुमन्तौ	हेतुमन्तः
हेतुमन्तम्	हेतुमन्तौ	हेतुमन्तः
हेतुमता	हेतुमद्भ्याम्	हेतुमद्भिः
हेतुमते	हेतुमद्भ्याम्	हेतुमद्भ्यः
हेतुमतः	हेतुमद्भ्याम्	हेतुमद्भ्यः
हेतुमतः	हेतुमतोः	हेतुमताम्
हेतुमति	हेतुमतोः	हेतुमत्सु
हे हेतुमन्	हे हेतुमन्तौ	हे हेतुमन्तः

hanumat[u] – ‘having a jaw’

हनुमान्	हनुमन्तौ	हनुमन्तः
हनुमन्तम्	हनुमन्तौ	हनुमन्तः
हनुमता	हनुमद्भ्याम्	हनुमद्भिः
हनुमते	हनुमद्भ्याम्	हनुमद्भ्यः
हनुमतः	हनुमद्भ्याम्	हनुमद्भ्यः
हनुमतः	हनुमतोः	हनुमताम्
हनुमति	हनुमतोः	हनुमत्सु
हे हनुमन्	हे हनुमन्तौ	हे हनुमन्तः

yuñjat[r] – [while] practicing

युञ्जन्	युञ्जन्तौ	युञ्जन्तः
युञ्जन्तम्	युञ्जन्तौ	युञ्जन्तः
युञ्जता	युञ्जद्भ्याम्	युञ्जद्भिः
युञ्जते	युञ्जद्भ्याम्	युञ्जद्भ्यः
युञ्जतः	युञ्जद्भ्याम्	युञ्जद्भ्यः
युञ्जतः	युञ्जतोः	युञ्जताम्
युञ्जति	युञ्जतोः	युञ्जत्सु
हे युञ्जन्	हे युञ्जन्तौ	हे युञ्जन्तः

aśnat[r] – [while] eating

अश्नन्	अश्नन्तौ	अश्नन्तः
अश्नन्तम्	अश्नन्तौ	अश्नन्तः
अश्नता	अश्नद्भ्याम्	अश्नद्भिः
अश्नते	अश्नद्भ्याम्	अश्नद्भ्यः
अश्नतः	अश्नद्भ्याम्	अश्नद्भ्यः
अश्नतः	अश्नतोः	अश्नताम्
अश्नति	अश्नतोः	अश्नत्सु
हे अश्नन्	हे अश्नन्तौ	हे अश्नन्तः

gacchat[r] – [while] going

गच्छन्	गच्छन्तौ	गच्छन्तः
गच्छन्तम्	गच्छन्तौ	गच्छन्तः
गच्छता	गच्छद्भ्याम्	गच्छद्भिः
गच्छते	गच्छद्भ्याम्	गच्छद्भ्यः
गच्छतः	गच्छद्भ्याम्	गच्छद्भ्यः
गच्छतः	गच्छतोः	गच्छताम्
गच्छति	गच्छतोः	गच्छत्सु
हे गच्छन्	हे गच्छन्तौ	हे गच्छन्तः

- Make the charts of *dehin (dehī)*, *karmin (karmī)*, *tyāgin (tyāgī)*.

dehin – the embodied

देही	देहिनी	देहिनः
देहिनम्	देहिनी	देहिनः
देहिना	देहिभ्याम्	देहिभिः
देहिने	देहिभ्याम्	देहिभ्यः
देहिनः	देहिभ्याम्	देहिभ्यः
देहिनः	देहिनोः	देहिनाम्
देहिनि	देहिनोः	देहिषु
हे देहिन्	हे देहिनी	हे देहिनः

karmin – worker

कर्मी	कर्मिणौ	कर्मिणः
कर्मिणम्	कर्मिणौ	कर्मिणः
कर्मिणा	कर्मिभ्याम्	कर्मिभिः
कर्मिणे	कर्मिभ्याम्	कर्मिभ्यः
कर्मिणः	कर्मिभ्याम्	कर्मिभ्यः
कर्मिणः	कर्मिणोः	कर्मिणाम्
कर्मिणि	कर्मिणोः	कर्मिषु
हे कर्मिन्	हे कर्मिणौ	हे कर्मिणः

tyāgin – renunciant

त्यागी	त्यागिनी	त्यागिनः
त्यागिनम्	त्यागिनी	त्यागिनः
त्यागिना	त्यागिभ्याम्	त्यागिभिः
त्यागिने	त्यागिभ्याम्	त्यागिभ्यः
त्यागिनः	त्यागिभ्याम्	त्यागिभ्यः
त्यागिनः	त्यागिनोः	त्यागिनाम्
त्यागिनि	त्यागिनोः	त्यागिषु
हे त्यागिन्	हे त्यागिनी	हे त्यागिनः

- Make the charts of *muni*, *agni*, *kavi*, *guru*, *hetu* and *prabhu*.

muni – sage

मुनिः	मुनी	मुनयः
मुनिम्	मुनी	मुनीन्
मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
मुनौ	मुन्योः	मुनिषु
हे मुने	हे मुनी	हे मुनयः

agni – fire

अग्निः	अग्नी	अग्नयः
अग्निम्	अग्नी	अग्नीन्
अग्निना	अग्निभ्याम्	अग्निभिः
अग्नये	अग्निभ्याम्	अग्निभ्यः
अग्नेः	अग्निभ्याम्	अग्निभ्यः
अग्नेः	अग्न्योः	अग्नीनाम्
अग्नौ	अग्न्योः	अग्निषु
हे अग्ने	हे अग्नी	हे अग्नयः

kavi – poet

कविः	कवी	कवयः
कविम्	कवी	कवीन्
कविना	कविभ्याम्	कविभिः
कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः
कवेः	कविभ्याम्	कविभ्यः
कवेः	कव्योः	कवीनाम्
कवी	कव्योः	कविषु
हे कवे	हे कवी	हे कवयः

guru – teacher

गुरुः	गुरू	गुरवः
गुरुम्	गुरू	गुरून्
गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
गुरोः	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्
गुरौ	गुर्वोः	गुरुषु
हे गुरो	हे गुरू	हे गुरवः

hetu – cause

हेतुः	हेतू	हेतवः
हेतुम्	हेतू	हेतून्
हेतुना	हेतुभ्याम्	हेतुभिः
हेतवे	हेतुभ्याम्	हेतुभ्यः
हेतोः	हेतुभ्याम्	हेतुभ्यः
हेतोः	हेत्वोः	हेतूनाम्
हेतौ	हेत्वोः	हेतुषु
हे हेतो	हे हेतू	हे हेतवः

prabhu – master

प्रभुः	प्रभू	प्रभवः
प्रभुम्	प्रभू	प्रभून्
प्रभुणा	प्रभुभ्याम्	प्रभुभिः
प्रभवे	प्रभुभ्याम्	प्रभुभ्यः
प्रभोः	प्रभुभ्याम्	प्रभुभ्यः
प्रभोः	प्रभवोः	प्रभूणाम्
प्रभौ	प्रभवोः	प्रभुषु
हे प्रभो	हे प्रभू	हे प्रभवः

- Make the charts of *kārya* (neuter), *sannyāsin*, *pāṇḍava*, *āruruṅṣu*, *muni*, *kāraṇa* (neuter), *bandhu*, *ripu*, *śatrutva* (neuter), *ekākin*, *deśa*, *āsana* (neuter), *grīva*, *agra* (neuter), *avalokayat[r]*, *yuñjat[r]*, *aśnat[r]*, *jāgrat[r]*, *citta* (neuter), *kāma*, *dīpa*, *lābha*, *duḥkha* (neuter), *viyoga*, *nīścaya*, *vaśa*, *bhūta*, *sthita*, *vartamāna*, *aupamya* (neuter), *prokta*, *nigraha*, *vāyu*, *bāhu*, *kaunteya*, *vairāgya* (neuter), *abhra* (neuter), *vimūḍha*, *saṁśaya*, *punya-kṛt*, *śrīmat[u]*, *geha* (neuter), *kula* (neuter), *dhīmat[u]*, *loka*, *tapasvin*, *jñānin*, *karmin*

kārya (neuter) – duty

कार्यम्	कार्ये	कार्याणि
कार्यम्	कार्ये	कार्याणि
कार्येण	कार्याभ्याम्	कार्यैः
कार्याय	कार्याभ्याम्	कार्येभ्यः
कार्यात्	कार्याभ्याम्	कार्येभ्यः
कार्यस्य	कार्ययोः	कार्याणाम्
कार्ये	कार्ययोः	कार्येषु
हे कार्य	हे कार्ये	हे कार्याणि

sannyāsin – renunciant

सन्न्यासी	सन्न्यासिनौ	सन्न्यासिनः
सन्न्यासिनम्	सन्न्यासिनौ	सन्न्यासिनः
सन्न्यासिना	सन्न्यासिभ्याम्	सन्न्यासिभिः
सन्न्यासिने	सन्न्यासिभ्याम्	सन्न्यासिभ्यः
सन्न्यासिनः	सन्न्यासिभ्याम्	सन्न्यासिभ्यः
सन्न्यासिनः	सन्न्यासिनोः	सन्न्यासिनाम्
सन्न्यासिनि	सन्न्यासिनोः	सन्न्यासिषु
हे सन्न्यासिन्	हे सन्न्यासिनौ	हे सन्न्यासिनः

pāṇḍava – son of Pāṇḍu

पाण्डवः	पाण्डवौ	पाण्डवाः
पाण्डवम्	पाण्डवौ	पाण्डवान्
पाण्डवेन	पाण्डवाभ्याम्	पाण्डवैः
पाण्डवाय	पाण्डवाभ्याम्	पाण्डवेभ्यः
पाण्डवात्	पाण्डवाभ्याम्	पाण्डवेभ्यः
पाण्डवस्य	पाण्डवयोः	पाण्डवानाम्
पाण्डवे	पाण्डवयोः	पाण्डवेषु
हे पाण्डव	हे पाण्डवौ	हे पाण्डवाः

āruruṅṣu – who wants to ascend

आरु क्षुः	आरु क्षू	आरु क्षवः
आरु क्षुम्	आरु क्षू	आरु क्षून्
आरु क्षुणा	आरु क्षुभ्याम्	आरु क्षुभिः
आरु क्षवे	आरु क्षुभ्याम्	आरु क्षुभ्यः
आरु क्षोः	आरु क्षुभ्याम्	आरु क्षुभ्यः
आरु क्षोः	आरु क्ष्वोः	आरु क्षूणाम्
आरु क्षौ	आरु क्ष्वोः	आरु क्षुषु
हे आरु क्षो	हे आरु क्षू	हे आरु क्षवः

muni – thinker

मुनिः	मुनी	मुनयः
मुनिम्	मुनी	मुनीन्
मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
मुनौ	मुन्योः	मुनिषु
हे मुने	हे मुनी	हे मुनयः

kāraṇa (neuter) – cause

कारणम्	कारणे	कारणानि
कारणम्	कारणे	कारणानि
कारणेन	कारणाभ्याम्	कारणैः
कारणाय	कारणाभ्याम्	कारणेभ्यः
कारणात्	कारणाभ्याम्	कारणेभ्यः
कारणस्य	कारणयोः	कारणानाम्
कारणे	कारणयोः	कारणेषु
हे कारण	हे कारणे	हे कारणानि

bandhu – friend

बन्धुः	बन्धू	बन्धवः
बन्धुम्	बन्धू	बन्धून्
बन्धुना	बन्धुभ्याम्	बन्धुभिः
बन्धवे	बन्धुभ्याम्	बन्धुभ्यः
बन्धोः	बन्धुभ्याम्	बन्धुभ्यः
बन्धोः	बन्ध्वोः	बन्धूनाम्
बन्धौ	बन्ध्वोः	बन्धुषु
हे बन्धो	हे बन्धू	हे बन्धवः

ripu – enemy

रिपुः	रिपू	रिपवः
रिपुम्	रिपू	रिपून्
रिपुणा	रिपुभ्याम्	रिपुभिः
रिपवे	रिपुभ्याम्	रिपुभ्यः
रिपोः	रिपुभ्याम्	रिपुभ्यः
रिपोः	रिप्वोः	रिपूणाम्
रिपौ	रिप्वोः	रिपुषु
हे रिपो	हे रिपू	हे रिपवः

śatrutva (neuter) – enmity

शत्रुत्वम्	शत्रुत्वे	शत्रुत्वानि
शत्रुत्वम्	शत्रुत्वे	शत्रुत्वानि
शत्रुत्वेन	शत्रुत्वाभ्याम्	शत्रुत्वैः
शत्रुत्वाय	शत्रुत्वाभ्याम्	शत्रुत्वैभ्यः
शत्रुत्वात्	शत्रुत्वाभ्याम्	शत्रुत्वैभ्यः
शत्रुत्वस्य	शत्रुत्वयोः	शत्रुत्वानाम्
शत्रुत्वे	शत्रुत्वयोः	शत्रुत्वेषु
हे शत्रुत्व	हे शत्रुत्वे	हे शत्रुत्वानि

ekākin – who is alone

एकाकी	एकाकिनौ	एकाकिनः
एकाकिनम्	एकाकिनौ	एकाकिनः
एकाकिना	एकाकिभ्याम्	एकाकिभिः
एकाकिने	एकाकिभ्याम्	एकाकिभ्यः
एकाकिनः	एकाकिभ्याम्	एकाकिभ्यः
एकाकिनः	एकाकिनोः	एकाकिनाम्
एकाकिनि	एकाकिनोः	एकाकिषु
हे एकाकिन्	हे एकाकिनौ	हे एकाकिनः

deśa – place

देशः	देशौ	देशाः
देशम्	देशौ	देशान्
देशेन	देशाभ्याम्	देशेभ्यः
देशाय	देशाभ्याम्	देशेभ्यः
देशात्	देशाभ्याम्	देशेभ्यः
देशस्य	देशयोः	देशानाम्
देशे	देशयोः	देशेषु
हे देश	हे देशौ	हे देशाः

āsana (neuter) – seat

आसनम्	आसने	आसनानि
आसनम्	आसने	आसनानि
आसनेन	आसनाभ्याम्	आसनैः
आसनाय	आसनाभ्याम्	आसनेभ्यः
आसनात्	आसनाभ्याम्	आसनेभ्यः
आसनस्य	आसनयोः	आसनानाम्
आसने	आसनयोः	आसनेषु
हे आसन	हे आसने	हे आसनानि

grīva – neck

ग्रीवः	ग्रीवौ	ग्रीवाः
ग्रीवम्	ग्रीवौ	ग्रीवान्
ग्रीवेण	ग्रीवाभ्याम्	ग्रीवैः
ग्रीवाय	ग्रीवाभ्याम्	ग्रीवैभ्यः
ग्रीवात्	ग्रीवाभ्याम्	ग्रीवैभ्यः
ग्रीवस्य	ग्रीवयोः	ग्रीवाणाम्
ग्रीवे	ग्रीवयोः	ग्रीवेषु
हे ग्रीव	हे ग्रीवौ	हे ग्रीवाः

agra (neuter) – first

अग्रम्	अग्रे	अग्राणि
अग्रम्	अग्रे	अग्राणि
अग्रेण	अग्राभ्याम्	अग्रैः
अग्राय	अग्राभ्याम्	अग्रेभ्यः
अग्रात्	अग्राभ्याम्	अग्रेभ्यः
अग्रस्य	अग्रयोः	अग्राणाम्
अग्र	अग्रयोः	अग्रेषु
हे अग्र	हे अग्रे	हे अग्राणि

avalokayat[r] – [while] looking

अवलोकयन्	अवलोकयन्तौ	अवलोकयन्तः
अवलोकयन्तम्	अवलोकयन्तौ	अवलोकयतः
अवलोकयता	अवलोकयद्भ्याम्	अवलोकयद्भिः
अवलोकयते	अवलोकयद्भ्याम्	अवलोकयद्भ्यः
अवलोकयतः	अवलोकयद्भ्याम्	अवलोकयद्भ्यः
अवलोकयतः	अवलोकयतोः	अवलोकयताम्
अवलोकयति	अवलोकयतोः	अवलोकयत्सु
हे अवलोकयन्	हे अवलोकयन्तौ	हे अवलोकयन्तः

citta (neuter) – mind

चित्तम्	चित्ते	चित्तानि
चित्तम्	चित्ते	चित्तानि
चित्तेन	चित्ताभ्याम्	चित्तैः
चित्ताय	चित्ताभ्याम्	चित्तेभ्यः
चित्तात्	चित्ताभ्याम्	चित्तेभ्यः
चित्तस्य	चित्तयोः	चित्तानाम्
चित्ते	चित्तयोः	चित्तेषु
हे चित्त	हे चित्ते	हे चित्तानि

kāma – desire

कामः	कामौ	कामाः
कामम्	कामौ	कामान्
कामेन	कामाभ्याम्	कामैः
कामाय	कामाभ्याम्	कामेभ्यः
कामात्	कामाभ्याम्	कामेभ्यः
कामस्य	कामयोः	कामानाम्
कामे	कामयोः	कामेषु
हे काम	हे कामौ	हे कामाः

dīpa – light

दीपः	दीपौ	दीपाः
दीपम्	दीपौ	दीपान्
दीपेन	दीपाभ्याम्	दीपैः
दीपाय	दीपाभ्याम्	दीपेभ्यः
दीपात्	दीपाभ्याम्	दीपेभ्यः
दीपस्य	दीपयोः	दीपानाम्
दीपे	दीपयोः	दीपेषु
हे दीप	हे दीपौ	हे दीपाः

lābha – gain

लाभः	लाभौ	लाभाः
लाभम्	लाभौ	लाभान्
लाभेन	लाभाभ्याम्	लाभैः
लाभाय	लाभाभ्याम्	लाभेभ्यः
लाभात्	लाभाभ्याम्	लाभेभ्यः
लाभस्य	लाभयोः	लाभानाम्
लाभे	लाभयोः	लाभेषु
हे लाभ	हे लाभौ	हे लाभाः

duḥkha (neuter) – misery

दुःखम्	दुःखे	दुःखानि
दुःखम्	दुःखे	दुःखानि
दुःखेन	दुःखाभ्याम्	दुःखैः
दुःखाय	दुःखाभ्याम्	दुःखेभ्यः
दुःखात्	दुःखाभ्याम्	दुःखेभ्यः
दुःखस्य	दुःखयोः	दुःखानाम्
दुःखे	दुःखयोः	दुःखेषु
हे दुःख	हे दुःखे	हे दुःखानि

viyoga – separation

वियोगः	वियोगौ	वियोगाः
वियोगम्	वियोगौ	वियोगान्
वियोगेन	वियोगाभ्याम्	वियोगैः
वियोगाय	वियोगाभ्याम्	वियोगेभ्यः
वियोगात्	वियोगाभ्याम्	वियोगेभ्यः
वियोगस्य	वियोगयोः	वियोगानाम्
वियोगे	वियोगयोः	वियोगेषु
हे वियोग	हे वियोगौ	हे वियोगाः

niścaya – conviction

निश्चयः	निश्चयौ	निश्चयाः
निश्चयम्	निश्चयौ	निश्चयान्
निश्चयेन	निश्चयाभ्याम्	निश्चयैः
निश्चयाय	निश्चयाभ्याम्	निश्चयेभ्यः
निश्चयात्	निश्चयाभ्याम्	निश्चयेभ्यः
निश्चयस्य	निश्चययोः	निश्चयानाम्
निश्चये	निश्चययोः	निश्चयेषु
हे निश्चय	हे निश्चयौ	हे निश्चयाः

vaśa – wish

वशः	वशौ	वशाः
वशम्	वशौ	वशान्
वशेन	वशाभ्याम्	वशैः
वशाय	वशाभ्याम्	वशेभ्यः
वशात्	वशाभ्याम्	वशेभ्यः
वशस्य	वशयोः	वशानाम्
वशे	वशयोः	वशेषु
हे वश	हे वशौ	हे वशाः

bhūta – a being

भूतः	भूतौ	भूताः
भूतम्	भूतौ	भूतान्
भूतेन	भूताभ्याम्	भूतैः
भूताय	भूताभ्याम्	भूतेभ्यः
भूतात्	भूताभ्याम्	भूतेभ्यः
भूतस्य	भूतयोः	भूतानाम्
भूते	भूतयोः	भूतेषु
हे भूत	हे भूतौ	हे भूताः

sthita – situated

स्थितः	स्थितौ	स्थिताः
स्थितम्	स्थितौ	स्थितान्
स्थितेन	स्थिताभ्याम्	स्थितैः
स्थिताय	स्थिताभ्याम्	स्थितेभ्यः
स्थितात्	स्थिताभ्याम्	स्थितेभ्यः
स्थितस्य	स्थितयोः	स्थितानाम्
स्थिते	स्थितयोः	स्थितेषु
हे स्थित	हे स्थितौ	हे स्थिताः

vartamāna – [while] existing

वर्तमानः	वर्तमानौ	वर्तमानाः
वर्तमानम्	वर्तमानौ	वर्तमानान्
वर्तमानेन	वर्तमानाभ्याम्	वर्तमानैः
वर्तमानाय	वर्तमानाभ्याम्	वर्तमानेभ्यः
वर्तमानात्	वर्तमानाभ्याम्	वर्तमानेभ्यः
वर्तमानस्य	वर्तमानयोः	वर्तमानानाम्
वर्तमाने	वर्तमानयोः	वर्तमानेषु
हे वर्तमान	हे वर्तमानौ	हे वर्तमानाः

aupamyā (neuter) – comparison

औपम्यम्	औपम्ये	औपम्यानि
औपम्यम्	औपम्ये	औपम्यानि
औपम्येन	औपम्याभ्याम्	औपम्यैः
औपम्याय	औपम्याभ्याम्	औपम्येभ्यः
औपम्यात्	औपम्याभ्याम्	औपम्येभ्यः
औपम्यस्य	औपम्ययोः	औपम्यानाम्
औपम्ये	औपम्ययोः	औपम्येषु
हे औपम्य	हे औपम्ये	हे औपम्यानि

prokta – declared

प्रोक्तः	प्रोक्तौ	प्रोक्ताः
प्रोक्तम्	प्रोक्तौ	प्रोक्तान्
प्रोक्तेन	प्रोक्ताभ्याम्	प्रोक्तैः
प्रोक्ताय	प्रोक्ताभ्याम्	प्रोक्तेभ्यः
प्रोक्तात्	प्रोक्ताभ्याम्	प्रोक्तेभ्यः
प्रोक्तस्य	प्रोक्तयोः	प्रोक्तानाम्
प्रोक्ते	प्रोक्तयोः	प्रोक्तेषु
हे प्रोक्त	हे प्रोक्तौ	हे प्रोक्ताः

nigraha – repression

निग्रहः	निग्रहौ	निग्रहाः
निग्रहम्	निग्रहौ	निग्रहान्
निग्रहेण	निग्रहाभ्याम्	निग्रहैः
निग्रहाय	निग्रहाभ्याम्	निग्रहेभ्यः
निग्रहात्	निग्रहाभ्याम्	निग्रहेभ्यः
निग्रहस्य	निग्रहयोः	निग्रहाणाम्
निग्रहे	निग्रहयोः	निग्रहेषु
हे निग्रह	हे निग्रहौ	हे निग्रहाः

vāyu – wind

वायुः	वायू	वायवः
वायुम्	वायू	वायून्
वायुना	वायुभ्याम्	वायुभिः
वायवे	वायुभ्याम्	वायुभ्यः
वायोः	वायुभ्याम्	वायुभ्यः
वायोः	वाय्वोः	वायूनाम्
वायौ	वाय्वोः	वायुषु
हे वायो	हे वायू	हे वायवः

bāhu – arm

बाहुः	बाहू	बाहवः
बाहुम्	बाहू	बाहून्
बाहुना	बाहुभ्याम्	बाहुभिः
बाहवे	बाहुभ्याम्	बाहुभ्यः
बाहोः	बाहुभ्याम्	बाहुभ्यः
बाहोः	बाह्नाः	बाहूनाम्
बाहौ	बाह्नाः	बाहुषु
हे बाहो	हे बाहू	हे बाहवः

kaunteya – son of Kuntī

कौन्तेयः	कौन्तेयौ	कौन्तेयाः
कौन्तेयम्	कौन्तेयौ	कौन्तेयान्
कौन्तेयेन	कौन्तेयाभ्याम्	कौन्तेयैः
कौन्तेयाय	कौन्तेयाभ्याम्	कौन्तेयेभ्यः
कौन्तेयात्	कौन्तेयाभ्याम्	कौन्तेयेभ्यः
कौन्तेयस्य	कौन्तेययोः	कौन्तेयानाम्
कौन्तेये	कौन्तेययोः	कौन्तेयेषु
हे कौन्तेय	हे कौन्तेयौ	हे कौन्तेयाः

vairāgya (neuter) – detachment

वैराग्यम्	वैराग्ये	वैराग्याणि
वैराग्यम्	वैराग्ये	वैराग्याणि
वैराग्येण	वैराग्याभ्याम्	वैराग्यैः
वैराग्याय	वैराग्याभ्याम्	वैराग्येभ्यः
वैराग्यात्	वैराग्याभ्याम्	वैराग्येभ्यः
वैराग्यस्य	वैराग्ययोः	वैराग्याणाम्
वैराग्ये	वैराग्ययोः	वैराग्येषु
हे वैराग्य	हे वैराग्ये	हे वैराग्याणि

abhra (neuter) – cloud

अभ्रम्	अभ्रे	अभ्राणि
अभ्रम्	अभ्रे	अभ्राणि
अभ्रेण	अभ्राभ्याम्	अभ्रैः
अभ्राय	अभ्राभ्याम्	अभ्रेभ्यः
अभ्रात्	अभ्राभ्याम्	अभ्रेभ्यः
अभ्रस्य	अभ्रयोः	अभ्राणाम्
अभ्रे	अभ्रयोः	अभ्रेषु
हे अभ्र	हे अभ्रे	हे अभ्राणि

vimūḍha – bewildered

विमूढः	विमूढौ	विमूढाः
विमूढम्	विमूढौ	विमूढान्
विमूढेन	विमूढाभ्याम्	विमूढैः
विमूढाय	विमूढाभ्याम्	विमूढेभ्यः
विमूढात्	विमूढाभ्याम्	विमूढेभ्यः
विमूढस्य	विमूढयोः	विमूढानाम्
विमूढे	विमूढयोः	विमूढेषु
हे विमूढ	हे विमूढौ	हे विमूढाः

saṁśaya – doubt

संशयः	संशयौ	संशयाः
संशयम्	संशयौ	संशयान्
संशयेन	संशयाभ्याम्	संशयैः
संशयाय	संशयाभ्याम्	संशयेभ्यः
संशयात्	संशयाभ्याम्	संशयेभ्यः
संशयस्य	संशययोः	संशयानाम्
संशये	संशययोः	संशयेषु
हे संशय	हे संशयौ	हे संशयाः

punya-kṛt – doer of piety

पुण्यकृत्	पुण्यकृतौ	पुण्यकृतः
पुण्यकृतम्	पुण्यकृतौ	पुण्यकृतः
पुण्यकृता	पुण्यकृद्भ्याम्	पुण्यकृद्भिः
पुण्यकृते	पुण्यकृद्भ्याम्	पुण्यकृद्भ्यः
पुण्यकृतः	पुण्यकृद्भ्याम्	पुण्यकृद्भ्यः
पुण्यकृतः	पुण्यकृतोः	पुण्यकृदाम्
पुण्यकृति	पुण्यकृतोः	पुण्यकृत्सु
हे पुण्यकृत्	हे पुण्यकृतौ	हे पुण्यकृतः

śrīmat[u] – possessing splendor

श्रीमान्	श्रीमन्तौ	श्रीमन्तः
श्रीमन्तम्	श्रीमन्तौ	श्रीमतः
श्रीमता	श्रीमद्भ्याम्	श्रीमद्भिः
श्रीमते	श्रीमद्भ्याम्	श्रीमद्भ्यः
श्रीमतः	श्रीमद्भ्याम्	श्रीमद्भ्यः
श्रीमतः	श्रीमतोः	श्रीमताम्
श्रीमति	श्रीमतोः	श्रीमत्सु
हे श्रीमन्	हे श्रीमन्तौ	हे श्रीमन्तः

geha (neuter) – house

गेहम्	गेहे	गेहानि
गेहम्	गेहे	गेहानि
गेहेन	गेहाभ्याम्	गेहैः
गेहाय	गेहाभ्याम्	गेहेभ्यः
गेहात्	गेहाभ्याम्	गेहेभ्यः
गेहस्य	गेहयोः	गेहानाम्
गेहे	गेहयोः	गेहेषु
हे गेह	हे गेहे	हे गेहानि

kula (neuter) – family

कुलम्	कुले	कुलानि
कुलम्	कुले	कुलानि
कुलेन	कुलाभ्याम्	कुलैः
कुलाय	कुलाभ्याम्	कुलेभ्यः
कुलात्	कुलाभ्याम्	कुलेभ्यः
कुलस्य	कुलयोः	कुलानाम्
कुले	कुलयोः	कुलेषु
हे कुल	हे कुले	हे कुलानि

dhīmat[u] – having intelligence

धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः
धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमतः
धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः
धीमते	धीमद्भ्याम्	धीमद्भ्यः
धीमतः	धीमद्भ्याम्	धीमद्भ्यः
धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
धीमति	धीमतोः	धीमत्सु
हे धीमन्	हे धीमन्तौ	हे धीमन्तः

loka – world

लोकः	लोकौ	लोकाः
लोकम्	लोकौ	लोकान्
लोकेन	लोकाभ्याम्	लोकैः
लोकाय	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकात्	लोकाभ्याम्	लोकेभ्यः
लोकस्य	लोकयोः	लोकानाम्
लोके	लोकयोः	लोकेषु
हे लोक	हे लोकौ	हे लोकाः

tapasvin – ascetic

तपस्वी	तपस्विनौ	तपस्विनः
तपस्विनम्	तपस्विनौ	तपस्विनः
तपस्विना	तपस्विभ्याम्	तपस्विभिः
तपस्विने	तपस्विभ्याम्	तपस्विभ्यः
तपस्विनः	तपस्विभ्याम्	तपस्विभ्यः
तपस्विनः	तपस्विनोः	तपस्विनाम्
तपस्विनि	तपस्विनोः	तपस्विषु
हे तपस्विन्	हे तपस्विनौ	हे तपस्विनः

jñānin – knower

ज्ञानी	ज्ञानिनौ	ज्ञानिनः
ज्ञानिनम्	ज्ञानिनौ	ज्ञानिनः
ज्ञानिना	ज्ञानिभ्याम्	ज्ञानिभिः
ज्ञानिने	ज्ञानिभ्याम्	ज्ञानिभ्यः
ज्ञानिनः	ज्ञानिभ्याम्	ज्ञानिभ्यः
ज्ञानिनः	ज्ञानिनोः	ज्ञानिनाम्
ज्ञानिनि	ज्ञानिनोः	ज्ञानिषु
हे ज्ञानिन्	हे ज्ञानिनौ	हे ज्ञानिनः

karmin – worker

कर्मी	कर्मिणौ	कर्मिणः
कर्मिणम्	कर्मिणौ	कर्मिणः
कर्मिणा	कर्मिभ्याम्	कर्मिभिः
कर्मिणे	कर्मिभ्याम्	कर्मिभ्यः
कर्मिणः	कर्मिभ्याम्	कर्मिभ्यः
कर्मिणः	कर्मिणोः	कर्मिणाम्
कर्मिणि	कर्मिणोः	कर्मिषु
हे कर्मिन्	हे कर्मिणौ	हे कर्मिणः

Exercise 10 Declension III

- Make the charts of *krpā*, *kṣamā*, *dayā*, *kriyā*, *nidrā*, *niṣṭhā*, *prajñā*, *bhāṣā*, *medhā*, *yātrā*, *vidyā*, *sevā*.

krpā (feminine) – compassion

कृपा	कृपे	कृपाः
कृपाम्	कृपे	कृपाः
कृपया	कृपाभ्याम्	कृपाभिः
कृपायै	कृपाभ्याम्	कृपाभ्यः
कृपायाः	कृपाभ्याम्	कृपाभ्यः
कृपायाः	कृपयोः	कृपानाम्
कृपायाम्	कृपयोः	कृपासु
हे कृपे	हे कृपे	हे कृपाः

kṣamā (feminine) – endurance

क्षमा	क्षमे	क्षमाः
क्षमाम्	क्षमे	क्षमाः
क्षमया	क्षमाभ्याम्	क्षमाभिः
क्षमायै	क्षमाभ्याम्	क्षमाभ्यः
क्षमायाः	क्षमाभ्याम्	क्षमाभ्यः
क्षमायाः	क्षमयोः	क्षमाणाम्
क्षमायाम्	क्षमयोः	क्षमासु
हे क्षमे	हे क्षमे	हे क्षमाः

dayā (feminine) – mercy

दया	दये	दयाः
दयाम्	दये	दयाः
दयया	दयाभ्याम्	दयाभिः
दयायै	दयाभ्याम्	दयाभ्यः
दयायाः	दयाभ्याम्	दयाभ्यः
दयायाः	दययोः	दयानाम्
दयायाम्	दययोः	दयासु
हे दये	हे दये	हे दयाः

kriyā (feminine) – activity

क्रिया	क्रिये	क्रियाः
क्रियाम्	क्रिये	क्रियाः
क्रियाम्	क्रियाभ्याम्	क्रियाभिः
क्रियायै	क्रियाभ्याम्	क्रियाभ्यः
क्रियायाः	क्रियाभ्याम्	क्रियाभ्यः
क्रियायाः	क्रिययोः	क्रियाणाम्
क्रियायाम्	क्रिययोः	क्रियासु
हे क्रिये	हे क्रिये	हे क्रियाः

nidrā (feminine) – sleep

निद्रा	निद्रे	निद्राः
निद्राम्	निद्रे	निद्राः
निद्रया	निद्राभ्याम्	निद्राभिः
निद्रायै	निद्राभ्याम्	निद्राभ्यः
निद्रायाः	निद्राभ्याम्	निद्राभ्यः
निद्रायाः	निद्रयोः	निद्राणाम्
निद्रायाम्	निद्रयोः	निद्रासु
हे निद्रे	हे निद्रे	हे निद्राः

niṣṭhā (feminine) – steadiness

निष्ठा	निष्ठे	निष्ठाः
निष्ठाम्	निष्ठे	निष्ठाः
निष्ठया	निष्ठाभ्याम्	निष्ठाभिः
निष्ठायै	निष्ठाभ्याम्	निष्ठाभ्यः
निष्ठायाः	निष्ठाभ्याम्	निष्ठाभ्यः
निष्ठायाः	निष्ठयोः	निष्ठानाम्
निष्ठायाम्	निष्ठयोः	निष्ठासु
हे निष्ठे	हे निष्ठे	हे निष्ठाः

prajñā (feminine) – wisdom

प्रज्ञा	प्रज्ञे	प्रज्ञाः
प्रज्ञाम्	प्रज्ञे	प्रज्ञाः
प्रज्ञया	प्रज्ञाभ्याम्	प्रज्ञाभिः
प्रज्ञायै	प्रज्ञाभ्याम्	प्रज्ञाभ्यः
प्रज्ञायाः	प्रज्ञाभ्याम्	प्रज्ञाभ्यः
प्रज्ञायाः	प्रज्ञयोः	प्रज्ञानाम्
प्रज्ञायाम्	प्रज्ञयोः	प्रज्ञासु
हे प्रज्ञे	हे प्रज्ञे	हे प्रज्ञाः

bhāṣā (feminine) – language

भाषा	भाषे	भाषाः
भाषाम्	भाषे	भाषाः
भाषया	भाषाभ्याम्	भाषाभिः
भाषायै	भाषाभ्याम्	भाषाभ्यः
भाषायाः	भाषाभ्याम्	भाषाभ्यः
भाषायाः	भाषयोः	भाषाणाम्
भाषायाम्	भाषयोः	भाषासु
हे भाषे	हे भाषे	हे भाषाः

medhā (feminine) – intelligence

मेधा	मेधे	मेधाः
मेधाम्	मेधे	मेधाः
मेधया	मेधाभ्याम्	मेधाभिः
मेधायै	मेधाभ्याम्	मेधाभ्यः
मेधायाः	मेधाभ्याम्	मेधाभ्यः
मेधायाः	मेधयोः	मेधानाम्
मेधायाम्	मेधयोः	मेधासु
हे मेधे	हे मेधे	हे मेधाः

yātrā (feminine) – travel

यात्रा	यात्रे	यात्राः
यात्राम्	यात्रे	यात्राः
यात्रया	यात्राभ्याम्	यात्राभिः
यात्रायै	यात्राभ्याम्	यात्राभ्यः
यात्रायाः	यात्राभ्याम्	यात्राभ्यः
यात्रायाः	यात्रयोः	यात्राणाम्
यात्रायाम्	यात्रयोः	यात्रासु
हे यात्रे	हे यात्रे	हे यात्राः

vidyā (feminine) – education

विद्या	विद्ये	विद्याः
विद्याम्	विद्ये	विद्याः
विद्यया	विद्याभ्याम्	विद्याभिः
विद्यायै	विद्याभ्याम्	विद्याभ्यः
विद्यायाः	विद्याभ्याम्	विद्याभ्यः
विद्यायाः	विद्ययोः	विद्याणाम्
विद्यायाम्	विद्ययोः	विद्यासु
हे विद्ये	हे विद्ये	हे विद्याः

sevā (feminine) – service

सेवा	सेवे	सेवाः
सेवाम्	सेवे	सेवाः
सेवया	सेवाभ्याम्	सेवाभिः
सेवायै	सेवाभ्याम्	सेवाभ्यः
सेवायाः	सेवाभ्याम्	सेवाभ्यः
सेवायाः	सेवयोः	सेवानाम्
सेवायाम्	सेवयोः	सेवासु
हे सेवे	हे सेवे	हे सेवाः

- Make the charts of *kīrti*, *tr̥pti*, *dr̥ṣṭi*, *vibhūti*, *sānti*, *sthiti*, *nadī*, *nārī*, *mohinī*.

kīrti (feminine) – fame

कीर्तिः	कीर्ती	कीर्तयः
कीर्तिम्	कीर्ती	कीर्तीः
कीर्त्या	कीर्तिभ्याम्	कीर्तिभिः
कीर्त्यै	कीर्तिभ्याम्	कीर्तिभ्यः
कीर्त्याः	कीर्तिभ्याम्	कीर्तिभ्यः
कीर्त्याः	कीर्त्योः	कीर्तीनाम्
कीर्त्याम्	कीर्त्योः	कीर्तिषु
हे कीर्ते	हे कीर्ती	हे कीर्तयः

tr̥pti (feminine) – satisfaction

तृप्तिः	तृप्ती	तृप्तयः
तृप्तिम्	तृप्ती	तृप्तीः
तृप्त्या	तृप्तिभ्याम्	तृप्तिभिः
तृप्त्यै	तृप्तिभ्याम्	तृप्तिभ्यः
तृप्त्याः	तृप्तिभ्याम्	तृप्तिभ्यः
तृप्त्याः	तृप्त्योः	तृप्तीनाम्
तृप्त्याम्	तृप्त्योः	तृप्तिषु
हे तृप्ते	हे तृप्ती	हे तृप्तयः

dr̥ṣṭi (feminine) – vision

दृष्टिः	दृष्टी	दृष्टयः
दृष्टिम्	दृष्टी	दृष्टीः
दृष्ट्या	दृष्टिभ्याम्	दृष्टिभिः
दृष्ट्यै	दृष्टिभ्याम्	दृष्टिभ्यः
दृष्ट्याः	दृष्टिभ्याम्	दृष्टिभ्यः
दृष्ट्याः	दृष्ट्योः	दृष्टीनाम्
दृष्ट्याम्	दृष्ट्योः	दृष्टिषु
हे दृष्टे	हे दृष्टी	हे दृष्टयः

vibhūti (feminine) – opulence

विभूतिः	विभूती	विभूतयः
विभूतिम्	विभूती	विभूतीः
विभूत्या	विभूतिभ्याम्	विभूतिभिः
विभूत्यै	विभूतिभ्याम्	विभूतिभ्यः
विभूत्याः	विभूतिभ्याम्	विभूतिभ्यः
विभूत्याः	विभूत्योः	विभूतीनाम्
विभूत्याम्	विभूत्योः	विभूतिषु
हे विभूते	हे विभूती	हे विभूतयः

sānti (feminine) – peace

शान्तिः	शान्ती	शान्तयः
शान्तिम्	शान्ती	शान्तीः
शान्त्या	शान्तिभ्याम्	शान्तिभिः
शान्त्यै	शान्तिभ्याम्	शान्तिभ्यः
शान्त्याः	शान्तिभ्याम्	शान्तिभ्यः
शान्त्याः	शान्त्योः	शान्तीनाम्
शान्त्याम्	शान्त्योः	शान्तिषु
हे शान्ते	हे शान्ती	हे शान्तयः

sthiti (feminine) – situation

स्थितिः	स्थिती	स्थितयः
स्थितिम्	स्थिती	स्थितीः
स्थित्या	स्थितिभ्याम्	स्थितिभिः
स्थित्यै	स्थितिभ्याम्	स्थितिभ्यः
स्थित्याः	स्थितिभ्याम्	स्थितिभ्यः
स्थित्याः	स्थित्योः	स्थितीनाम्
स्थित्याम्	स्थित्योः	स्थितिषु
हे स्थिते	हे स्थिती	हे स्थितयः

nadī (feminine) – river

नदी	नद्या	नद्यः
नदीम्	नद्या	नदीः
नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
नद्याम्	नद्योः	नदीषु
हे नदि	हे नद्या	हे नद्यः

nārī (feminine) – woman

नारी	नार्यौ	नार्यः
नारीम्	नार्यौ	नारीः
नार्या	नारीभ्याम्	नारीभिः
नार्यै	नारीभ्याम्	नारीभ्यः
नार्याः	नारीभ्याम्	नारीभ्यः
नार्याः	नार्योः	नारीणाम्
नार्याम्	नार्योः	नारीषु
हे नारि	हे नार्यौ	हे नार्यः

mohinī (feminine) – enchanting

मोहिनी	मोहिन्यौ	मोहिन्यः
मोहिनीम्	मोहिन्यौ	मोहिनीः
मोहिन्या	मोहिनीभ्याम्	मोहिनीभिः
मोहिन्यै	मोहिनीभ्याम्	मोहिनीभ्यः
मोहिन्याः	मोहिनीभ्याम्	मोहिनीभ्यः
मोहिन्याः	मोहिन्योः	मोहिनीनाम्
मोहिन्याम्	मोहिन्योः	मोहिनीषु
हे मोहिनि	हे मोहिन्यौ	हे मोहिन्यः

- Make the charts of *manuṣya*, *siddhi* (feminine), *siddha*, *bhūmi* (feminine), *buddhi* (feminine), *prakṛti* (feminine), *prabhava*, *sūtra* (neuter), *gaṇa*, *prabhā* (feminine), *sūrya*, *pauruṣa* (neuter), *gandha*, *pr̥thivī* (feminine), *jīvana* (neuter), *bīja* (neuter), *buddhimat[u]*, *tejasvin*, *bala* (neuter), *balavat[u]*, *ṛṣabha*, *bhāva*, *daivī* (feminine), *māyā* (feminine), *jana*, *sukṛtin*, *priya*, *gati* (feminine), *anta*, *vāsudeva*, *śraddhā* (feminine), *ārādhana* (neuter), *deva*, *mokṣa*, *adhyajña*, *kāla*.

manuṣya – man

मनुष्यः	मनुष्यौ	मनुष्याः
मनुष्यम्	मनुष्यौ	मनुष्यान्
मनुष्येण	मनुष्याभ्याम्	मनुष्यैः
मनुष्याय	मनुष्याभ्याम्	मनुष्येभ्यः
मनुष्यात्	मनुष्याभ्याम्	मनुष्येभ्यः
मनुष्यस्य	मनुष्ययोः	मनुष्याणाम्
मनुष्ये	मनुष्ययोः	मनुष्येषु
हे मनुष्य	हे मनुष्यौ	हे मनुष्याः

siddhi (feminine) – perfection

सिद्धिः	सिद्धी	सिद्धयः
सिद्धिम्	सिद्धी	सिद्धीः
सिद्ध्या	सिद्धिभ्याम्	सिद्धिभिः
सिद्ध्यै	सिद्धिभ्याम्	सिद्धिभ्यः
सिद्ध्याः	सिद्धिभ्याम्	सिद्धिभ्यः
सिद्ध्याः	सिद्ध्योः	सिद्धीनाम्
सिद्ध्याम्	सिद्ध्योः	सिद्धिषु
हे सिद्धे	हे सिद्धी	हे सिद्धयः

siddha – perfected

सिद्धः	सिद्धो	सिद्धाः
सिद्धम्	सिद्धो	सिद्धान्
सिद्धेन	सिद्धाभ्याम्	सिद्धैः
सिद्धाय	सिद्धाभ्याम्	सिद्धेभ्यः
सिद्धात्	सिद्धाभ्याम्	सिद्धेभ्यः
सिद्धस्य	सिद्धयोः	सिद्धानाम्
सिद्धे	सिद्धयोः	सिद्धेषु
हे सिद्ध	हे सिद्ध	हे सिद्ध

bhūmi (feminine) – earth

भूमिः	भूमी	भूमयः
भूमिम्	भूमी	भूमीः
भूम्या	भूमिभ्याम्	भूमिभिः
भूम्यै	भूमिभ्याम्	भूमिभ्यः
भूम्याः	भूमिभ्याम्	भूमिभ्यः
भूम्याः	भूम्योः	भूमीनाम्
भूम्याम्	भूम्योः	भूमिषु
हे भूमे	हे भूमी	हे भूमयः

buddhi (feminine) – intelligence

बुद्धिः	बुद्धी	बुद्धयः
बुद्धिम्	बुद्धी	बुद्धीः
बुद्ध्या	बुद्धिभ्याम्	बुद्धिभिः
बुद्ध्यै	बुद्धिभ्याम्	बुद्धिभ्यः
बुद्ध्याः	बुद्धिभ्याम्	बुद्धिभ्यः
बुद्ध्याः	बुद्धयोः	बुद्धीनाम्
बुद्ध्याम्	बुद्धयोः	बुद्धिषु
हे बुद्धे	हे बुद्धी	हे बुद्धयः

prakṛti (feminine) – nature

प्रकृतिः	प्रकृती	प्रकृतयः
प्रकृतिम्	प्रकृती	प्रकृतीः
प्रकृत्या	प्रकृतिभ्याम्	प्रकृतिभिः
प्रकृत्यै	प्रकृतिभ्याम्	प्रकृतिभ्यः
प्रकृत्याः	प्रकृतिभ्याम्	प्रकृतिभ्यः
प्रकृत्याः	प्रकृत्योः	प्रकृतीनाम्
प्रकृत्याम्	प्रकृत्योः	प्रकृतिषु
हे प्रकृते	हे प्रकृती	हे प्रकृतयः

prabhava – source, power

प्रभवः	प्रभवौ	प्रभवाः
प्रभवम्	प्रभवौ	प्रभवान्
प्रभवेण	प्रभवाभ्याम्	प्रभवैः
प्रभवाय	प्रभवाभ्याम्	प्रभवेभ्यः
प्रभवात्	प्रभवाभ्याम्	प्रभवेभ्यः
प्रभवस्य	प्रभवयोः	प्रभवाणाम्
प्रभवे	प्रभवयोः	प्रभवेषु
हे प्रभव	हे प्रभवौ	हे प्रभवाः

sūtra (neuter) – thread

सूत्रम्	सूत्रे	सूत्राणि
सूत्रम्	सूत्रे	सूत्राणि
सूत्रेण	सूत्राभ्याम्	सूत्रैः
सूत्राय	सूत्राभ्याम्	सूत्रेभ्यः
सूत्रात्	सूत्राभ्याम्	सूत्रेभ्यः
सूत्रस्य	सूत्रयोः	सूत्राणाम्
सूत्रे	सूत्रयोः	सूत्रेषु
हे सूत्र	हे सूत्रे	हे सूत्राणि

gaṇa – group

गणः	गणौ	गणाः
गणम्	गणौ	गणान्
गणेन	गणाभ्याम्	गणैः
गणाय	गणाभ्याम्	गणेभ्यः
गणात्	गणाभ्याम्	गणेभ्यः
गणस्य	गणयोः	गणानाम्
गणे	गणयोः	गणेषु
हे गण	हे गण	हे गण

prabhā (feminine) – light

प्रभा	प्रभे	प्रभाः
प्रभाम्	प्रभे	प्रभाः
प्रभया	प्रभाभ्याम्	प्रभाभिः
प्रभायै	प्रभाभ्याम्	प्रभाभ्यः
प्रभायाः	प्रभाभ्याम्	प्रभाभ्यः
प्रभायाः	प्रभयोः	प्रभाणाम्
प्रभायाम्	प्रभयोः	प्रभासु
हे प्रभे	हे प्रभे	हे प्रभाः

sūrya – sun

सूर्यः	सूर्यौ	सूर्याः
सूर्यम्	सूर्यौ	सूर्यान्
सूर्येण	सूर्याभ्याम्	सूर्यैः
सूर्याय	सूर्याभ्याम्	सूर्येभ्यः
सूर्यात्	सूर्याभ्याम्	सूर्येभ्यः
सूर्यस्य	सूर्ययोः	सूर्याणाम्
सूर्ये	सूर्ययोः	सूर्येषु
हे सूर्य	हे सूर्यौ	हे सूर्याः

pauruṣa (neuter) – ability

पौरुषम्	पौरुषे	पौरुषाणि
पौरुषम्	पौरुषे	पौरुषाणि
पौरुषेण	पौरुषाभ्याम्	पौरुषैः
पौरुषाय	पौरुषाभ्याम्	पौरुषेभ्यः
पौरुषात्	पौरुषाभ्याम्	पौरुषेभ्यः
पौरुषस्य	पौरुषयोः	पौरुषाणाम्
पौरुषे	पौरुषयोः	पौरुषेषु
हे पौरुष	हे पौरुषे	हे पौरुषाणि

gandha – smell

गन्धः	गन्धौ	गन्धाः
गन्धम्	गन्धौ	गन्धान्
गन्धेन	गन्धाभ्याम्	गन्धैः
गन्धाय	गन्धाभ्याम्	गन्धेभ्यः
गन्धात्	गन्धाभ्याम्	गन्धेभ्यः
गन्धस्य	गन्धयोः	गन्धानाम्
गन्धे	गन्धयोः	गन्धेषु
हे गन्ध	हे गन्धौ	हे गन्धाः

pṛthivī (feminine) – earth

पृथिवी	पृथिव्यौ	पृथिव्यः
पृथिवीम्	पृथिव्यौ	पृथिवीः
पृथिव्या	पृथिवीभ्याम्	पृथिवीभिः
पृथिव्यै	पृथिवीभ्याम्	पृथिवीभ्यः
पृथिव्याः	पृथिवीभ्याम्	पृथिवीभ्यः
पृथिव्याः	पृथिव्योः	पृथिवीनाम्
पृथिव्याम्	पृथिव्योः	पृथिवीषु
हे पृथिवि	हे पृथिव्यौ	हे पृथिव्यः

jīvana (neuter) – life

जीवनम्	जीवने	जीवनानि
जीवनम्	जीवने	जीवनानि
जीवनेन	जीवनाभ्याम्	जीवनैः
जीवनाय	जीवनाभ्याम्	जीवनेभ्यः
जीवनात्	जीवनाभ्याम्	जीवनेभ्यः
जीवनस्य	जीवनयोः	जीवनानाम्
जीवने	जीवनयोः	जीवनेषु
हे जीवन	हे जीवने	हे जीवनानि

bīja (neuter) – seed

बीजम्	बीजे	बीजानि
बीजम्	बीजे	बीजानि
बीजेन	बीजाभ्याम्	बीजैः
बीजाय	बीजाभ्याम्	बीजेभ्यः
बीजात्	बीजाभ्याम्	बीजेभ्यः
बीजस्य	बीजयोः	बीजानाम्
बीजे	बीजयोः	बीजेषु
हे बीज	हे बीजे	हे बीजानि

buddhimat[u] – having intelligence

बुद्धिमान्	बुद्धिमन्तौ	बुद्धिमन्तः
बुद्धिमन्तम्	बुद्धिमन्तौ	बुद्धिमन्तः
बुद्धिमता	बुद्धिमद्भ्याम्	बुद्धिमद्भिः
बुद्धिमते	बुद्धिमद्भ्याम्	बुद्धिमद्भ्यः
बुद्धिमतः	बुद्धिमद्भ्याम्	बुद्धिमद्भ्यः
बुद्धिमतः	बुद्धिमतोः	बुद्धिमताम्
बुद्धिमति	बुद्धिमतोः	बुद्धिमत्सु
हे बुद्धिमन्	हे बुद्धिमन्तौ	हे बुद्धिमन्तः

tejasvin – who is brilliant

तेजस्वी	तेजस्विनौ	तेजस्विनः
तेजस्विनम्	तेजस्विनौ	तेजस्विनः
तेजस्विना	तेजस्विभ्याम्	तेजस्विभिः
तेजस्विने	तेजस्विभ्याम्	तेजस्विभ्यः
तेजस्विनः	तेजस्विभ्याम्	तेजस्विभ्यः
तेजस्विनः	तेजस्विनोः	तेजस्विनाम्
तेजस्विनि	तेजस्विनोः	तेजस्विषु
हे तेजस्विन्	हे तेजस्विनौ	हे तेजस्विनः

bala (neuter) – strength

बलम्	बले	बलानि
बलम्	बले	बलानि
बलेन	बलाभ्याम्	बलैः
बलाय	बलाभ्याम्	बलेभ्यः
बलात्	बलाभ्याम्	बलेभ्यः
बलस्य	बलयोः	बलानाम्
बले	बलयोः	बलेषु
हे बल	हे बले	हे बलानि

balavat[u] – having strength

बलवान्	बलवन्तौ	बलवन्तः
बलवन्तम्	बलवन्तौ	बलवन्तः
बलवता	बलवद्भ्याम्	बलवद्भिः
बलवते	बलवद्भ्याम्	बलवद्भ्यः
बलवतः	बलवद्भ्याम्	बलवद्भ्यः
बलवतः	बलवतोः	बलवताम्
बलवति	बलवतोः	बलवत्सु
हे बलवन्	हे बलवन्तौ	हे बलवन्तः

ṛṣabha – bull

ऋषभः	ऋषभौ	ऋषभाः
ऋषभम्	ऋषभौ	ऋषभान्
ऋषभेण	ऋषभाभ्याम्	ऋषभैः
ऋषभाय	ऋषभाभ्याम्	ऋषभेभ्यः
ऋषभात्	ऋषभाभ्याम्	ऋषभेभ्यः
ऋषभस्य	ऋषभयोः	ऋषभागाम्
ऋषभे	ऋषभयोः	ऋषभेषु
हे ऋषभ	हे ऋषभौ	हे ऋषभाः

bhāva – nature

भावः	भावौ	भावाः
भावम्	भावौ	भावान्
भावेन	भावाभ्याम्	भावैः
भावाय	भावाभ्याम्	भावेभ्यः
भावात्	भावाभ्याम्	भावेभ्यः
भावस्य	भावयोः	भावानाम्
भावे	भावयोः	भावेषु
हे भाव	हे भावौ	हे भावाः

daiṁ (feminine) – godly

दैवी	दैव्यौ	दैव्यः
दैवीम्	दैव्यौ	दैवीः
दैव्या	दैवीभ्याम्	दैवीभिः
दैव्यै	दैवीभ्याम्	दैवीभ्यः
दैव्याः	दैवीभ्याम्	दैवीभ्यः
दैव्याः	दैव्योः	दैवीनाम्
दैव्याम्	दैव्योः	दैवीषु
हे दैवि	हे दैव्यौ	हे दैव्यः

māyā (feminine) – illusion

माया	माये	मायाः
मायाम्	माये	मायाः
मायया	मायाभ्याम्	मायाभिः
मायायै	मायाभ्याम्	मायाभ्यः
मायायाः	मायाभ्याम्	मायाभ्यः
मायायाः	माययोः	मायानाम्
मायायाम्	माययोः	मायासु
हे माये	हे माये	हे मायाः

jana – people

जनः	जनौ	जनाः
जनम्	जनौ	जनान्
जनेन	जनाभ्याम्	जनैः
जनाय	जनाभ्याम्	जनैभ्यः
जनात्	जनाभ्याम्	जनैभ्यः
जनस्य	जनयोः	जनानाम्
जने	जनयोः	जनेषु
हे जन	हे जनौ	हे जन

sukṛtin – who has piety

सुकृती	सुकृतिनौ	सुकृतिनः
सुकृतिनम्	सुकृतिनौ	सुकृतिनः
सुकृतिना	सुकृतिभ्याम्	सुकृतिभिः
सुकृतिने	सुकृतिभ्याम्	सुकृतिभ्यः
सुकृतिनः	सुकृतिभ्याम्	सुकृतिभ्यः
सुकृतिनः	सुकृतिनोः	सुकृतिनाम्
सुकृतिनि	सुकृतिनोः	सुकृतिषु
हे सुकृति	हे सुकृतिनौ	हे सुकृतिनः

priya – dear

प्रियः	प्रियौ	प्रियाः
प्रियम्	प्रियौ	प्रियान्
प्रियेण	प्रियाभ्याम्	प्रियैः
प्रियाय	प्रियाभ्याम्	प्रियेभ्यः
प्रियात्	प्रियाभ्याम्	प्रियेभ्यः
प्रियस्य	प्रिययोः	प्रियाणाम्
प्रिये	प्रिययोः	प्रियेषु
हे प्रिय	हे प्रिय	हे प्रिय

gati (feminine) – goal

गतिः	गती	गतयः
गतिम्	गती	गतीः
गत्या	गतिभ्याम्	गतिभिः
गत्यै	गतिभ्याम्	गतिभ्यः
गत्याः	गतिभ्याम्	गतिभ्यः
गत्याः	गत्योः	गतीनाम्
गत्याम्	गत्योः	गतिषु
हे गते	हे गती	हे गतयः

anta – end

अन्तः	अन्तौ	अन्ताः
अन्तम्	अन्तौ	अन्तान्
अन्तेन	अन्ताभ्याम्	अन्तैः
अन्ताय	अन्ताभ्याम्	अन्तेभ्यः
अन्तात्	अन्ताभ्याम्	अन्तेभ्यः
अन्तस्य	अन्तयोः	अन्तानाम्
अन्ते	अन्तयोः	अन्तेषु
हे अन्त	हे अन्तौ	हे अन्ताः

vāsudeva – Śrī Kṛṣṇa

वासुदेवः	वासुदेवौ	वासुदेवाः
वासुदेवम्	वासुदेवौ	वासुदेवान्
वासुदेवेन	वासुदेवाभ्याम्	वासुदेवैः
वासुदेवाय	वासुदेवाभ्याम्	वासुदेवेभ्यः
वासुदेवात्	वासुदेवाभ्याम्	वासुदेवेभ्यः
वासुदेवस्य	वासुदेवयोः	वासुदेवानाम्
वासुदेवे	वासुदेवयोः	वासुदेवेषु
हे वासुदेव	हे वासुदेवौ	हे वासुदेवाः

śraddhā (feminine) – faith

श्रद्धा	श्रद्धे	श्रद्धाः
श्रद्धाम्	श्रद्धे	श्रद्धाः
श्रद्धया	श्रद्धाभ्याम्	श्रद्धाभिः
श्रद्धायै	श्रद्धाभ्याम्	श्रद्धाभ्यः
श्रद्धायाः	श्रद्धाभ्याम्	श्रद्धाभ्यः
श्रद्धायाः	श्रद्धयोः	श्रद्धानाम्
श्रद्धायाम्	श्रद्धयोः	श्रद्धासु
हे श्रद्धे	हे श्रद्धे	हे श्रद्धाः

ārādhana (neuter) – worship

आराधनम्	आराधने	आराधनानि
आराधनम्	आराधने	आराधनानि
आराधनेन	आराधनाभ्याम्	आराधनैः
आराधनाय	आराधनाभ्याम्	आराधनेभ्यः
आराधनात्	आराधनाभ्याम्	आराधनेभ्यः
आराधनस्य	आराधनयोः	आराधनानाम्
आराधने	आराधनयोः	आराधनेषु
हे आराधन	हे आराधने	हे आराधनानि

deva – god

देवः	देवौ	देवाः
देवम्	देवौ	देवान्
देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
देवस्य	देवयोः	देवानाम्
देवे	देवयोः	देवेषु
हे देव	हे देवौ	हे देवाः

mokṣa – liberation

मोक्षः	मोक्षौ	मोक्षाः
मोक्षम्	मोक्षौ	मोक्षान्
मोक्षेण	मोक्षाभ्याम्	मोक्षैः
मोक्षाय	मोक्षाभ्याम्	मोक्षेभ्यः
मोक्षात्	मोक्षाभ्याम्	मोक्षेभ्यः
मोक्षस्य	मोक्षयोः	मोक्षाणाम्
मोक्षे	मोक्षयोः	मोक्षेषु
हे मोक्ष	हे मोक्षौ	हे मोक्षाः

adhiyajña – who presides sacrifices

अधियज्ञः	अधियज्ञौ	अधियज्ञाः
अधियज्ञम्	अधियज्ञौ	अधियज्ञान्
अधियज्ञेन	अधियज्ञाभ्याम्	अधियज्ञैः
अधियज्ञाय	अधियज्ञाभ्याम्	अधियज्ञेभ्यः
अधियज्ञात्	अधियज्ञाभ्याम्	अधियज्ञेभ्यः
अधियज्ञस्य	अधियज्ञयोः	अधियज्ञानाम्
अधियज्ञे	अधियज्ञयोः	अधियज्ञेषु
हे अधियज्ञ	हे अधियज्ञौ	हे अधियज्ञाः

kāla – time

कालः	कालौ	कालाः
कालम्	कालौ	कालान्
कालेन	कालाभ्याम्	कालैः
कालाय	कालाभ्याम्	कालेभ्यः
कालात्	कालाभ्याम्	कालेभ्यः
कालस्य	कालयोः	कालानाम्
काले	कालयोः	कालेषु
हे काल	हे कालौ	हे कालाः

Exercise 11 Declension IV

• Make the charts of *yad + jaya*; *tad + jaya*; *tad + kāla*; *tad + bhāva*; *tad + anta*; *yad + anta*; *yad + kāla*; *sarva + kāla*.

yad + jaya

यः जयः	यौ जयौ	ये जयाः
यम् जयम्	यौ जयौ	यान् जयान्
येन जयेन	याभ्याम् जयाभ्याम्	यैः जयैः
यस्मै जयाय	याभ्याम् जयाभ्याम्	येभ्यः जयेभ्यः
यस्मात् जयात्	याभ्याम् जयाभ्याम्	येभ्यः जयेभ्यः
यस्य जयस्य	ययोः जययोः	येषाम् जयानाम्
यस्मिन् जये	ययोः जययोः	येषु जयेषु

tad + jaya

सः जयः	तौ जयौ	ते जयाः
तम् जयम्	तौ जयौ	तान् जयान्
तेन जयेन	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तैः जयैः
तस्मै जयाय	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तेभ्यः जयेभ्यः
तस्मात् जयात्	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तेभ्यः जयेभ्यः
तस्य जयस्य	तयोः जययोः	तेषाम् जयानाम्
तस्मिन् जये	तयोः जययोः	तेषु जयेषु

tad + kāla

सः कालः	तौ कालौ	ते कालाः
तम् कालम्	तौ कालौ	तान् कालान्
तेन कालेन	ताभ्याम् कालाभ्याम्	तैः कालैः
तस्मै कालाय	ताभ्याम् कालाभ्याम्	तेभ्यः कालेभ्यः
तस्मात् कालात्	ताभ्याम् कालाभ्याम्	तेभ्यः कालेभ्यः
तस्य कालस्य	तयोः कालयोः	तेषाम् कालानाम्
तस्मिन् काले	तयोः कालयोः	तेषु कालेषु

tad + bhāva

सः भावः	तौ भावौ	ते भावाः
तम् भावम्	तौ भावौ	तान् भावान्
तेन भावेन	ताभ्याम् भावाभ्याम्	तैः भावैः
तस्मै भावाय	ताभ्याम् भावाभ्याम्	तेभ्यः भावेभ्यः
तस्मात् भावात्	ताभ्याम् भावाभ्याम्	तेभ्यः भावेभ्यः
तस्य भावस्य	तयोः भावयोः	तेषाम् भावानाम्
तस्मिन् भावे	तयोः भावयोः	तेषु भावेषु

tad + anta

सः अन्तः	तौ अन्तौ	ते अन्ताः
तम् अन्तम्	तौ अन्तौ	तान् अन्तान्
तेन अन्तेन	ताभ्याम् अन्ताभ्याम्	तैः अन्तैः
तस्मै अन्ताय	ताभ्याम् अन्ताभ्याम्	तेभ्यः अन्तेभ्यः
तस्मात् अन्तात्	ताभ्याम् अन्ताभ्याम्	तेभ्यः अन्तेभ्यः
तस्य अन्तस्य	तयोः अन्तयोः	तेषाम् अन्तानाम्
तस्मिन् अन्ते	तयोः अन्तयोः	तेषु अन्तेषु

yad + anta

यः अन्तः	यौ अन्तौ	ये अन्ताः
यम् अन्तम्	यौ अन्तौ	यान् अन्तान्
येन अन्तेन	याभ्याम् अन्ताभ्याम्	यैः अन्तैः
यस्मै अन्ताय	याभ्याम् अन्ताभ्याम्	येभ्यः अन्तेभ्यः
यस्मात् अन्तात्	याभ्याम् अन्ताभ्याम्	येभ्यः अन्तेभ्यः
यस्य अन्तस्य	ययोः अन्तयोः	येषाम् अन्तानाम्
यस्मिन् अन्ते	ययोः अन्तयोः	येषु अन्तेषु

yad + kāla

यः कालः	यौ कालौ	ये कालाः
यम् कालम्	यौ कालौ	यान् कालान्
येन कालेन	याभ्याम् कालाभ्याम्	यैः कालैः
यस्मै कालाय	याभ्याम् कालाभ्याम्	येभ्यः कालेभ्यः
यस्मात् कालात्	याभ्याम् कालाभ्याम्	येभ्यः कालेभ्यः
यस्य कालस्य	ययोः कालयोः	येषाम् कालानाम्
यस्मिन् काले	ययोः कालयोः	येषु कालेषु

sarva + kāla

सर्वः कालः	सर्वौ कालौ	सर्वे कालाः
सर्वम् कालम्	सर्वौ कालौ	सर्वान् कालान्
सर्वेण कालेन	सर्वाभ्याम् कालाभ्याम्	सर्वैः कालैः
सर्वस्मै कालाय	सर्वाभ्याम् कालाभ्याम्	सर्वेभ्यः कालेभ्यः
सर्वस्मात् कालात्	सर्वाभ्याम् कालाभ्याम्	सर्वेभ्यः कालेभ्यः
सर्वस्य कालस्य	सर्वयोः कालयोः	सर्वेषाम् कालानाम्
सर्वस्मिन् काले	सर्वयोः कालयोः	सर्वेषु कालेषु

• Make the charts of *tad + jaya*; *etad + jaya*; *tad + pārtha*; *etad + pārtha*; *tad + prāṇa*; *etad + prāṇa*; *sarva + pada* (neuter); *yad + pada* (neuter); *tad + dvāra* (neuter); *etad + dvāra* (neuter); *sarvā + gati* (feminine); *tad + gati* (feminine); *sarva + yogin*; *tad + yogin*; *sarvā + siddhi* (feminine); *tad + siddhi* (feminine); *sarva + loka*; *tad + loka*; *yad + jana*; *tad + jana*; *tad + āgama*; *etad + āgama*; *sarva + bhāva*; *tad + bhāva*; *yad + gati* (feminine); *tad + gati* (feminine); *tad + bhakti* (feminine); *etad + bhakti* (feminine); *sarvā + āvṛtti* (feminine); *tad + āvṛtti* (feminine); *yad + agni*; *tad + agni*; *tad + dhūma*; *etad + dhūma*; *tad + yogin*; *etad + yogin*; *sarva + veda*; *tad + veda*.

Tad and *etad* are related like 'that' (distant) and 'this' (near). The declension is exactly the same; only सः becomes एषः.

tad + jaya

सः जयः	तौ जयौ	ते जयाः
तम् जयम्	तौ जयौ	तान् जयान्
तेन जयेन	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तैः जयैः
तस्मै जयाय	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तेभ्यः जयेभ्यः
तस्मात् जयात्	ताभ्याम् जयाभ्याम्	तेभ्यः जयेभ्यः
तस्य जयस्य	तयोः जययोः	तेषाम् जयानाम्
तस्मिन् जये	तयोः जययोः	तेषु जयेषु

etad + jaya

एषः जयः	एतौ जयौ	एते जयाः
एतम् जयम्	एतौ जयौ	एतान् जयान्
एतेन जयेन	एताभ्याम् जयाभ्याम्	एतैः जयैः
एतस्मै जयाय	एताभ्याम् जयाभ्याम्	एतेभ्यः जयेभ्यः
एतस्मात् जयात्	एताभ्याम् जयाभ्याम्	एतेभ्यः जयेभ्यः
एतस्य जयस्य	एतयोः जययोः	एतेषाम् जयानाम्
एतस्मिन् जये	एतयोः जययोः	एतेषु जयेषु

tad + pārtha

सः पार्थः	तौ पार्थौ	ते पार्थाः
तम् पार्थम्	तौ पार्थौ	तान् पार्थान्
तेन पार्थेन	ताभ्याम् पार्थाभ्याम्	तैः पार्थैः
तस्मै पार्थाय	ताभ्याम् पार्थाभ्याम्	तेभ्यः पार्थेभ्यः
तस्मात् पार्थात्	ताभ्याम् पार्थाभ्याम्	तेभ्यः पार्थेभ्यः
तस्य पार्थस्य	तयोः पार्थयोः	तेषाम् पार्थानाम्
तस्मिन् पार्थे	तयोः पार्थयोः	तेषु पार्थेषु

etad + pārtha

एषः पार्थः	एतौ पार्थौ	एते पार्थाः
एतम् पार्थम्	एतौ पार्थौ	एतान् पार्थान्
एतेन पार्थेन	एताभ्याम् पार्थाभ्याम्	एतैः पार्थैः
एतस्मै पार्थाय	एताभ्याम् पार्थाभ्याम्	एतेभ्यः पार्थेभ्यः
एतस्मात् पार्थात्	एताभ्याम् पार्थाभ्याम्	एतेभ्यः पार्थेभ्यः
एतस्य पार्थस्य	एतयोः पार्थयोः	एतेषाम् पार्थानाम्
एतस्मिन् पार्थे	एतयोः पार्थयोः	एतेषु पार्थेषु

tad + prāṇa

सः प्राणः	तौ प्राणौ	ते प्राणाः
तम् प्राणम्	तौ प्राणौ	तान् प्राणान्
तेन प्राणेन	ताभ्याम् प्राणाभ्याम्	तैः प्राणैः
तस्मै प्राणाय	ताभ्याम् प्राणाभ्याम्	तेभ्यः प्राणेभ्यः
तस्मात् प्राणात्	ताभ्याम् प्राणाभ्याम्	तेभ्यः प्राणेभ्यः
तस्य प्राणस्य	तयोः प्राणयोः	तेषाम् प्राणानाम्
तस्मिन् प्राणे	तयोः प्राणयोः	तेषु प्राणेषु

etad + prāṇa

एषः प्राणः	एतौ प्राणौ	एते प्राणाः
एतम् प्राणम्	एतौ प्राणौ	एतान् प्राणान्
एतेन प्राणेन	एताभ्याम् प्राणाभ्याम्	एतैः प्राणैः
एतस्मै प्राणाय	एताभ्याम् प्राणाभ्याम्	एतेभ्यः प्राणेभ्यः
एतस्मात् प्राणात्	एताभ्याम् प्राणाभ्याम्	एतेभ्यः प्राणेभ्यः
एतस्य प्राणस्य	एतयोः प्राणयोः	एतेषाम् प्राणानाम्
एतस्मिन् प्राणे	एतयोः प्राणयोः	एतेषु प्राणेषु

sarva + pada (neuter)

सर्वम् पदम्	सर्वे पदे	सर्वाणि पदानि
सर्वम् पदम्	सर्वे पदे	सर्वाणि पदानि
सर्वेण पदेन	सर्वाभ्याम् पदाभ्याम्	सर्वैः पदैः
सर्वस्मै पदाय	सर्वाभ्याम् पदाभ्याम्	सर्वेभ्यः पदेभ्यः
सर्वस्मात् पदात्	सर्वाभ्याम् पदाभ्याम्	सर्वेभ्यः पदेभ्यः
सर्वस्य पदस्य	सर्वयोः पदयोः	सर्वेषाम् पदानाम्
सर्वस्मिन् पदे	सर्वयोः पदयोः	सर्वेषु पदेषु

yad + pada (neuter)

यद् पदम्	ये पदे	यानि पदानि
यद् पदम्	ये पदे	यानि पदानि
येन पदेन	याभ्याम् पदाभ्याम्	यैः पदैः
यस्मै पदाय	याभ्याम् पदाभ्याम्	येभ्यः पदेभ्यः
यस्मात् पदात्	याभ्याम् पदाभ्याम्	येभ्यः पदेभ्यः
यस्य पदस्य	ययोः पदयोः	येषाम् पदानाम्
यस्मिन् पदे	ययोः पदयोः	येषु पदेषु

tad + dvāra (neuter)

तद् द्वारम्	ते द्वारे	तानि द्वाराणि
तद् द्वारम्	ते द्वारे	तानि द्वाराणि
तेन द्वारेण	ताभ्याम् द्वाराभ्याम्	तैः द्वारैः
तस्मै द्वाराय	ताभ्याम् द्वाराभ्याम्	तेभ्यः द्वारेभ्यः
तस्मात् द्वारात्	ताभ्याम् द्वाराभ्याम्	तेभ्यः द्वारेभ्यः
तस्य द्वारस्य	तयोः द्वारयोः	तेषाम् द्वाराणाम्
तस्मिन् द्वारे	तयोः द्वारयोः	तेषु द्वारेषु

etad + dvāra (neuter)

एतद् द्वारम्	एते द्वारे	एतानि द्वाराणि
एतद् द्वारम्	एते द्वारे	एतानि द्वाराणि
एतेन द्वारेण	एताभ्याम् द्वाराभ्याम्	एतैः द्वारैः
एतस्मै द्वाराय	एताभ्याम् द्वाराभ्याम्	एतेभ्यः द्वारेभ्यः
एतस्मात् द्वारात्	एताभ्याम् द्वाराभ्याम्	एतेभ्यः द्वारेभ्यः
एतस्य द्वारस्य	एतयोः द्वारयोः	एतेषाम् द्वाराणाम्
एतस्मिन् द्वारे	एतयोः द्वारयोः	एतेषु द्वारेषु

sarva + yogin

सर्वः योगी	सर्वी योगिनौ	सर्वाः योगिनः
सर्वम् योगिनम्	सर्वी योगिनौ	सर्वान् योगिनः
सर्वेण योगिना	सर्वाभ्याम् योगिभ्याम्	सर्वैः योगिभिः
सर्वस्मै योगिने	सर्वाभ्याम् योगिभ्याम्	सर्वेभ्यः योगिभ्यः
सर्वस्मात् योगिनः	सर्वाभ्याम् योगिभ्याम्	सर्वेभ्यः योगिभ्यः
सर्वस्य योगिनः	सर्वयोः योगिनोः	सर्वेषाम् योगिनाम्
सर्वस्मिन् योगिनि	सर्वयोः योगिनोः	सर्वेषु योगिषु

tad + yogin

सः योगी	तौ योगिनौ	ते योगिनः
तम् योगिनम्	तौ योगिनौ	तान् योगिनः
तेन योगिना	ताभ्याम् योगिभ्याम्	तैः योगिभिः
तस्मै योगिने	ताभ्याम् योगिभ्याम्	तेभ्यः योगिभ्यः
तस्मात् योगिनः	ताभ्याम् योगिभ्याम्	तेभ्यः योगिभ्यः
तस्य योगिनः	तयोः योगिनोः	तेषाम् योगिनाम्
तस्मिन् योगिनि	तयोः योगिनोः	तेषु योगिषु

sarvā + siddhi (feminine)

सर्वा सिद्धिः	सर्वे सिद्धी	सर्वाः सिद्धयः
सर्वाम् सिद्धिम्	सर्वे सिद्धी	सर्वाः सिद्धीः
सर्वया सिद्ध्या	सर्वाभ्याम् सिद्धिभ्याम्	सर्वाभिः सिद्धिभिः
सर्वस्यै सिद्ध्यै	सर्वाभ्याम् सिद्धिभ्याम्	सर्वाभ्यः सिद्धिभ्यः
सर्वस्याः सिद्ध्याः	सर्वाभ्याम् सिद्धिभ्याम्	सर्वाभ्यः सिद्धिभ्यः
सर्वस्याः सिद्ध्याः	सर्वयोः सिद्धयोः	सर्वासाम् सिद्धीनाम्
सर्वस्याम् सिद्ध्याम्	सर्वयोः सिद्धयोः	सर्वासु सिद्धिषु

tad + siddhi (feminine)

सा सिद्धिः	ते सिद्धी	ताः सिद्धयः
ताम् सिद्धिम्	ते सिद्धी	ताः सिद्धीः
तया सिद्ध्या	ताभ्याम् सिद्धिभ्याम्	ताभिः सिद्धिभिः
तस्यै सिद्ध्यै	ताभ्याम् सिद्धिभ्याम्	ताभ्यः सिद्धिभ्यः
तस्याः सिद्ध्याः	ताभ्याम् सिद्धिभ्याम्	ताभ्यः सिद्धिभ्यः
तस्याः सिद्ध्याः	तयोः सिद्धयोः	तासाम् सिद्धीनाम्
तस्याम् सिद्ध्याम्	तयोः सिद्धयोः	तासु सिद्धिषु

sarva + loka

सर्वः लोकः सर्वम् लोकम् सर्वेण लोकेन सर्वस्मै लोकाय	सर्वी लोकौ सर्वी लोकौ सर्वाभ्याम् लोकाभ्याम् सर्वाभ्याम् लोकाभ्याम्	सर्वाः लोकाः सर्वान् लोकान् सर्वैः लोकैः सर्वेभ्यः लोकेभ्यः
सर्वस्मात् लोकात् सर्वस्य लोकस्य सर्वस्मिन् लोके	सर्वाभ्याम् लोकाभ्याम् सर्वयोः लोकयोः सर्वयोः लोकयोः	सर्वेभ्यः लोकेभ्यः सर्वेषाम् लोकानाम् सर्वेषु लोकेषु

tad + loka

सः लोकः तम् लोकम् तेन लोकेन तस्मै लोकाय	तौ लोकौ तौ लोकौ ताभ्याम् लोकाभ्याम् ताभ्याम् लोकाभ्याम्	ते लोकाः तान् लोकान् तैः लोकैः तेभ्यः लोकेभ्यः
तस्मात् लोकात् तस्य लोकस्य तस्मिन् लोके	ताभ्याम् लोकाभ्याम् तयोः लोकयोः तयोः लोकयोः	तेभ्यः लोकेभ्यः तेषाम् लोकानाम् तेषु लोकेषु

yad + jana

यः जनः यम् जनम् येन जनेन यस्मै जनाय	यौ जनौ यौ जनौ याभ्याम् जनाभ्याम् याभ्याम् जनाभ्याम्	ये जनाः यान् जनान् यैः जनैः येभ्यः जनेभ्यः
यस्मात् जनात् यस्य जनस्य यस्मिन् जने	याभ्याम् जनाभ्याम् ययोः जनयोः ययोः जनयोः	येभ्यः जनेभ्यः येषाम् जनानाम् येषु जनेषु

tad + jana

सः जनः तम् जनम् तेन जनेन तस्मै जनाय	तौ जनौ तौ जनौ ताभ्याम् जनाभ्याम् ताभ्याम् जनाभ्याम्	ते जनाः तान् जनान् तैः जनैः तेभ्यः जनेभ्यः
तस्मात् जनात् तस्य जनस्य तस्मिन् जने	ताभ्याम् जनाभ्याम् तयोः जनयोः तयोः जनयोः	तेभ्यः जनेभ्यः तेषाम् जनानाम् तेषु जनेषु

sarva + bhāva

सर्वः भावः सर्वम् भावम् सर्वेण भावेन सर्वस्मै भावाय	सर्वी भावौ सर्वी भावौ सर्वाभ्याम् भावाभ्याम् सर्वाभ्याम् भावाभ्याम्	सर्वाः भावाः सर्वान् भावान् सर्वैः भावैः सर्वेभ्यः भावेभ्यः
सर्वस्मात् भावात् सर्वस्य भावस्य सर्वस्मिन् भावे	सर्वाभ्याम् भावाभ्याम् सर्वयोः भावयोः सर्वयोः भावयोः	सर्वेभ्यः भावेभ्यः सर्वेषाम् भावानाम् सर्वेषु भावेषु

tad + bhāva

सः भावः तम् भावम् तेन भावेन तस्मै भावाय	तौ भावौ तौ भावौ ताभ्याम् भावाभ्याम् ताभ्याम् भावाभ्याम्	ते भावाः तान् भावान् तैः भावैः तेभ्यः भावेभ्यः
तस्मात् भावात् तस्य भावस्य तस्मिन् भावे	ताभ्याम् भावाभ्याम् तयोः भावयोः तयोः भावयोः	तेभ्यः भावेभ्यः तेषाम् भावानाम् तेषु भावेषु

yad + agni

यः अग्निः यम् अग्निम् येन अग्निना यस्मै अग्नये	यौ अग्नी यौ अग्नी याभ्याम् अग्निभ्याम् याभ्याम् अग्निभ्याम्	ये अग्नयः यान् अग्नीन् यैः अग्निभिः येभ्यः अग्निभ्यः
यस्मात् अग्नेः यस्य अग्नेः यस्मिन् अग्नौ	याभ्याम् अग्निभ्याम् ययोः अग्नयोः ययोः अग्नयोः	येभ्यः अग्निभ्यः येषाम् अग्नीनाम् येषु अग्निषु

tad + agni

सः अग्निः तम् अग्निम् तेन अग्निना तस्मै अग्नये	तौ अग्नी तौ अग्नी ताभ्याम् अग्निभ्याम् ताभ्याम् अग्निभ्याम्	ते अग्नयः तान् अग्नीन् तैः अग्निभिः तेभ्यः अग्निभ्यः
तस्मात् अग्नेः तस्य अग्नेः तस्मिन् अग्नौ	ताभ्याम् अग्निभ्याम् तयोः अग्नयोः तयोः अग्नयोः	तेभ्यः अग्निभ्यः तेषाम् अग्नीनाम् तेषु अग्निषु

tad + dhūma

सः धूमः तम् धूमम् तेन धूमेन तस्मै धूमाय	तौ धूमौ तौ धूमौ ताभ्याम् धूमाभ्याम् ताभ्याम् धूमाभ्याम्	ते धूमाः तान् धूमान् तैः धूमैः तेभ्यः धूमेभ्यः
तस्मात् धूमात् तस्य धूमस्य तस्मिन् धूमे	ताभ्याम् धूमाभ्याम् तयोः धूमयोः तयोः धूमयोः	तेभ्यः धूमेभ्यः तेषाम् धूमानाम् तेषु धूमेषु

etad + dhūma

एषः धूमः एतम् धूमम् एतेन धूमेन एतस्मै धूमाय	एतौ धूमौ एतौ धूमौ एताभ्याम् धूमाभ्याम् एताभ्याम् धूमाभ्याम्	एते धूमाः एतान् धूमान् एतैः धूमैः एतेभ्यः धूमेभ्यः
एतस्मात् धूमात् एतस्य धूमस्य एतस्मिन् धूमे	एताभ्याम् धूमाभ्याम् एतयोः धूमयोः एतयोः धूमयोः	एतेभ्यः धूमेभ्यः एतेषाम् धूमानाम् एतेषु धूमेषु

tad + yogin

सः योगी तम् योगिनम् तेन योगिना तस्मै योगिने	तौ योगिनौ तौ योगिनौ ताभ्याम् योगिभ्याम् ताभ्याम् योगिभ्याम्	ते योगिनः तान् योगिनः तैः योगिभिः तेभ्यः योगिभ्यः
तस्मात् योगिनः तस्य योगिनः तस्मिन् योगिनि	ताभ्याम् योगिभ्याम् तयोः योगिनोः तयोः योगिनोः	तेभ्यः योगिभ्यः तेषाम् योगिनाम् तेषु योगिषु

etad + yogin

एषः योगी एतम् योगिनम् एतेन योगिना एतस्मै योगिने	एतौ योगिनौ एतौ योगिनौ एताभ्याम् योगिभ्याम् एताभ्याम् योगिभ्याम्	एते योगिनः एतान् योगिनः एतैः योगिभिः एतेभ्यः योगिभ्यः
एतस्मात् योगिनः एतस्य योगिनः एतस्मिन् योगिनि	एताभ्याम् योगिभ्याम् एतयोः योगिनोः एतयोः योगिनोः	एतेभ्यः योगिभ्यः एतेषाम् योगिनाम् एतेषु योगिषु

Exercise 12 Declension V

• Make the charts of *kim + bhakta*; *kim + deva*; *kim + guṇa*; *kim + jana*; *kim + kāma*; *kim + nara*; *kim + ratha*; *kim + yajña*.

kim + bhakta

कः भक्तः	कौ भक्तौ	के भक्ताः
कम् भक्तम्	कौ भक्तौ	कान् भक्तान्
केन भक्तेन	काभ्याम् भक्ताभ्याम्	कैः भक्तैः
कस्मै भक्ताय	काभ्याम् भक्ताभ्याम्	केभ्यः भक्तेभ्यः
कस्मात् भक्तात्	काभ्याम् भक्ताभ्याम्	केभ्यः भक्तेभ्यः
कस्य भक्तस्य	कयोः भक्तयोः	केषाम् भक्तानाम्
कस्मिन् भक्ते	कयोः भक्तयोः	केषु भक्तेषु

kim + deva

कः देवः	कौ देवौ	के देवाः
कम् देवम्	कौ देवौ	कान् देवान्
केन देवेन	काभ्याम् देवाभ्याम्	कैः देवैः
कस्मै देवाय	काभ्याम् देवाभ्याम्	केभ्यः देवेभ्यः
कस्मात् देवात्	काभ्याम् देवाभ्याम्	केभ्यः देवेभ्यः
कस्य देवस्य	कयोः देवयोः	केषाम् देवानाम्
कस्मिन् देवे	कयोः देवयोः	केषु देवेषु

kim + guṇa

कः गुणः	कौ गुणौ	के गुणाः
कम् गुणम्	कौ गुणौ	कान् गुणान्
केन गुणेन	काभ्याम् गुणाभ्याम्	कैः गुणैः
कस्मै गुणाय	काभ्याम् गुणाभ्याम्	केभ्यः गुणेभ्यः
कस्मात् गुणात्	काभ्याम् गुणाभ्याम्	केभ्यः गुणेभ्यः
कस्य गुणस्य	कयोः गुणयोः	केषाम् गुणानाम्
कस्मिन् गुणे	कयोः गुणयोः	केषु गुणेषु

kim + jana

कः जनः	कौ जनौ	के जनाः
कम् जनम्	कौ जनौ	कान् जनान्
केन जनेन	काभ्याम् जनाभ्याम्	कैः जनैः
कस्मै जनाय	काभ्याम् जनाभ्याम्	केभ्यः जनेभ्यः
कस्मात् जनात्	काभ्याम् जनाभ्याम्	केभ्यः जनेभ्यः
कस्य जनस्य	कयोः जनयोः	केषाम् जनानाम्
कस्मिन् जने	कयोः जनयोः	केषु जनेषु

kim + kāma

कः कामः	कौ कामौ	के कामाः
कम् कामम्	कौ कामौ	कान् कामान्
केन कामेन	काभ्याम् कामाभ्याम्	कैः कामैः
कस्मै कामाय	काभ्याम् कामाभ्याम्	केभ्यः कामेभ्यः
कस्मात् कामात्	काभ्याम् कामाभ्याम्	केभ्यः कामेभ्यः
कस्य कामस्य	कयोः कामयोः	केषाम् कामानाम्
कस्मिन् कामे	कयोः कामयोः	केषु कामेषु

kim + nara

कः नरः	कौ नरौ	के नराः
कम् नरम्	कौ नरौ	कान् नरान्
केन नरेण	काभ्याम् नराभ्याम्	कैः नरैः
कस्मै नराय	काभ्याम् नराभ्याम्	केभ्यः नरेभ्यः
कस्मात् नरात्	काभ्याम् नराभ्याम्	केभ्यः नरेभ्यः
कस्य नरस्य	कयोः नरयोः	केषाम् नराणाम्
कस्मिन् नरे	कयोः नरयोः	केषु नरेषु

kim + ratha

कः रथः	कौ रथौ	के रथाः
कम् रथम्	कौ रथौ	कान् रथान्
केन रथेन	काभ्याम् रथाभ्याम्	कैः रथैः
कस्मै रथाय	काभ्याम् रथाभ्याम्	केभ्यः रथेभ्यः
कस्मात् रथात्	काभ्याम् रथाभ्याम्	केभ्यः रथेभ्यः
कस्य रथस्य	कयोः रथयोः	केषाम् रथानाम्
कस्मिन् रथे	कयोः रथयोः	केषु रथेषु

kim + yajña

कः यज्ञः	कौ यज्ञौ	के यज्ञाः
कम् यज्ञम्	कौ यज्ञौ	कान् यज्ञान्
केन यज्ञेन	काभ्याम् यज्ञाभ्याम्	कैः यज्ञैः
कस्मै यज्ञाय	काभ्याम् यज्ञाभ्याम्	केभ्यः यज्ञेभ्यः
कस्मात् यज्ञात्	काभ्याम् यज्ञाभ्याम्	केभ्यः यज्ञेभ्यः
कस्य यज्ञस्य	कयोः यज्ञयोः	केषाम् यज्ञानाम्
कस्मिन् यज्ञे	कयोः यज्ञयोः	केषु यज्ञेषु

Exercise 13 Conjugation I

- Make the charts of $\sqrt{nam[a]}$, $\sqrt{vad[a]}$, $\sqrt{pāth[a]}$, $\sqrt{rakṣ[a]}$, $\sqrt{likh[a]}$, $\sqrt{[du]pac[aṣ]}$, $\sqrt{srj[a]}$, $\sqrt{has[e]}$, $\sqrt{sprś[a]}$.

$\sqrt{nam[a]}$ – to bow; sound

नमति	नमतः	नमन्ति
नमसि	नमथः	नमथ
नमामि	नमावः	नमामः

$\sqrt{vad[a]}$ – to speak

वदति	वदतः	वदन्ति
वदसि	वदथः	वदथ
वदामि	वदावः	वदामः

$\sqrt{pāth[a]}$ – to speak, read, study

पठति	पठतः	पठन्ति
पठसि	पठथः	पठथ
पठामि	पठावः	पठामः

$\sqrt{rakṣ[a]}$ – to protect

रक्षति	रक्षतः	रक्षन्ति
रक्षसि	रक्षथः	रक्षथ
रक्षामि	रक्षावः	रक्षामः

$\sqrt{likh[a]}$ – to draw, scratch (write)

लिखति	लिखतः	लिखन्ति
लिखसि	लिखथः	लिखथ
लिखामि	लिखावः	लिखामः

$\sqrt{[du]pac[aṣ]}$ – to cook, digest

पचति	पचतः	पचन्ति
पचसि	पचथः	पचथ
पचामि	पचावः	पचामः

$\sqrt{srj[a]}$ – to let loose, create

सृजति	सृजतः	सृजन्ति
सृजसि	सृजथः	सृजथ
सृजामि	सृजावः	सृजामः

$\sqrt{has[e]}$ – to laugh

हसति	हसतः	हसन्ति
हससि	हसथः	हसथ
हसामि	हसावः	हसामः

$\sqrt{sprś[a]}$ – to touch

स्पृशति	स्पृशतः	स्पृशन्ति
स्पृशसि	स्पृशथः	स्पृशथ
स्पृशामि	स्पृशावः	स्पृशामः

- Make the charts of $\sqrt{dṛś[ir]}$ (*paśya*), $\sqrt{gam[!]}$ (*gaccha*), $\sqrt{sthā}$ (*tiṣṭha*), $\sqrt{pā}$ (*piba*), $\sqrt{iṣ[u]}$ (*iccha*), $\sqrt{bhū}$ (*bhava*), $\sqrt{nr̥t[ī]}$ (*nr̥tya*), $\sqrt{cur[a]}$ (*coraya*), $\sqrt{cit[i]}$ (*cintaya*), \sqrt{katha} (*kathaya*), $\sqrt{smṛ}$ (*smara*), $\sqrt{hr̥[ñ]}$ (*hara*).

$\sqrt{dṛś[ir]}$ – to see

पश्यति	पश्यतः	पश्यन्ति
पश्यसि	पश्यथः	पश्यथ
पश्यामि	पश्यावः	पश्यामः

$\sqrt{gam[!]}$ – to go

गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
गच्छसि	गच्छथः	गच्छथ
गच्छामि	गच्छावः	गच्छामः

$\sqrt{sthā}$ – to stand

तिष्ठति	तिष्ठतः	तिष्ठन्ति
तिष्ठसि	तिष्ठथः	तिष्ठथ
तिष्ठामि	तिष्ठावः	तिष्ठामः

$\sqrt{pā}$ – to drink

पिबति	पिबतः	पिबन्ति
पिबसि	पिबथः	पिबथ
पिबामि	पिबावः	पिबामः

$\sqrt{bhū}$ – to be, exist, become

भवति	भवतः	भवन्ति
भवसि	भवथः	भवथ
भवामि	भवावः	भवामः

$\sqrt{iṣ[u]}$ – to wish, desire

इच्छति	इच्छतः	इच्छन्ति
इच्छसि	इच्छथः	इच्छथ
इच्छामि	इच्छावः	इच्छामः

$\sqrt{nr̥t[ī]}$ – to dance, act

नृत्यति	नृत्यतः	नृत्यन्ति
नृत्यसि	नृत्यथः	नृत्यथ
नृत्यामि	नृत्यावः	नृत्यामः

$\sqrt{cur[a]}$ – to steal

चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति
चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ
चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः

$\sqrt{cit[i]}$ – to think, remember

चिन्तयति	चिन्तयतः	चिन्तयन्ति
चिन्तयसि	चिन्तयथः	चिन्तयथ
चिन्तयामि	चिन्तयावः	चिन्तयामः

\sqrt{katha} – to tell

कथयति	कथयतः	कथयन्ति
कथयसि	कथयथः	कथयथ
कथयामि	कथयावः	कथयामः

$\sqrt{smṛ}$ – to think, remember

स्मरति	स्मरतः	स्मरन्ति
स्मरसि	स्मरथः	स्मरथ
स्मरामि	स्मरावः	स्मरामः

$\sqrt{hr̥[ñ]}$ – to carry, remove

हरति	हरतः	हरन्ति
हरसि	हरथः	हरथ
हरामि	हरावः	हरामः

Exercise 14

Sanskrit Texts

Conversation

संवाद conversation

शिष्टाचार proper / good behavior

नमस्ते । नमस्कारः । नमो नमः । Hello! स्वागतम् । Welcome!

सुप्रभातम् । Good morning. शुभरात्रिः । Good night.

भो । महोदयः । Sir! श्रीमन् (8.1) । Mr., Sir! श्रीमति (8.1) । Mrs., Madam!

कृपया 'by your mercy', please धन्यवादः । Thank you.

श्रीमन् कृपया कः समयः । Sir! Please, what is the time (*samaya*)?

you (1.1) your (8.1)

masc. भवान् भवतः

fem. भवती भवत्याः

भवान् कः । <masc.> Who are you? अहम् विद्यार्थी । I am a [male] student.

भवती का । <fem.> Who are you? अहम् विद्यार्थिनी । I am a [female] student.

... शिक्षकः [male] teacher शिक्षिका [female] teacher चिकित्सकः doctor वैद्यः ayurvedic doctor तन्त्रज्ञः

engineer न्यायवादी lawyer अध्यक्षः director वृद्धः चोरः old thief कृशः भृत्यः skinny servant स्थूलः

गृहस्थः fat householder वामनी कुमारी short girl उन्नतः कुमारः tall boy अमेरिका-देशीयः यात्रिकः

American traveler बहुसुन्दरः भारतीयः राजकुमारः very beautiful Indian prince (*rāja-kumāra* – the king's son)

Perplexed at seeing the whole universe, past and future, situated in one place, Arjuna asked Kṛṣṇa that very question:

आख्याहि मे, भवान् कः Please tell me, who are You. (11.31) लोक-क्षयकृत् कालः अस्मि (The Supreme Lord replied:) I am time (*kāla*), the destroyer of the worlds. (11.32)

भवतः नाम किम् । <masc.> What is your name? मम नाम गोपालः । My name is Gopāla.

भवत्याः नाम किम् । <fem.> What is your name? मम नाम गङ्गा । My name is Gaṅgā.

masc. सः he

fem. सा she

neut. तद् it

सः कः । Who is he? सः गौराङ्गः वा । Is he Gaurāṅga? (here *vā* is used as a question mark) आम्, सः गौराङ्गः ।

Yes, he is Gaurāṅga. भवान् गौराङ्गः वा । Are you Gaurāṅga? न, अहम् गौराङ्ग-दासः । No, I am Gaurāṅga-dāsa.

सा मालती । She is Mālatī. भवती मालती वा । Are you Mālatī? आम्, अहम् मालती । Yes, I am Mālatī.

तद् किम् । What is that? तद् पत्रम् । That is a leaf (or letter). ...पुष्पम् flower फलम् fruit तोयम् water

पुस्तकम् book रेल-यानम् a train (the English word 'rail' is taken as a if it were a proper noun 'rel'; *yāna* means vehicle)

masc. सः he तस्य his कस्य whose

fem. सा she तस्याः her कस्याः whose

neut. तद् it तस्य its कस्य whose

तस्य नाम किम् । What is his (*tasya*) name? तस्य नाम गौर-कृष्णः । His name is Gaura-Kṛṣṇa.

दशरथस्य पुत्रस्य नाम किम् । What is the name of Daśaratha's son? दशरथस्य पुत्रस्य नाम राम । The name of Daśaratha's son is Rāma.

तस्याः नाम किम् । What is her name? तस्याः नाम मालती । Her name is Mālatī.

तस्याः नद्याः नाम किम् । What is the name of that river (*nadī*). तस्याः नद्याः नाम यमुना । The name of that river is Yamunā.

तस्य नाम किम् । What is its name? तस्य नाम कलम । Its name is '*kalama*' (pen).

तस्य पुस्तकस्य नाम किम् । What is the name of that book? तस्य पुस्तकस्य नाम भगवद्गीता । The name of that book is *Bhagavad-gītā*.

कस्य नाम महातपाः । Whose name is Mahātapāḥ? मुनेः नाम महातपाः । The *muni's* name is Mahātapāḥ. कस्याः नाम सावित्री । Whose name is Sāvitrī? तस्याः नाम सावित्री । Her name is Sāvitrī.

he	करोति he does
you	करोषि you do
I	करोमि I do

सः किम् करोति । What is he doing? सः पठति । He reads. He is reading.

The present tense may indicate either of these meanings – he reads, he is reading.

आनयति he/she/it brings उत्तिष्ठति stands up उपविशति sits down कथयति speaks खादति eats खेलति plays गच्छति goes निद्राति sleeps पिबति drinks पृच्छति asks भवति is, exists, becomes मिलति meets हसति laughs

सा किम् करोति । What is she doing? सा पठति । She is reading.

The verb forms are the same for male and female.

त्वम् किम् करोषि । What are you doing? (informal)

भवान् (masc.) किम् करोति । What are you doing? (formal) भवती (fem.) किम् करोति । What are you doing?

Karoti actually means 'does' – but it is also used in combination with *bhavān / bhavātī* (honorific).

अहम् पठामि । I am reading.

कार्यं करोमि, उद्योगम् करोमि I work प्रयत्नम् करोमि I try आनयामि bring उत्तिष्ठामि stand up उपविशामि sit down कथयामि speak खादामि eat खेलामि play गच्छामि go निद्रामि sleep पिबामि drink पृच्छामि ask भवामि am, exist, become मिलामि meet हसामि laugh

ईश्वरः कुत्र अस्ति । Where is the Lord? ...इह / अत्र here तत्र there अन्यत्र elsewhere सर्वत्र everywhere ईश्वरः सर्वत्र अस्ति The Lord is everywhere.

भवान् कुत्र कार्यं करोति । Where do you work? अहम् कार्यालये कार्यं करोमि । I work in an office. ...यन्त्राकारे in a factory वित्तकोषे in a bank भवतः पिता कुत्र कार्यं करोति । Where does your father work? मम पिता चिकित्सालये कार्यं करोति । My father works in a hospital. भवतः गृहम् कुत्र अस्ति । Where is your house? मम गृहम् भारते अस्ति । My house is in Bhārata. भवतः गृहम् भारते कुत्र अस्ति । Where in Bhārata is your house? मम गृहम् भारते मथुरायाम् अस्ति । My house in Bhārata is in Mathurā. भवतः भ्राता कुत्र पठति । Where does your brother study? मम भ्राता अन्यत्र पठति । My brother studies in another place. भवान् कुत्र गच्छति । Where are you going? अहम् गृहम् गच्छामि । I going home.

भवान् कुतः आगच्छति । Where are you coming from (*kutaḥ*)? अहम् गृहतः आगच्छामि । I am coming from home.

अद्य कः वासरः । What day is today? अद्य सोमवासरः । Today is Monday. ...इदानीम् now श्वः tomorrow ह्यः yesterday मङ्गल-वासरः Tuesday बुद्ध-वासरः Wednesday गुरु-वासरः Thursday शुक्र-वासरः Friday शनि-वासरः Saturday रवि-वासरः Sunday

भवान् कदा उत्तिष्ठति । When (*kadā*) do you get up? अहम् चतुर्वादने उत्तिष्ठामि । I get up at four o'clock. कस्मिन् समये । At what time (*samaya*)? युक्ते समये । At the right time. सीते भवती कदा स्नानम् करोति । Sitā, when do you take bath? अहम् पञ्चवादने स्नानम् करोमि । I take bath at five o'clock. भो मेदिनीपति-महोदय कदा भोजनम् भवति । O Medinīpati, at what time is the meal? दशवादने । At ten o'clock. भवान् कदा

मायापूरम् गच्छति । When do you go to Māyāpūra? अहम् मार्च-मासे गच्छामि । I go in the month (*māsa*) of March ('*mārc*').

अस्मान् विस्मरति वा । Have you forgotten us? नैव । (*na eva*) 'Certainly not.' Never. आगन्तव्यम् भोः । Please come. Please visit us. आगच्छामि भोः । I [will] come, Sir. अवश्यम् आगच्छामि । Certainly, I will come. श्वः सायम् मिलामः वा । Shall we meet tomorrow evening? अस्तु । 'So be it.' All right. O.K. साधु साधु । 'Good good.' Very good. पुनः मिलामः । 'Let us meet again.' See you again. Good-bye.

	singular	plural
masc.	सः he	ते they
fem.	सा she	ताः they
neut.	तद् it	तानि they

सः कः । Who is he? सः बालकः । He is a boy.

ते के । Who are they? ते बालकाः । They are boys.

सा का । Who is she? सा महिला । She is a woman.

ताः काः । Who are they? ते महिलाः । They are women.

तद् किम् । What is that? तद् पुस्तकम् । That is a book.

तानि कानि । What are those? तानि पुस्तकानि । Those are books.

बालकाः किम् कुर्वन्ति । What are the boys doing? बालकाः खेलन्ति । The boys play. वानराः कूर्दन्ति । The monkeys jump. राक्षसाः मांसम् खादन्ति । The Rākṣasas eat meat. गावः जलम् पिबन्ति । The cows (from *go*) drink water (*jala*). महिलाः अन्नम् पचन्ति । The women cook food. गोप्यः रसगोलकानि आनयन्ति । The *gopīs* bring *rasagula* sweets. चौराः किम् कुर्वन्ति । What are the thieves doing? चौराः नवनीतम् चोरयन्ति । The thieves steal butter.

भवान् कः । Who are you? (sing.) भवन्तः के । Who are you? (pl.) वयम् भारतीयाः । We are Indians.

bhavantaḥ sarve bhīṣmam abhirakṣantu – you all must fully protect Bhīṣma (1.11)

किम् सर्वं कुशलम् । सर्वं कुशलं वा । Is everything fine? सर्वं कुशलम् । Everything is fine. गृहे सर्वे कुशलिनः वा । Are all well at home (*grhe*)? सर्वे कुशलिनः । All are well. पितृ-पादाः कथम् सन्ति । How is father? (*pādaḥ* can be added after a name to show respect – *śrīmān mukunda-pādaḥ*)

सप्ताहे कति दिनानि सन्ति । How many days are there in a week? सप्ताहे सप्त दिनानि सन्ति । In a week (*saptāha*) there are seven days. भवतः मुखे कति दन्ताः सन्ति । How many teeth are in your mouth? मम मुखे त्रिंशत् दन्ताः सन्ति । In my mouth are thirty teeth. भवतः हस्ते कति अङ्गुल्यः सन्ति । How many fingers are in your hand? मम हस्ते पञ्च अङ्गुल्यः सन्ति । In my hand are five fingers. भवान् कति कदलीफलानि क्रोणाति । How many bananas do you buy? अहम् दश कदलीफलानि क्रोणामि । I buy ten bananas. भवान् प्रत्यहम् कति पुस्तकानि पठति । How many books do you study every day? अहम् प्रत्यहम् त्रीणि पुस्तकानि पठामि । I study three books every day. भवतः वयः किम् । What is your age? How old are you? मम वयः द्वादश वर्षाणि । My age is twelve years.

तिष्ठतु भोः । Please stay. उपविशतु । Please sit down. दुग्धम् पिबतु । Please drink milk (*dugdha*). पुनः अन्नम् आवश्यकम् वा । 'Again food necessary?' Should I serve you more? मास्तु मास्तु, पर्याप्तम् । No, no, enough. सीते भवती वनम् न गच्छतु । *Sītā*, you should not go to the forest! कृपया संस्कृतम् वदतु । Please speak Sanskrit. भवान् कृपया लेखनीम् एकवारम् ददातु । 'Please give me your pen (*lekhanī*) 'one time.' Please lend me your pen. किञ्चित् कालम् द्विचक्रिकाम् ददातु । Please give me the bicycle for some time. छात्राः भवन्तः सर्वे आगच्छन्तु । Students, you all come please. अस्तु । 'Be it!' Yes. तथास्तु । (*tathā astu*) 'So be it!' Yes.

मम वचनम् शृणोतु । Please listen to me. यथार्थं वदामि । I am telling the truth. ज्ञातम् वा । You understand? भवान् अङ्गीकरोति वा । Do you agree? भवान् किम् चिन्तयति । What do you think? तत्र आसीत् वा । Was it there? कथम् आसीत् । How was it? अस्य किम् कारणम् । What is the reason for this? किमर्थं तदेवम् अभवत् । Why did it happen so? समाप्तम् वा । Is it over? तत् सत्यम् वा । Is it true? भवान् विश्वासम् करोति । Do you believe that? सः विश्वासयोग्यो वा । Is he trustworthy? किमपि उक्तवान् वा । Did you say

anything? निश्चयः नास्ति । It is not sure. अहम् न जानामि । I don't know. स्पष्टम् न जानामि । I don't know exactly. आम्, तत् सत्यम् । Yes, that is true. भवतः वचनम् सत्यम् । You are right. क्षम्यताम् । Excuse me. चिन्ता मास्तु । 'Anxiety shall not be (*mā astu*).' Don't worry! तद्विषये चिन्ता मास्तु । Don't worry about that.

संस्कृतसम्भाषणेन को लाभः । What is the gain by a conversation in Sanskrit? संस्कृतसम्भाषणेन ज्ञानम् भवति । By Sanskrit conversation knowledge comes.

Knowledge

कस्य अपि वस्तुनः यथार्थतः ज्ञानम् 'विद्या' इति कथ्यते । The proper knowledge of any subject is called *vidyā* (education, knowledge). संसारे यानि धनानि सन्ति, तेषु विद्या सर्व-श्रेष्ठम् धनम् अस्ति । Whatever treasures there are in this world, among them *vidyā* is the best treasure of all. विद्यया मनुष्यः स्वकीयम् कर्तव्यम् अ-कर्तव्यम् च जानाति । By *vidyā* a man knows what is his duty and what is not his duty. विद्यया एव मनुष्यः जानाति यद् संसारे कः धर्मः, कः अ-धर्मः, किम् पापम्, किम् च पुण्यम् इति । By *vidyā* alone a man knows what in the world is religion, what is irreligion, what is vice and what virtue. विद्यया एव मनुष्यः सत्-मार्गम् अनुसरति, कु-मार्गं च परित्यजति । By *vidyā* alone a man follows the right path and gives up the wrong path. विद्यया एव मनुष्यः यथार्थतः मनुष्यः भवति । By *vidyā* alone a man becomes a real human. अतः कथ्यते – विद्या-विहीनः पशुः, अर्थात् विद्यया रहितः नरः पशुः भवति । Therefore it is said – the animal has no *vidyā*, i.e., without *vidyā* the man becomes an animal. सर्वाणि धनानि व्यये कृते न्यूनानि भवन्ति, परन्तु विद्या व्यये कृते वर्धते । All treasures, when spent diminish, but when *vidyā* is used, it increases. विद्यया मनुष्यस्य सम्मानम् भवति । By *vidyā* a man becomes honored. विद्वान् मनुष्यः सर्वत्र सम्मानम् लभते । An learned man gains honor everywhere. राजा स्व-देशे एव पूज्यते, परन्तु विद्वान् सम्पूर्णं जगति आदरम् प्राप्नोति । A king is honored only in his country, but a learned man gains honor in the whole world. सर्वेषाम् एतद् कर्तव्यम् अस्ति, यद् ते परिश्रमेण विद्याम् पठेयुः । This is the duty of all, that they acquire ('study') *vidyā* with hard labor.

Hitopadeśa

(Muni-mūṣika-kathā – The story (kathā) of the muni and the mouse (mūṣika), from Hitopadeśa)

पुरातन-काले In old times तपोवने in [the forest] Tapovana कश्चित् मुनिः some muni आसीत् । was living. तस्य नाम महातपाः । His name was Mahātāpāḥ. कदाचित् सः मुनिः Once this muni आश्रमस्य समीपे near (samīpa) the āśrama काक-मुखात् परिभ्रष्टम् from a crow's beak (kāka-mukha) fallen एकम् मूषिक-शावकम् दृष्टवान् । a baby (śāvaka) mouse he saw. करुणया तम् मूषिक-शावकम् Mercifully that baby mouse आश्रमम् आनीतवान् । to the āśrama he brought. प्रतिदिनम् Every day धान्यकणान् दत्त्वा pieces of grain (dhānya) giving तम् प्रीत्या पोषितवान् । he fed it with affection. अल्पेन एव कालेन Within a very short time मूषिकः सम्यक् प्रवृद्धः । the mouse was fully grown up.

अथ कदाचित् Then once कश्चन मार्जालः some cat तत्र आगतवान् । came there. मार्जालात् भीतः मुषिकः Fearful of the cat, the mouse मुनेः समीपम् आगत्य उक्तवान् । near the muni coming said: पूज्य ! एषः मार्जालः Sir! this cat माम् खादितुम् आगच्छति । comes to eat me. कृपया मार्जालात् Please from the cat माम् रक्षतु भवान् इति । you protect me! मुनिः – भीतिः मास्तु । The muni [said]: Do not fear. अहम् भवन्तम् अपि मार्जालम् करोमि । I make you also a cat. इत्युक्त्वा saying this स्वतपःप्रभावेण by the power of his austerities (svatapaḥ) तम् मूषिकम् that mouse मार्जालम् कृतवान् । he made a cat.

पुनः कदाचित् कश्चन शुनकः Again once some dog तत्र आगतवान् । came there. शुनकात् भीतः मार्जालः Fearful of the dog, the cat मुनेः समीपम् आगत्य उक्तवान् । coming close to the muni, said: पूज्य पश्यतु एतम् दुष्ट-शुनकम् । Sir! See this rascal dog (śunaka). सः माम् खादितुम् इच्छति । He wants to eat me. कृपया शुनकात् Please, from the dog माम् रक्षतु भवान् इति । you protect me. मुनिः – चिन्ता मास्तु । The muni [said] : Do not worry. अहम् भवन्तम् अपि शुनकम् करोमि I make you also a dog. इत्युक्त्वा तम् मार्जालम् शुनकम् कृतवान् । Speaking thus, he made that cat a dog.

पुनः कदाचित् कश्चन व्याघ्रः Again, once a tiger (vyāghra) तत्र आगतवान् । came there. व्याघ्रात् भीतः शुनकः Afraid of the tiger, the dog पुनरपि मुनेः समीपम् एव again near to the muni शरणम् गतवान् । went for shelter. मुनिम् उक्तवान् च - पूज्य And it said to the muni: Sir! एतस्मात् भयङ्करात् व्याघ्रात् From this fearsome tiger माम् रक्षतु भवान् इति । you please protect me. मुनिः यथापूर्वं The muni as before [said]: चिन्ताम् मा करोतु भवान् । You should not worry. अहम् भवन्तम् अपि व्याघ्रम् करोमि I make you also a tiger. इत्युक्त्वा तम् शुनकम् व्याघ्रम् कृतवान् । Speaking thus, he made that dog a tiger.

अनन्तरम् च सः व्याघ्रः And then that tiger निर्भयेन आश्रमे सर्वत्र अटति । fearlessly roamed everywhere in the āśrama. मुनिः तु But the muni तम् व्याघ्रम् मूषिकम् इव पश्यति स्म । saw that tiger like a mouse (sma indicates the past). तस्मात् व्याघ्रात् From that tiger तस्य तु किञ्चित् अपि भयम् न आसीत् एव । and his fear was (āsīt) not the least. आश्रमे अन्ये अपि जनाः In the āśrama also other people वासम् कुर्वन्ति स्म । were living ('made a home'). ते सर्वे तम् व्याघ्रम् दृष्ट्वा they all, seeing that tiger, वदन्ति स्म used to say: एषः व्याघ्रः वास्तविकः व्याघ्रः न । This tiger is actually (vāstavikah) not a tiger. सः तु कश्चन मूषिकः । He is just a mouse. एषः मुनिः तपः-प्रभावेन This muni by the power of austerities तम् मूषिकम् व्याघ्रम् कृतवान् अस्ति । made that mouse a tiger. अतः एषः व्याघ्ररूपः मूषिकः एव इति । Therefore, he is just a mouse in the shape (rūpa) of a tiger.

तत् श्रुत्वा व्याघ्रः चिन्तितवान् । Hearing this, the tiger thought: यावत्-पर्यन्तम् एषः मुनिः जीवति As long as this muni lives तावत्-पर्यन्तम् जनाः एवम् एव वदन्ति । so long the people will speak in this way. ते माम् मूषिकम् एव मन्यन्ते They consider me just a mouse न तु व्याघ्रम् । and not a tiger. एषा अपकीर्तिः दूरी-करणीया चेद् If this infamy is to be removed मया मुनिः मारणीयः एव । the muni has to be killed by me. अतः तम् इदानीम् एव मारयामि Therefore right now I kill him, इति चिन्तयित्वा thinking thus मुनेः समीपम् गतवान् । he went to the muni. परन्तु मुनिः But the muni व्याघ्रस्य दुरालोचनम् ज्ञातवान् । understood the evil intention (dur-ālocana) of the tiger. कोपेन व्याघ्रम् दृष्ट्वा Looking with anger (kopa) at the tiger पुनर्मूषिको भव (punaḥ mūṣikah bhava) "Again become a mouse," इति उक्त्वा तम् व्याघ्रम् पुनरपि मूषिकम् कृतवान् । saying this, he made that tiger again a mouse. मूषिकः लज्जया ततः पलायनम् कृतवान् । The mouse out of shame (lajjā) ran away from there.

Śrī-Kali-santaraṇa-Upaniṣad

हरिः ॐ ॥ द्वापरान्ते At the end of Dvāpara-yuga नारदो ब्रह्माणम् जगाम Nārada Muni approached Brahmā [and said:] कथम् भगवन् How, o Lord! गाम् पर्यटन् while wandering on earth कलिम् सन्तरेयमिति । can I cross over Kali-yuga? स होवाच ब्रह्मा Lord Brahmā replied: साधु पृष्टो ऽस्मि An excellent question! सर्वश्रुतिरहस्यम् गोप्यम् तच्छृणु Please listen to the confidential secret of all the Vedas येन कलिसंसारम् तरिष्यसि । by which you will be able to cross the material ocean in Kali-yuga. भगवत आदिपुरुषस्य नारायणस्य Of the Supreme Lord Nārāyaṇa नामोच्चारणमात्रेण just by reciting the name निर्धूतकलिर्भवतीति । the evil of Kali-yuga is destroyed.

नारदः पुनः पप्रच्छ । Nārada again asked: तन्नाम किमिति । What is that name? स होवाच हिरण्यगर्भः । Lord Brahmā replied:

हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ।
हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे ॥
इति षोडशकं नाम्नां कलिकल्मषनाशनम् ।
नातः परतरोपायः सर्ववेदेषु दृश्यते ॥

Hare Kṛṣṇa Hare Kṛṣṇa Kṛṣṇa Kṛṣṇa Hare Hare Hare Rāma Hare Rāma Rāma Rāma Hare Hare. These sixteen names [of the *mahā-mantra*] destroy the sins of Kali-yuga. There is no better means than this found in all the Vedas. इति षोडशकलावृतस्य जीवस्यावरणविनाशनम् । Thus, the living entity's covering, made of sixteen layers, is destroyed. ततः प्रकाशते परम् ब्रह्म And then the supreme Brahman shines मेघापाये रविरश्मिमण्डलीवेति । like the sun's rays when the clouds disappear.

पुनर्नारदः पप्रच्छ Nārada again enquired: भगवन् को ऽस्य विधिरिति । O Lord! What is the regulation for this [recitation]? तम् होवाच [Brahmā] told him: नास्य विधिरिति । There is no regulation. सर्वदा शुचिरशुचिर्वा पठन् Whether pure or impure, reciting it constantly, ब्रह्मणः सलोकताम् समीपताम् सरूपताम् सायुज्यतामेति । one achieves [four kinds of spiritual liberation, namely] *salokatā*, *samīpatā*, *sarūpatā* and *sāyujyatā*. यदास्य षोडशकस्य When this [*mahā-mantra*] consisting of sixteen words सार्धत्रिकोटीर्जपति one chants thirty-five million times, तदा ब्रह्महत्याम् तरति । one counteracts *brahmahatyā* (the killing of a *brāhmaṇa*). तरति वीरहत्याम् । One counteracts *vīrahatyā* (the killing of a man or son). स्वर्णस्तेयात्पूतो भवति । One is purified from *svaṛṇa-steya* (theft of gold). पितृदेवमनुष्याणामपकारात्पूतो भवति । One is purified from offenses towards *pitrs*, *devas* and men. सर्वधर्मपरित्यागपापात्सद्यः शुचितामाप्नुयात् । One is at once purified from the sin of abandoning all religious duties. सद्यो मुच्यते सद्यो मुच्यते at once he becomes liberated.

इत्युपनिषत् ॥ This is *Upaniṣad*. ॐ सह नाववत्विति शान्तिः ॥ May the Lord protect us [two – the *guru* and *śiṣya*].

हरिः ॐ तत्सत् ॥ इति श्रीकलिसन्तरणोपनिषत् समाप्ता ॥ Thus ends *Kali-santaraṇa-Upaniṣad*.

अ_a आ_ā म_{ma} मा_{mā} मम_{mama} म्_m आम्_{ām} माम्_{mām}

Pronunciation

Vowels

Simple Vowels:

(listed in pairs of short and long vowels)

अ _a	आ _ā	इ _i	ई _ī	उ _u	ऊ _ū	ऋ _r	ॠ _{r̄}
----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	-----------------

'Combined' Vowels:

ए _e	ऐ _{ai}	ओ _o	औ _{au}
----------------	-----------------	----------------	-----------------

Nasalization (a dot) and Echo (a colon)

ṁ	ḥ
---	---

Consonants

Full Contact Consonants with Nasals:

क _{ka}	ख _{kha}	ग _{ga}	घ _{gha}	ङ _{ṅa}	
च _{ca}	छ _{cha}	ज _{ja}	झ _{jha}	ञ _{ña}	
ट _{ṭa}	ठ _{ṭha}	ड _{ḍa}	ढ _{ḍha}	ण _{ṇa}	
त _{ta}	थ _{tha}	द _{da}	ध _{dha}	न _{na}	
प _{pa}	फ _{pha}	ब _{ba}	भ _{bha}	म _{ma}	

Semivowels:

य _{ya}	र _{ra}	ल _{la}	व _{va}
-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

Sibilants:

श _{śa}	ष _{ṣa}	स _{sa}
-----------------	-----------------	-----------------

ह _{ha}

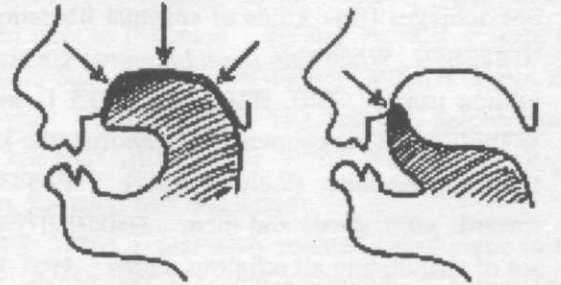
• short and long vowels as in 'but' and 'rather': *na, sama, anta, danta, mada, prajā, nāsā, ādara, rūya, mānava, hantā, dvi, tri, divya, gati, nāsikā, gītā, budha, yūyam, sūpa, pūruṣa, ṛta*

• 'combined' vowels: *te, Caitanya, no, gauḥ, kṛtvaiva tṛptim bhajataḥ sadaiva, vande rūpa-sanātanaḥ raghu-yugau*

• visarga (h): *anta, antaḥ, manaḥ, agniḥ, bandhuḥ, buddheḥ, hetoḥ, kāmaiḥ, gauḥ duḥkha, manaḥ-prasādaḥ, kīrtanīyaḥ sadā hariḥ*

• aspirates – the 'h' here indicates much air, not the consonant ह *ha*: *ka-kha (sukha), ga-gha, ca-cha, ja-jha, ṭa-ṭha, ḍa-ḍha, ta-tha (patha, no English th), da-dha (rā-dhe, not 'rād-he'), pa-pha (kapha, no f), ba-bha*

• palatals (keep ☺!): *i, ī, iś, īśa, yaśa, Śiva, ca, cha, ja, jha, ñ, Śaci, cañcalā*



• cerebrals (with a dot): *ṭa (vaṁśī-vaṭa-ṭaṭa), ṭha (ṭhākura), ḍa (pāṇḍava), ḍha, ṇa (koṇa), ra (Rāma), śa (Kṛṣṇa), and also ṛ (ṛṣabha)*

→ three sibilants: Śiva ☺, Viṣṇu, sevā, śīrṣāsana

• jña: 'j-ña' (best), 'gnya' (also good)

• double consonants: *jagan-nātha, śrad-dhā, ut-tama*

ha re kṛ ṣṇa ha re kṛ ṣṇa kṛ ṣṇa kṛ ṣṇa ha re ha re
 ha re rā ma ha re rā ma rā ma rā ma ha re ha re

न_{na} ना_{nā} नाम_{nāma} मान_{māna} मां_{mām} नमः_{namaḥ}

क_{ka} काम_{kāma} र_{ra} राम_{rāma} ह_{ha} हर_{hara} हरा_{harā}

Sandhi

nama om viṣṇu-pādāya kṛṣṇa-preṣṭhāya bhū-tale
śrīmate bhaktivedānta- svāminn iti nāmine
namas te sārasvate deve gaura-vāṇi-pracāriṇe
nirviṣeṣa-śūnyavādi- pāścātya-deśa-tāriṇe

Sandhi:
veda-anta, svāmin iti
namaḥ te

Gurv-aṣṭakam

(1)
saṁsāra-dāvānala-līḍha-loka-
trāṇāya kārūṇya-ghanāghanatvam
prāptasya kalyāṇa-guṇārṇavasya
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(2)
mahāprabhoḥ kīrtana-nṛtya-gīta-
vādītra-mādyan-manaso rasena
romāñca-kampāśru-taraṅga-bhājo
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(3)
śrī-vigrahārādhana-nitya-nānā-
śṛṅgāra-tan-mandira-mārjanāḍau
yuktasya bhaktāṁś ca niyuñjato 'pi
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(4)
catur-vidha-śrī-bhagavat-prasāda-
svādv-anna-tṛptān hari-bhakta-saṅghān
kṛtvāiva tṛptiṁ bhajataḥ sadāiva
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(5)
śrī-rādhikā-mādhavayor apāra-
mādhurya-līlā guṇa-rūpa-nāmnām
prati-kṣaṇāsvādāna-lolupasya
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(6)
nikuñja-yūno rati-keli-siddhyai
yā yālibhir yuktir apekṣaṇīyā
tatrāti-dākṣyād ati-vallabhasya
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(7)
sākṣād-dharitvena samasta-śāstrair
uktas tathā bhāvayata eva sadbhīḥ
kintu prabhor yaḥ priya eva tasya
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

(8)
yasya prasādād bhagavat-prasādo
yasyāprasādāt na gatiḥ kuto 'pi
dhyāyan stuvāṁs tasya yaśas tri-sandhyam
vande guroḥ śrī-caraṇāravindam



guru-aṣṭakam

dāva-anala

guṇa-ārṇavasya
caraṇa-aravindam

manasaḥ rasena
roma-añca, kampa-aśru
caraṇa-aravindam

हरे कृष्ण हरे कृष्ण
कृष्ण कृष्ण हरे हरे

vigraha-ārādhana
mārjana-āḍau
bhaktān ca, niyuñjataḥ api
caraṇa-aravindam

हरे राम हरे राम
राम राम हरे हरे

svādu-anna
kṛtvā eva, sadā eva
caraṇa-aravindam

mādhavayor apāra-

prati-kṣaṇa-āsvādāna
caraṇa-aravindam

yūnaḥ rati-
yālibhīḥ yuktiḥ apekṣaṇīyā
tatra ati-dākṣyāt ati-
caraṇa-aravindam

sākṣāt-haritvena, śāstraiḥ
uktas tathā
prabhoḥ yaḥ
caraṇa-aravindam

yasya prasādāt
yasya aprasādāt na
stuvan tasya, yaśaḥ tri-
caraṇa-aravindam

हरि_{hari} हरे_{hare} कृ_{kṛ} ष_{ṣa} ण_{ṇa} षण_{ṣaṇa} षण_{ṣṇa} कृष्ण_{kṛṣṇa}

म_{ma} मा_{mā} मि_{mi} मृ_{mṛ} मे_{me} न_{na} ना_{nā} नि_{ni} नृ_{nṛ} ने_{ne}

अ _a	आ _ā	इ _i	ई _ī	उ _u	ऊ _ū	ऋ _{r̥}	ए _e	ऐ _{ai}	ओ _o	औ _{au}	अं	अः
म _{ma}	मा _{mā}	मि _{mi}	मी _{mī}	मु _{mu}	मू _{mū}	मृ _{mṛ}	मे _{me}	मै _{mai}	मो _{mo}	मौ _{mau}	मं _{mam}	मः _{mah}
न _{na}	ना _{nā}	नि _{ni}	नी _{nī}	नु _{nu}	नू _{nū}	नृ _{nṛ}	ने _{ne}	नै _{nai}	नो _{no}	नौ _{nau}	नं _{nam}	नः _{nah}

Verse Meters

A syllable is *guru* (heavy) when ...

(1) the syllable has a long vowel: $\bar{a} \bar{i} \bar{u} \bar{r}$	<i>rā-ma</i>
or a 'combined' vowel: $e ai o au$	<i>ha-re</i>
(2) the vowel is followed by: $m ḥ$	<i>ham-saḥ</i>
or: a double consonant	<i>kṛ-ṣṇa</i>

and also: if it is the last syllable of a *pāda*

anuṣṭup (8 syllables):

ha re kṛ ṣṇa ha re kṛ ṣṇa kṛ ṣṇa kṛ ṣṇa ha re ha re
ha re rā ma ha re rā ma rā ma rā ma ha re ha re

indra-vajrā (11 syllables, pause after the fifth):

saṁ sā ra dā vā na la lī ḍha lo ka trā ṇā ya kā ru ṇya gha nā gha na tvam
prā pta sya ka lyā ṇa gu ṇā ṇa va sya va nde gu roḥ śrī ca ra ṇā ra vi ndam
saṁsāra-dāvānala-līḍha-loka- trāṇāya kārūṇya-ghanāghanatvam
prāptasya kalyāṇa-guṇārṇavasya vande guroḥ śrī-caraṇāravindam

śikhariṇī (17 syllables, pause after the sixth):

śri yaḥ kā ntāḥ kā ntaḥ pa ra ma pu ru ṣaḥ ka lpa ta ra vo
dru mā bhū mi ści ntā ma ṇi ga ṇa ma yī to ya ma mṛ tam
ka thā gā nam nā tyam ga ma na ma pi vaṁ śī pri ya sa khi
ci dā na ndam jyo tiḥ pa ra ma pi ta dā svā dya ma pi ca
sa ya tra kṣī rā bdhiḥ sra va ti su ra bhī bhya śca su ma hān
ni me ṣā rdhā khyo vā vra ja ti na hi ya trā pi sa ma yaḥ
bha je śve ta dvī paṁ ta ma ha mi ha go lo ka mi ti yaṁ
vi da nta ste sa ntaḥ kṣi ti vi ra la cā rāḥ ka ti pa ye

स_{sa} सि_{si} सिंह_{siṁha} य_{ya} नृसिंहाय नमः ।

Śikṣāṣṭakam

(1)
ceto-darpaṇa-mārjanam bhava-mahā-dāvāgni-nirvāpaṇam
śreyah-kairava-candrikā-vitaranam vidyā-vadhū-jīvanam
ānandāmbudhi-varḍhanam prati-padam pūrṇāmṛtāsvādanam
sarvātma-snapanam param vijayate śrī-kṛṣṇa-saṅkīrtanam

(2)
nāmnām akāri bahudhā nija-sarva-śaktis
tatrārpitā niyamitaḥ smarāṇe na kālaḥ
etādṛṣī tava kṛpā bhagavan mamāpi
durdaivam īdṛśam ihājani nānurāgaḥ

(3)
ṛṇād api sunīcena taror api sahiṣṇunā
amāninā mānadena kīrtanīyaḥ sadā hariḥ

(4)
na dhanam na janam na sundarīm
kavitām vā jagad-īśa kāmaya
mama janmani janmanīśvare
bhavatād bhaktir ahaitukī tvayi

(5)
ayi nanda-tanuja kiṅkaram
patitam mām viṣame bhavāmbudhau
kṛpayā tava pāda-paṅkaja-
sthita-dhūli-sadṛśam vicintaya

śikṣa-aṣṭakam
dāva-agni, ānanda-ambudhi,
sarva-ātma, tatra arpitā, mama api,
iha ajani (was born), na anurāgaḥ,
janmani īśvare

(6)
nayanam galad-aśru-dhārayā
vananam gadgada-ruddhayā girā
pulakair nicitam vapuḥ kadā
tava nāma-grahaṇe bhaviṣyati

(7)
yugāyitam nimeṣeṇa cakṣuṣā prāvṛṣāyitam
śūnyāyitam jagat sarvam govinda-virahaṇa me

(8)
āśliṣya vā pāda-ratām pinaṣtu mām
adarśanān marma-hatām karotu vā
yathā tathā vā vidadhātu lampāṇo
mat-prāṇa-nāthas tu sa eva nāparaḥ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21					
8	x	x	x	x	.	-	-	x															<i>anuṣṭup</i>	<i>hare kṛṣṇa hare kṛṣṇa</i> <i>kṛṣṇa kṛṣṇa hare hare</i>		
	x	x	x	x	.	-	.	x																		
10	.	.	-	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-		<i>viyoginī</i>	<i>na dhanam na janam</i> <i>kavitām vā jagad-īśa</i>	
+11	.	.	-	-	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-			
11	-	-	.	-	-	,	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	<i>indra-vajrā</i>	<i>samsāra-dāvānala-</i>	
11	.	-	.	-	-	,	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	<i>upendra-vajrā</i>		
11	x	-	.	-	-	,	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	<i>upajāti</i>	<i>mahāprabhoḥ kīrtana-</i>	
11	-	-	-	-	,	.	.	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	<i>vātormī</i>	<i>vāco vegam</i>	
12	.	.	.	-	.	.	-	.	.	-	.	.	-	.	.	-	.	.	-	.	.	-	.	-	<i>druta-vilambita</i>	<i>nigama-kalpa-taror</i>
12	-	-	.	-	-	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	<i>indra-vamśā</i>	<i>āśliṣya vā pāda-ratām</i>
14	-	-	.	-	.	.	.	-	,	.	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	.	-	<i>vasanta-tilakā</i>	<i>cintā-maṇi-prakara-</i>
17	.	-	-	-	-	,	-	-	-	.	.	.	-	.	-	<i>śikhariṇī</i>	<i>śriyaḥ kāntāḥ kāntāḥ</i>
17	-	-	-	-	,	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	-	<i>mandākrāntā</i>	<i>kṛṣṇasyoccaiḥ praṇaya-</i>
19	-	-	-	.	.	-	.	-	.	.	.	-	,	-	-	.	-	-	.	-	-	.	-	-	<i>śārdūla-vikrīḍita</i>	<i>ceto-darpaṇa-mārjanam</i>
21	-	-	-	-	.	-	,	-	,	-	.	-	-	.	-	-	.	-	<i>srag-dharā</i>	<i>vande 'ham śrī-guroḥ</i>

Grammar

• Dhātus

The basic elements of Sanskrit language are its verbal roots (*dhātus*); of which there are more than two thousand. F.e.,
 §bhaj[a] 1U...सेवायाम् – to serve, worship

• Verbs

These *dhātus* are conjugated into verbs. There are ten tenses and moods, f.e. the present tense.

sah bhajati – he worships; *tvam bhajasi* – you worship; *aham bhajāmi* – I worship

As in English, there are prefixes which specify or change the original meaning of the *dhātu*.

gacchati – he goes → *āgacchati* – he comes.

• Other Words (*nāmas*)

a) Primary Derivation (*kr̥danta*): From *dhātus* can be derived all other words (*nāmas*), which therefore have an original etymological meaning stemming from the *dhātu*.

§bhaj[a] + suffix .[k]ti → *bhakti* – devotion

b) Secondary Derivation (*taddhita*): *Taddhita* suffixes can be added to *nāmas* to derive new *nāmas*.

bhakti + suffix .mat[u] → *bhaktimat* – possessing *bhakti*

c) Word Compound (*samāsa*): Two or more words can be combined into compound words.

bhakti-bīja...bhaktyāḥ latā iti bhakti-latā – the creeper of devotion

• Declension:

By declension the *nāmas* acquire a grammatical value in relation to the verb in the sentence.

		singular	dual	plural	
(1) Prathamā (nominative)	subject	<i>kṛṣṇaḥ</i>	<i>kṛṣṇau</i>	<i>kṛṣṇāḥ</i>	<i>kṛṣṇaḥ bhaktam rakṣati</i>
(2) Dvītiyā (accusative)	to ...	<i>kṛṣṇam</i>	<i>kṛṣṇau</i>	<i>kṛṣṇān</i>	<i>bhaktāḥ kṛṣṇam bhajati</i>
(3) Tṛtīyā (instrumental)	with ...	<i>kṛṣṇena</i>	<i>kṛṣṇābhyām</i>	<i>kṛṣṇaiḥ</i>	<i>bhaktāḥ kṛṣṇena rakṣyate (pass.)</i>
(4) Caturthī (dative)	for ...	<i>kṛṣṇāya</i>	<i>kṛṣṇābhyām</i>	<i>kṛṣṇebhyaḥ</i>	<i>kṛṣṇāya namaḥ</i>
(5) Pañcamī (ablative)	from ...	<i>kṛṣṇāt</i>	<i>kṛṣṇābhyām</i>	<i>kṛṣṇebhyaḥ</i>	<i>bhaktāḥ kṛṣṇāt āgacchati</i>
(6) Ṣaṣṭhī (genitive)	of ...	<i>kṛṣṇasya</i>	<i>kṛṣṇayoḥ</i>	<i>kṛṣṇānām</i>	<i>kṛṣṇasya bhaktāḥ gāyati</i>
(7) Saptamī (locative)	in ...	<i>kṛṣṇe</i>	<i>kṛṣṇayoḥ</i>	<i>kṛṣṇeṣu</i>	<i>kṛṣṇaḥ vṛndāvane tiṣṭhati</i>
(8) Sambodhana (vocative)	o ... !	<i>he kṛṣṇa</i>	<i>he kṛṣṇau</i>	<i>he kṛṣṇāḥ</i>	<i>kṛṣṇa !</i>

rāma, deva, arjuna, bhakta, jana, yajña, yoga, loka, dharma, nara, manuṣya, sūrya, putra, puruṣa, sarga

marut, bhagavat, hanumat

<i>indriyam</i>	<i>indriye</i>	<i>indriyāṇi</i>
<i>indriyam</i>	<i>indriye</i>	<i>indriyāṇi</i>
	<i>he indriye</i>	<i>he indriyāṇi</i>

āsana, kula, kṣetra, cakra, dāna, puṣpa, rūpa, śarīra, sukha, phala, pāpa, sukṛta, jñāna

kṛpā, vidyā, sevā

<i>suhṛd</i>	<i>suhṛdau</i>	<i>suhṛdaḥ</i>
<i>suhṛdam</i>	<i>suhṛdau</i>	<i>suhṛdaḥ</i>
<i>suhṛdā</i>	<i>suhṛdbhyām</i>	<i>suhṛdbhiḥ</i>
<i>suhṛde</i>	<i>suhṛdbhyām</i>	<i>suhṛdbhyaḥ</i>
<i>suhṛdaḥ</i>	<i>suhṛdbhyām</i>	<i>suhṛdbhyaḥ</i>
<i>suhṛdaḥ</i>	<i>suhṛdoḥ</i>	<i>suhṛdām</i>
<i>suhṛdi</i>	<i>suhṛdoḥ</i>	<i>suhṛtsu</i>
<i>he suhṛd</i>	<i>he suhṛdau</i>	<i>he suhṛdaḥ</i>

<i>rādhā</i>	<i>rādhe</i>	<i>rādhāḥ</i>
<i>rādhām</i>	<i>rādhe</i>	<i>rādhāḥ</i>
<i>rādhayā</i>	<i>rādhābhyām</i>	<i>rādhābhiḥ</i>
<i>rādhāyai</i>	<i>rādhābhyām</i>	<i>rādhābhyaḥ</i>
<i>rādhāyāḥ</i>	<i>rādhābhyām</i>	<i>rādhābhyaḥ</i>
<i>rādhāyāḥ</i>	<i>rādhayoḥ</i>	<i>rādhānām</i>
<i>rādhāyām</i>	<i>rādhayoḥ</i>	<i>rādhāsu</i>
<i>he rādhe</i>	<i>he rādhe</i>	<i>he rādhāḥ</i>

A few *nāmas* are indeclinable (*avyaya*).

ca – and; *na* – not; *vā* – or; *api* – also; *iva* – like; *eva, hi* – (emphasizer); *iti* – thus

The syntax (*anvaya*) of a sentence is *kartā* (agent) *karma* (object) *kriyā* (verb).

bhaktāḥ kṛṣṇam bhajati – The devotee worships Kṛṣṇa.

शचैवकिमकुर्वतसञ्जय ॥१॥ दृष्ट्वातुपाण्डवानीकं व्युढं दुर्योधनस्तदा ।
आचार्यमुपसङ्गम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥२॥ पश्यैतां पाण्डुपुत्राणामाचार्य
महतीं चमूम् । व्युढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥३॥ अत्र शूरामहेष्वा
सा भीमार्जुनसमा युधि । युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥४॥ धृष्ट
केतुश्चैकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् । फुलिजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च न
रपुङ्गवः ॥५॥ युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् । सौभद्राद्रौ
पदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥६॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्त
म । नायकाममसैन्यस्य संजार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥७॥ भवान्भीष्मश्च कर्णश्च
कृपश्च समितिञ्जयः । अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदन्तिस्तथैव च ॥८॥
अन्ये च बहवः शूरामदर्थं त्यक्तजीविताः । नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशार
दाः ॥९॥ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् । पर्याप्तं त्विदमेतेषां
बलं भीष्माभिरक्षितम् ॥१०॥ अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः । भीष्म
मेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥११॥ तस्य सञ्जनयन्हर्षकुर्वृद्धः पिता
महः । सिंहनादं विनद्योच्चैः शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् ॥१२॥ ततः शङ्खा
श्च भेर्यश्च पणवानकगोमुख्राः । सहसैवाभ्यहन्यन्त सशब्दस्तुमुलोऽभवत्
॥१३॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यन्दने स्थितौ । माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ
शङ्खौ प्रदध्मतुः ॥१४॥ पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनञ्जयः । पौण्ड्रं द
ध्मौ महाशङ्खं भीमकर्मावृकोदरः ॥१५॥ अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो यु
धिष्ठिरः । नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥१६॥ काश्यश्च परमे
ष्वासः शिखण्डी च महारथः । धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चा पराजितः
॥१७॥ द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते । सौभद्रश्च महाबाहुः शङ्खा
न्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥१८॥ सघोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् । नभ
श्च पृथिवीं चैव तुमुलोऽभ्यनुनादयन् ॥१९॥ अथ व्यवस्थिता दृष्ट्वा धार्तरा
ष्ट्रान्कपिध्वजः । प्रवृत्तेशस्त्रसम्पाते धनुर्धम्यपाण्डवः । हृषीकेशं तदा वा
क्यमिदमाह महीपते ॥२०॥ सेनयो रूभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत । याव
देतास्त्रिरीक्षेऽहं योद्धुं कामानवस्थितान् ॥२१॥ कैर्मया महयोद्धव्यमग्निव्रण
समुद्यमे ॥२२॥ योत्स्यमानानवेक्षेऽहं यपतेऽत्र समागताः । धार्तराष्ट्रस्य दु
र्बुद्धेर्बुद्धेः प्रियचिकीर्षवः ॥२३॥ एवमुक्त्वा हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत । सेन
यो रूभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥२४॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च म
हीक्षिताम् । उवाच पार्थ पश्यैतान्मम ये तान्कुरुनिति ॥२५॥ तत्रापश्यति स्थ
तान्पार्थः पितृनथपितामहान् । आचार्यान्मातुलान्धातुन्पुत्रान्पौत्रान्पुत्रा
स्तथा । स्वशुरान्सुहृदश्चैव सेनयो रूभयोरपि ॥२६॥ तान्समीक्ष्य सकीर्त्नेषु
सर्वान्बन्धुनवस्थितान् । कुपया परधाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ॥२७॥